

IACOBI VVILHELMI FEVERLINI

PHILOSOPHIAE PRIMAE ET RATIONALIS

PROFESSORIS PVBLICI

OBSERVATIONES ECLECTICAE

EX CONTROVERSIIS

DE

METAPHYSICA

LEIBNITIO-WOLFIANA

ACCEDIT EIVSDEM

DISSERTATIO LOGICA

DE

METHODO MATHEMATICA

ALTORFII NORIC.

TYPIS IOD. GVIL. KOHLESH ACAD. TYPOGR.

RECUSA 1737.

10.

a. XXXIII. 47.

Coll. diss. A
33, 47

61

*PERILLVSTRI, GENEROSISSIMO
ET EXCELLENTISSIMO
DOMINO,
DOMINO FRIDERICO GOTTHILF
MARSCHALL
DICTO GREIFF,
EX EQVESTRI IMMEDIATO FRANCO-
NICO ORDINE,
DYNASTAE IN EINOED, ERLEBACH
OSMANSTAEDT ETC.
SERENISSIMI DVCIS SAXO - VINARIENSIS
PRIMO STATVS MINISTRO,
CONSILIARIO INTIMO, CANCELLARIO,
ET AERARII PROVINCIALIS DIRECTORI PRIMO,
PRAEFECTVRARVM ROSLENSIS ET GEBSTADIENSIS
CAPITANEO SVPREMO,
ET CVRIAE PROVINCIALIS SAXONICAE,
QVAE IENAE EST, ASSESSORI,
DOMINO MEO PER QVAM GRATIOSO,*

IN QVO
CVM MAIORVM MERITIS PROPRIAS VIRTUTES,
CVM AVLICIS VIRTVTIBVS SINCERAM PIETATEM,
CVM PRVDENTIA POLITICA SPECVLATIONES PHILOSOPHICAS,
CVM PLVRIMIS GRAVISSIMISQVE NEGOTIIS VARIAM ERVDITIONEM,
CVM GRAVITATE HVMANITATEM,
RARISSIMA CONIVNCTIONE,
FELICISSIME COMBINATAS
CONSPICIVNT, SVSPICIVNT, MIRANTVR
INCOLAE, EXTERI,
ORBIS CIVILIS, ECCLESIASTICVS, LITTERARIVS,
CELEBRABIT POSTERITAS.

QVEM MAECENATEM DEVS BONIS LITTERATISQVE
OMNIBVS, MIHI ETIAM SERVET QVAM DIVTISSIME!

MEDITATIONVM MEARVM PHILOSOPHICARVM,
QVAS ESSE ALIQVID REPVTARE GRATIOSE SOLET,
SPECIMINA ALIQVOT

EA, QVA PAR EST, OBSERVANTIA ET SVBMISSIONE

D. D. D.

IACOBVS VVILHELMVS FEVERLINVS, P. P.

PRAEFATIO.

Post tot ac tanta scripta Eristica, quæ occasione Meta-
 physicae Leibnitio-Wolffianæ hucusque prodierunt,
 & nunc cessare incipiunt, meas Observationes de iis-
 dem uno fasciculo collectas, publici juris facio. Præ-
 termisissis ferme consequentiis & comparationibus
 ejusdem cum Systematibus hæreticorum atque profanorum ho-
 minum, doctrinas ipsas earumque fundamenta, sine partium stu-
 dio, solo veritatis amore ductus, maxime consideravi, atque
 dispersam veritatem Eclectico more conquisi cumque ex labo-
 re hoc (qui sane non exiguus erat, siquidem neque paucos neque
 parvos libros primum, sensus indagandi causa, omnium cum attentione
 evolvere atque revolvere, deinde inter se pari circumspeditione com-
 parare oportuit, antequam sententiam liceret ferre) non contemnen-
 dos fructus in veritatum gravissimarum cognitione, demonstratio-
 ne, confirmatione perceperim, eosdem Philosophia cultoribus ea, quæ
 in Orbe litterario locum merito obtinet, libertate & modestia
 communico, eum unice in finem, ut Electicas ipsorum de argumen-
 tis utilissimis & maxime necessariis meditationes facilitatem atque
 promoveam. Parum ergo aut nihil meæ meditationes pertinent
 ad **IPSOS CELÈBERRIMOS CONTROVER-**
TENTES, quos neque docere neque refutare cupio; nihil
 meus dissensus derogat venerationi, quam meritis **IPSORVM**
 in rem litterariam debeo; non sumo mihi arbitri partes; nemi-
 ni meas sententias obtrudo; dissensiones & refutationes æquissi-
 mo feram animo, ex iisdem proficiam, tique, si opus fuerit, oc-
 casione data, de iisdem sententias meas exponam. Brevitati
 autem variis ex causis studui, ut sæpissime unico verbulo argu-
 mentum integrum aut fons solutionis argumento contrario oppo-
 situs comprehendatur; jure igitur postulo, ut, qui observatio-
 nes has cum fructu legere, atque solidae dijudicare, maxime au-
 tem, qui refutare easdem cupit, præter attentionem ac patientiam,
) 3 animum

PRAEFATIO.

animum Philosophia non leviter tinctum, in lectione scriptorum VTRIVSQUE PARTIS sedulo versatum, regularum disputandi (secundum quas etiam scripta Eristica sunt dijudicanda) bene gnarum, a partium studio alienum, & sincero veritatis amore imbutum secum afferat; qui sine hisce subsidiis refutationem mearum observationum suscipiet, Andabatarum more pugnabit, non nisi ignorationes Elenchi opponet, meque ad disputandum non provocabit. Dum haec scribo, commode mihi communicatur M. JAC. CARPOVII Diss. de Quaestione: Vtrum tellus sit Machina, an animal? Jenæ edita M. Octobr. a. 1725. cujus §. VIII. not. (b) contra meam de Principio rationis sufficientis sententiam, §. XV. not. (b) contra aliquam mearum observationum de Mundo, an sit Machina? Objectiones nonnullae proferuntur; quamvis vero pleraque modo recensita requisita Auctori deesse, atque in primis sectæ studium animadvertam, ob gravitatem tamen argumentorum de quibus disputat, paucis respondebo. De Principio rationis sufficientis observo 1) Experientiam LEIBNITII unicum, WOLFFII & THVM-MIGII præcipuum esse argumentum, sufficiebat ergo hujus ostendisse insufficientiam: poteram supersedere omni probationum examine, cum conclusionis falsitatem ostenderim; poteram tamen & possem nunc, nisi spacii fuisset & esset habenda ratio, reliqua argumenta indirecta WOLFFII prolixius labefactare, quorum alterum nititur absurditate hujus Theseos: Ex nihilo aliquid fit (quæ tamen ita est ambigua, ut altero sensu verissima sit, altero falsissima) alterum ita particulare est, ut universalitatem Principii rationis sufficientis minime possit demonstrare; ne dicam, quam suspecta sit veritas Principii, quæ tot argumentis indiget atque probari potest. 2) Dissertatio Dn. Opponentis, ad quam non sine ostentatione provocat, de Principio rationis sufficientis, nondum mihi erat cognita, imo vix innotescere potuerat, cum Specimen. I. observ. harum edidissem; neque argumentum citato §. 15. exhibitum differt a Wolffiano indirecto priori, cujus refutationem modo indicavi. 3) Principium essendi & cognoscendi

ita

PRAEFATIO.

ita differunt, ut, quod respectu τ esse sit principiatum, respectu cognitionis principium esse possit: e. g. fumus respectu ignis, Mundus respectu Dei esse potest Principium cognoscendi. Misera igitur est definitio generalis rationis, quæ diversissima hæc principia, ceu species complectitur. 4) Principium est Axioma h. e. Propositio ex Subjecti & prædicati definitionibus solis ita evidenter & necessario vera, ut contrarium ejus absurdum sit, contradictorium, impossibile, h. e. cogitari nequeat, id quod cum Logicis omnibus agnoscit DN. WOLFFIVS Log. cap. 3. §. 9. cap. 5. §. 1. 2. & alibi. Ergo, cum contrarium Principii, ut vocant, rationis sufficientis, non sit absurdum sed possibile h. e. cogitabile, ipsa hæc Propositio non est Principium. Contra hanc meam argumentationem disputaturus variis modis contra Logicam & Metaphysicam omnem, inprimis autem Wolffianam, impingit Dn. Opponens. Primum distinguit inter cogitabile & non contradictorium. Deinde desiderat probationem hujus Propositionis: Omne, quod cogitari potest, verum est, atque superflua opera instantias quasdam profert, quibus, nescio contra quem? evincat, a possibilitate ad veritatem non valere consequentiam. Tandem Præjudicium auctoritatis & vim præconceptæ opinionis luculentissime prodit, dum Propositionem Principio rationis sufficientis oppositam contradictoriam esse statuit, ob argumentum aliquod, contra internam experientiam, qua conscius nobis sumus, cogitabilem esse modo nominatam Propositionem, cum tamen contradictorium sit, Propositionem aliquam esse contradictoriam, & hanc contradictoriam ejus absurditatem argumentis probari. 5) Principium rationis sufficientis, sive de Principio essendi, sive de Principio cognoscendi intelligatur, instantiis aliisque rationibus falsitatis argui potest, ergo in universum est falsum. Quoad prius manifestissimam instantiam supeditat Deus, qui caret Principio essendi, & quamvis sit Ens a se, in sensu tamen negativo tantum est, adeoque per principium contradictionis non potest simul esse a principio essendi. Quoad posterius, quando Dn. Opponens concedit τ oti sciri posse, quamvis

vis

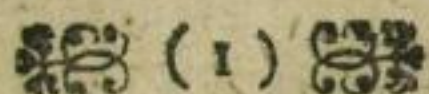
PRAEFATIO.

vis το διοτι nesciatur, Graece concedit, quod Latine negat: Principium enim, quod refutavi, ita se habebat: Si aliquid ponatur esse, semper erit aliquid, unde INTELLIGI POTEST. CVR illud sit. Firmo etiam stant talo instantia meae a libertate Dei & hominis, siquidem citationibus contrariis oppono citationes Speciminis mei III §. 11. & VI. §. 6. Firma etiam adhuc est instantia a Phantasmatibus in somnio, quae revera existunt, &, quamvis causas habeant, habent tamen nobis incognitas. Ergo datur aliquid, cujus non est ratio, unde intelligatur, cur potius sit, quam non sit. 6.) Concedo Principium aliquod rationis sufficientis, si primum de iis rebus tantum accipiatur, quas effectus esse aliunde novimus, & de solo Principio essendi intelligatur; v. Specimen meum VI §. 2. not. d) & conf. Diss. mea Logica de Methodo Mathem. §. 9. concedo etiam de principio cognoscendi sub similibus limitationibus posse intelligi & adhiberi, ita ut eo ipso moneamur, non esse acquiescendum quibuscunque ratiuncalis, sed firma quaerenda esse argumenta Quod attinet ad meam sententiam de Mundo, quam machinam esse nego, in consideratione ejusdem negligentissimus est M. CARPOVIVS, quamvis Dissertationi Ipsius posteriori integrae e Diametro repugnet: omissis enim argumentis meis praecipuis, & primo loco positis, secundaria, eaque mutilata, profert, & a WOLFFIO refutata esse perhibet, lectoribus suis mala fide persuasurus, me argumenta jam dudum refutata, neglectis his refutationibus, repetiisse, cum tamen non Wolffianarum tantum responsionum, sed Bulffingerianarum etiam, quae sunt speciosissimae rationem habuerim, iisdemque fontes solutionum ipso citato Specimine II. & citato §. 6. ejusque notis opposuerim. Altorfii d. XIII. Martii. A. MDCCXXVI.

NOMINA DNN. RESPONDENTIVM.

- I. GEORGIUS MARTINVS RAIDELIVS, Norimbergensis.
- II. VALENTINVS ROESLERIVS, Norimbergensis.
- III. IOHANNES ALBERTVS SPIES, Norimbergensis.
- IV. FRIDERICVS PAVLVS STOY, Hersbrucco Noricus.
- V. IOHANNES VVILHELMVS GOLLING, Norimbergensis.
- VI. IOHANNES HENRICVS FVRVVERGER, Norimbergensis.
- VII. CHRISTOPHORVS ANDREAS BVTNER, Norimbergensis.

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM

DE

METAPHYSICA LEIBNITIO - WOLFIANA
SPECIMEN I. ONTOLOGICVM.

§. I.

VT Controversiæ doctrinis Metaphysicis Virorum Celeberrimorum Leibnitii & Wolffii motæ intimius cognosci, atque pro usibus Eclecticis solidius dijudicari possint, Prolegomena Metaphysices h. e. indolem scientiæ, objectum, fundamentum, finem, primum considerare oportet.

§. II.

Metaphysica Wolffiana intra terminos Ontologiæ non continetur, *a)* sed Pneumatologiam ac Theologiam Naturalem *b)* &, quod plane ipsi est singulare, Cosmologiam transcendentalem *c)* præterea comprehendit.

a) Id quod neque ab omni usu alienum est, neque rationibus Prudentiæ Didacticæ destituitur. v. Jac. Thomasi Hist. Metaph. §. 58. Junkeri Lin. prim. Erud. in Hist. Metaph. & Stollii Hist. litterar. p. 466. sq.

b) Has pleraque Compendia & Systemata Metaphysices Scholastica complectuntur; quibus ex causis & erroribus, Thomasi docet lib. cit.

c) v. Ipsius Dn. Wolffii Commentatio de differentia nexus rerum sapientiæ & fatalis necessitatis §. 2.

§. III.

De Theologiæ Naturalis, Pneumatologiæ & Cosmologiæ necessitate dubitare sapiens nequit; Ontologiæ autem necessitas atque realitas *a)* ex ipsis his Controversiis manifestissime elucescunt, dum illarum realissimarum scientiarum doctrinæ ex hac deduci, approbari vel improbari postulant: unde facili colligitur opera, reliquarum etiam scientiarum ultima fundamenta in Axiomatibus, &, quibus hæc constant, ideis universalibus h. e. Metaphysica strictius dicta, sive Ontologia esse quaerenda. *b)*

a) Ergo Metaphysica non est merum Lexicon Philosophicum.

b) v. Ratio Prælectionum Wolffianarum Sect. 2. Cap. 3. §. 61. & 66. conf. Verulamius de Augment. scient. lib. 3. c. 1.

§. IV.

Fines isti ut obtineantur, nominatas modo scientias summa

A

accu-

accuratione pertractare, & a corruptelis, quibus Ontologia cum primis hodiernum scateret, a) liberare oportet.

- a) Tanta est hæc corruptio, ut non pauci eruditorum in id inde delapsi fuerint extremum, ut omnem Ontologiam e numero scientiarum eliminandam duxerint, severanimis sententia, v. Ratio Præl. Wolff. de Metaph. §. 1. conf. si placet, Observationum mearum & Emendat. Metaph. Specimen I, in præf.

§. V.

Medelam petierunt III. Leibnitius & Celeberrimus Wolffius ex demonstrationibus Mathematicis & Algebra; ita tamen, ut mediante abstractione & argumentatione a specie ad genus generales demonstrandi & inveniendi in omni Philosophia regulas quærendas duxerit Wolffius.

- in Comment. §. 1. male igitur Autor Dialogi Germ. de Scriptis Eristicis. Dn. Buddei & Dn. Wolffii p. 14. huic V. Cl. tribuit, sine abstractione Methodum Mathematicam aliis scientiis applicare voluisse.

§. VI.

Præterea nunc controversiam de discrimine methodi Philosophicæ & Mathematicæ; a) quæstionem de aptitudine vel ineptitudine ingenii Mathematici ad speculationes Metaphysicas; b) miserum pro certitudine Mathematica argumentum a defectu controversiarum petitum; c) fallacias & errores in demonstrationibus Mathematicis æque ac in aliis reperiundos, discrimen methodi sive externi schematis, sæpe tædiosi in ipsa Mathesi, a demonstratione sive probandi nervo; nimium in probando, Propositiones identicas, vacuos characteres & terminos, aliaque, quæ Mathematicis nonnullis exprobrantur, de quibus omnibus alia agemus occasione. d)

- a) quod nimium faciunt Rudigeriani, v. Poppii Spinozismus detectus: maxima controversiæ pars est Logomachia: post Physicam Mathesi plurimum debere Logicam, historia hujus disciplinæ docet.
 b) Anonymus in Harmonia recentiorum Philosophorum secum pugnante p. 96. quæstionem hanc movit, prolato loco Cartesii ex Epist. 33. Part. 2. cum quo conf. §. 861. Metaphysicæ Wolffianæ, citatus a Walthero in Erceffneten Eleatischen Græbern p. 33. edit. post. & alius locus e præf. Metaph. repetitus in D. Joach. Langii *ausführl. Entdeckung* p. 266.
 c) resolvitur enim in Præjudicium consensus & autoritatis.
 d) forte peculiari diff. de Methodo Mathematica, vid. interim Croufaz Logicæ Gallicæ p. 96, 1348, 1382, edit. secundæ.

§. VII.

§. VII.

Paucis moneo, in Ontologia, quæ ideis universalibus, definitionibus, divisionibus & Axiomatibus unice occupatur, Methodi Mathematicæ exiguam aut nullam esse posse utilitatem: hujus enim vis in ratiociniis consistit, quibus primaria Ontologiæ objecta non indigent.

§. VIII.

Maxime autem observandum duco, Geometriæ *a)* Theoreticæ objecta esse ficta, *b)* nihilque requirere, quam ut cogitari possint, contradictionem non involvant, h. e. possibile sint: quare Leibnius *c)* & Wolffius, *d)* ut non Metaphysicam tantum, sed omnem etiam Philosophiam ad certitudinem veritatum Geometricarum eveherent, ens in genere, eoque ipso omnia Philosophica objecta in possibile transformarunt.

a) in hac enim optima Methodi Mathematicæ (quæ ex hoc capite etiam Geometrica dici solet) specimina quæeruntur.

b) lineæ enim sive rectæ sive regulares curvæ (ex quibus figuræ, sicut ex figuris corpora componuntur) in tanta accuratatione concipiuntur, ut tales dari vel fieri posse vix sit credibile, adeoque applicatio & examen Theorematum in Geometria Practica exacte institui nequeant. Hebetudo tamen oculorum non armatorum ideas has admodum promovet & faciliat.

c) in Epistola excerpta in Memoires de Trevoux, a. 1701, m. Sept. & Oct. Art. 23. & in Meditat. de Cognitione, Veritate & Ideis in Act. Erud. Lips. a. 1684. p. 537.

d) cui ens est possibile in Metaph. §. 16. Philosophia scientia possibilium in Vorbericht der Logique §. 1. definitio realis docet rationem, qua aliquid possibile est. Log. c. 1. §. 38.

§. IX.

Philosophus nimis Irenicus arbitrio cuivis id relinqueret, cumque vocabulum Entis admodum ambiguum sit, & inter alia possibile designet *a)* dissensum Logomachiis annumeraret. Ast, quando finem *b)* vel solius Ontologiæ consideramus, h. e. applicationem in quibuscunque scientiis aliis, quarum objecta sunt realia, actu existentia, e. g. Deus, divinæ leges, corpora, homines, necessarium deprehendimus, ut objectum Ontologiæ sit ens reale actu existens *c)*.

A 2

a) v. B.

- a) v. B. Roetenbeccii Log. Q. 220, ubi Arriaga in disp. Metaph. consentiens, Voetius autem in Philos. Reform. dissentiens citantur.
- b) unde definitiones pragmaticas petendas esse, ipse Dn. Wolffius in Annotationibus ad Responsum Buddeanum p. 42. docet.
- c) adhuc possibile in mera negatione & non-repugnantia consistit, ad solas compositas ideas quadrat, ratio est, quam Logica Crosiana pluribus explicat Part. I. Sect. II. C. 1. §. 9. hæc observatio eo magis est necessaria, quo minus in Philosophia Wolffiana relationum indoles et discrimen observantur. conf. Jac. Thomasi Dilucidationes Stahlianæ, Thesaurus Historiæ Metaphysicæ, ad Regul. Essentiæ rerum sunt æternæ, p. 49. n. 69. sqq. ubi probat, Scholasticos plerosque, quod Ens & possibile in eundem censum conjecerunt, in eo vehementer & ἀφίλοσοφως abusos esse tum Entis, tum Possibilis vocabulo, quod ab æquivocis non sit abstrahendum; ens autem potentiale æquivoce Ens est, siquidem potentiale qua tale terminus est alienans, seu id, quod præcedit, negans: sicuti potentia dives revera est non-dives: unde concludit novum incommodum, quod Dens, ens infinitum & incomparabiliter excellens una eum non-entibus quibusdam in eandem abstractionem detrudatur: evolvi etiam meretur n. 96. p. 63. & sqq.

§. X.

Cum possibilitate hac cohæret differentia essentiæ atque existentia eousque extensa, ut hæc sola a voluntate divina, illa ab intellectu divino antecedenter ad omne decretum derivari, atque necessaria & æterna statui debeat.

v. Ratio Prælect. Wolff. Metaph. §. 9. 10.

§. XI.

Non nego, essentiã sine existentia cogitari posse; sed talis essentiã est ficta, atque ab Ontologiæ scopo aliena a): existentia autem sine essentiã nominari, cogitari non potest b).

a) per §. IX.

b) Si enim sine omni essentiã de sola existentia rei cujusdam cogitarem, nescirem an Dei, an Centauri existentiam quæram? Ceterum Scholastici multum disputarunt, an & quomodo, imprimis an *realiter* differant essentiã & existentia? Plerosque negare, Thomam diserte affirmare, Scoto distingui distinctione sua formali ex natura rei, observat Ant. Goudin in Philosophia Thomistica P. IV. p. 208. sqq. edit. Colon. 1704. Jac. Thomasi Dilucid. Stahl. p. 33. Nominalium, inquit, sententia, quod essentiã rerum minime sint æternæ, plane nihil habet difficultatis, tantum si observes; quod ipsi firmissimis argumentis demonstrant, essentiã illas rerum ab earundem existentis *realiter* non differre. Quod autem nihilominus æternitatem
 „essen.

“*essentiis vindicare conati sunt Thomas & Scotus, amore Aristotelis factum*
dixerim, cuius conclusionem utcumque defendere, tametsi medium termi-
num (æternitatem Mundi sensibilis) non probarent, pulchrum putavere.
Verum sic sunt simul coacti & essentias creaturarum ab existentis divellere,
et eas in alium longe sensum rapere, quam Aristoteles ipse foret interpreta-
tus.

§. XII.

Ergo dum existentia e divina Voluntate derivatur, essentia etiam eo referri debet: melius autem de his in limine Ontologiæ filemus, ne conclusiones Theologiæ Naturalis e principiis Ontologicis deductæ, petitionis Principii vel Circuli accusentur: a) ne quid addam de nimio divini Intellectus atque Voluntatis discrimine.

a) conf. M. Augusti Wolfii diff. Witteberg 1690. de radice possibilitatis, quam neque in Potentia neque in Intellectu Dei sed in prædicatorum contradictoriorum exclusionem collocat, atque hac occasione varia huc pertinentia proponit.

§. XIII.

Necessitatem essentiis, sive cum sive sine existentia consideratis, facillime largior, talem nimirum quæ in connexionem Subjecti & Prædicati Propositionum essentialium consistit; a) contradictorium enim & impossibile est, hominem non esse hominem, Triangulum non esse Triangulum; sed omnis hæc necessitas nihil aliud suppeditat, quam Propositiones maxime identicas h. e. res exigui momenti. b)

a) manifestum ergo & facile est discrimen hujus necessitatis a necessitate existentia, ubi prædicatum de existentia agit, quam necessitatem Deo, & quidem soli, competere in Theologia Naturali docemur: nec opus esse puto, ut cum Herveo, Occamo, Scherzero, Thomasio (vid. hujus Dil. Stahl. p. 46. seqq.) prolixius necessitatem creaturarum limitemus, atque impurem, hypotheticam, secundum quid, comparative talem, in certo tantum genere nominemus, quo a necessitate existentia divinæ pura & absoluta secernatur. Memorabilis autem est observatio ejusdem Thomasio p. 46. l. c. Platoni & Aristoteli, quod uterque statuerit Mundum, ille intelligibilem, hic sensibilem, a Deo productum esse, non ut agente libero sed ex necessitate naturæ, essentias rerum, & consequenter propositiones de illis, æternas fuisse & simpliciter necessarias.

b) Roetenb. Log. Q. 1091. not. (b) nullus propositionum talium usus est, nec immerito nugatoriarum dicuntur, quia nihil manifestant aut docent, tam veræ licet sint, ut nihil iis possit esse verius. Concedo tamen utiles esse has Propositionibus, in disputationibus quibus adversarius ad absurdum. h. e. negatio

negationem Propositionis indenticæ deducitur: Excludendæ autem sunt ex harum numero definitiones reales, ubi subjecti obscura idea per prædicati claritatem corrigitur.

§. XIV.

Æternitas, si non est vanus vacuusque sonus, existentiam denotat, eandemque principii & finis expertem; a) ideoque essentiæ ab existentia distinctæ sine contradictione tribui nequit, neque id ex necessitate essentialium concludere, b) multo minus essentialias cum existentibus conjunctas æternas statuere c) licet. d)

a) Thomas I. c. p. 30. Æternitatem omnes quidem intelligunt de duratione principii & finis experte.

b) necessitas existentie optimum argumentum est æternitatis divinæ. Quod vero non omne necessarium sit æternum exemplo Eclipsæ Thomæ ostendit p. 38.

c) etenim productum simulque æternum esse contradictionem involvit.

d) Jac. Thomæ libro sæpius laudato egregie observat quatuor sententias de æternitate essentialium, ARISTOTELIS pertinentem sed falsam ob æternitatem Mundo sensibili assignatam; PLATONIS & SCOTI nec pertinentem nec veram, quæ Mundo intelligibili, ideali, distincto a Deo & Mundo sensibili h. e. non enti æternitatem tribuit; THOMÆ veram sed impertinentem, qui exemplaria rerum æterna intra Deum statuit; NOMINALIVM, nominatim SCHAVTHEETI pertinentem ac veram, qua æternitas essentialium negatur. p. 31. Idem refert p. 26. sq. Propositiones: Multa esse æterna, præter Deum; multas esse veritates ab æterno, quæ non sunt Deus; in profundo Bradwardino, & subtili Scoto a Gersono & Parisiensibus, in Realistis a Salaberto, itemque in Arnaldo Brixiensi & Petro Abaliardo fuisse damnatas. Negari quidem nequit, Methaphysicos Christianos æternitatem, quam essentialibus ac veritatibus tribuerunt, per additamenta alterantia & destruentia impura, negativa, conditionalis æternitatis, itemque per essentialiam ab existentia separatam ita limitasse, ut erroris gravioris sine Lochomachia accusari non possint, solamque necessitatem intelligant; mirum tamen est, rejectis principio & sensu erroneis Aristotelis ex veneratione ejusdem retinuisse conclusionem atque in sensus alienissimos detorsisse: quamvis non omnes id fecisse præter supra citatos ex exemplo Donati pateat, quod D. Langius proposuit in der ausführl. Entdeckung p. 294. conf. Dn. Wolffii Commentatio §. XII.

§. XV.

Propositas hucusque & partim rejectas doctrinas de essentialium dependentia ab Intellectu Dei, exclusa ejusdem Voluntate de necessitate & æternitate ipsarum, necessarias existimant Autores, ut salvari possit essentialium scientia, a) omnisque Philo-

Philosophica & imprimis Ontologica certitudo; ast sepsiotis his, Ontologia summa gaudebit certitudine simulque facilitate, modo origines idearum solícite, observentur.

a) v. Jac. Thomaf, l. c. p. 34. sqq. Dn. Wolffii Annotationes in suam Metaph. §. 367.

§. XVI.

Nimirum ideas nostras omnes primitus per sensationem & reflexionem a rebus, quas representant, oriri nunc suppono a); individuales istæ ideæ rebus sunt conformes, h. e. veræ reales b), adhæc certæ claræ, distinctæ c); accedentibus comparatione & abstractione, dum sepositis momentis discrepantiæ, id, in quo conveniunt diversæ ideæ primitivæ, unice mente retinetur, ideæ emergunt universales, æque ac primitivæ, reales, veræ, certæ, claræ, distinctæ d); harum idearum comparatio Axiomata suppeditat genuina. His unice observatis, atque seposito Autoritatis Præjudicio, facili opera exstruetur Systema Ontologicum realissimum, verissimum, solidissimum, certissimum, ad quorumvis captum, accommodatum, nec ullius hominis, cui deductiones idearum ex suis originibus innotuerunt, contradictioni obnoxium. e)

a) id quod alia occasione ex instituto probabo. Provoco nunc ad Lockii de Intell. Hum. lib. I. & lib. II. c. I. ipsumque Dn. Wolffium, qui, quamvis Metaph. §. 820. Lockianæ derivationi idearum extrinsecæ contradicat, in Logicæ tamen Cap. I. non potuit non eandem in Praxi inculcare, ita ut in Praxi Logica videatur esse Occasionalista v. §. 5. & 6. Cap. I. Log.

b) h. e. rebus existentibus respondententes.

c) vitia Intellectus sunt actiones mallæ, minus circum spectæ; in primis his ideis Mens non agit, sed patitur, teste interna experientia: Ergo etiam in his male agere nequit, adeoque defectus absunt.

d) comparatione enim & abstractione neque fingimus neque affirmamus neque negamus, sed, quæ sensatione & reflexione junctim observavimus, seorsim consideramus.

e) non vanam esse hanc spem, lectionibus meis Metaphysicis expertus sum, ex quibus, quamprimum per alias occupationes licebit, Compendium Ontologiæ emendatæ publici juris faciam.

§. XVII.

Vsum non condemnendum præstat Principium contradictionis a) cum in ideis nonnullis b) tum in Axiomatibus c) inveniendis.

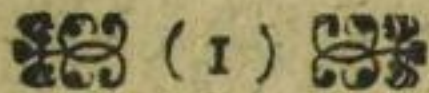
niendis. Illud vero Principium, quod rationis sufficientis vocant *d*), non satis probatum *e*), ambiguum *f*) atque falsum *g*) videtur.

- a*) Impossibile est, idem simul esse & non esse, sive: Duo Contradictoria non possunt simul esse vera, sive: Quodlibet est vel non est. Axiomata autem hæc ex ideis entis & non entis illico oriuntur.
- b*) e. g. idea creationis ex idea oppositæ productionis ex præexistente.
- c*) e. g. productum esse involvit aliquando nondum fuisse. E. productum non potest esse æternum h. e. nunquam non fuisse, vel: Causa (non qua Causa, sed qua Ens vi activa præditum) prior est quam effectus (non qua effectus, sed qua ens absolutum.) E effectus non potest simul extitisse cum Causa, vel coæternus eidem esse, si quidem hæc sit æterna.
- d*) V. Cl. Lud. Phil. Thümmigius Inst. Philos. Wolff. T. I. p. 41. his verbis ipsum enuntiat: Nihil est sine ratione sufficiente, cur aliquid potius sit, quam non sit. Ratio vocatur id, unde intelligitur, cur alterum sit. Unde principii rationis sufficientis hic est iensus: Si aliquid ponatur esse, semper erit aliquid, unde intelligi potest, cur illud sit. conf. Ipse Dn. Wolffius in Metaph. §. 29. 199. & Annotationibus ad has §§. & in Ratione Prælect. Metaph. §. 63. 199. atque Leibnizii & Clarkii Epistolæ.
- e*) Experientia enim, ad quam provocant, universalem propositionem Metaphysicam stabilire nequit; neque datur a veritatibus experimentalibus abstractio universales metaphysicas veritates producentis.
- f*) ratio enim & Causam efficientem & Causam Analyticam comprehendit, atque Principium rationis sufficientis in explicatione & applicatione nunc de Principio essendi, nunc de Principio cognoscendi accipitur.
- g*) namque oppositum huius Principii sc. *esse aliquid, ita tamen, ut nihil sit, unde intelligi potest, cur illud sit*, cogitari potest, neque est contradictorium. Ad hæc volitiones Dei liberæ, quas Clarkius in Ep. urget, itemque humanæ nonnullæ volitiones instantias contrarias suggerunt, de quibus in seqq. agemus. Imo ipsum Somniorum exemplum a Dn. Thümmigio prolatum instantiam largitur: fatetur enim in somnio nullam adesse rationem, cur vestimentum viride mutetur in cæruleum; ast somnium tamen fuit: Denique quare *to olz* certo scire non possumus, licet *to diolz* nesciamus?

§. XVIII.

Idealistis, qui Sceptici sunt *a*), Metaphysica non tantum non est accommodanda, sed multo potius Logicæ auxiliares præbet manus ad destruendos & refutandos gravissimos Idealistarum errores *b*).

- a*) Dn. Wolffius in præf. Metaph. secundæ edit. Idealistas & Egoistas Dogmaticis annumerat: ast, cum Idealista & Egoista in sensu exclusivo dicantur, quod præter Spiritus & mentem suam aliud ens dari negant, scepticos, minimum particulares esse, comparatio cum Sexti Emperici hypothesebus docebit.
- b*) e. g. Idealistæ sicut Mundus, ita etiam Deus erit ens rationis. Cum his si confero, quæ de objecto Metaphysices & Philosophiæ supra proposui, non possum Dn. Wolffio §. 787. & in præf. cit. largiri, Idealismum quæcunque de Anima & Mundo accurate doceri possunt, relinquere inconcussa.

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM
DE

METAPHYSICA LEIBNITIO - WOLFFIANA
SPECIMEN II. COSMOLOGICVM.

§. I.

Cosmologia transcendentalis, quam Wolffius condere cœ-
pit, a) de universo materiali doctrinas maxime arduas
trahit in Pneumatologia & Theologia Naturali necessarias b);
Bulffingero autem Viro eruditissimo scientia est spiritualis æ-
que ac corporei Mundi, atque harmoniæ inter illius leges
Ethico-Logicas & hujus Physico-mechanicas c).

a) ut ipse refert Comment. §. II.

b) ibid. transcendentalem sine dubio appellat 1) quod de Mundis possibilibus
aliis, adeoque de Mundo in genere & abstracto agat. 2) quod transenden-
talis disciplinæ h. e. Ontologiæ doctrinas copiose applicat; ast omnem de
Mundo materiali doctrinam capiti Physiçæ s. Somatologiæ de Mundo ad-
scribo; namque præter Theologiam Naturalem nullam novi scientiam, quæ
objectum suum non consideret in abstracto; omnium autem scientiarum fun-
damenta sunt ontologica, omnes igitur essent transcendentales, dein Mun-
dum existentem nonnisi unicum novimus, ficta igitur, non abstracta tantum
est idea Mundi in genere.

c) in Comm. de Harmonia præstabil. §. III. sqq. & Dilucidat. de Deo, Anima,
Mundo §. 13. ast pace Viri Humanissimi dixerim, si vel maxime, quæ in
gratiam Harmoniæ præstabilitæ proferuntur, firmo starent talo, leges ta-
men Ethico-Logicas in Pneumaticis, Physico-Mechanicas in Physicis do-
ctrinis quærendas, & propter meram comparationem ac harmoniam vel dis-
harmoniam harum legum peculiarem scientiam comminiscendam non fore.

§. II.)

Mundus a Wolffio definitur series possibilium simultane-
orum & successivorum inter se connexorum a); quæ definitio
cum præsuppositis Ontologiæ Wolffianæ arcte cohæret, latior
tamen est definitio b). Ast ens ceu existens, non tantum ceu pos-
sibile esse considerandum, supra ostendi; deinde hujus in pri-
mis existentis Mundi, ceu unius individui entis per aggrega-
tionem ratio est habenda, unde, si opus est, facilis erit ad alios
B Mundos

Mundos posibles transitus; denique haud putaverim necessarium futuri æque ac præteriti, & nexus, qui inter particularia intercedit, mentionem facere in definitione *c*): Stoicismum autem & Spinozismum in definitione hac reperire nequeo *d*).

- a*) Rat. Præl. Metaph. §. 25. Metaph. §. 544. & Annot. ad h. l. conf. Thumigius V. Cl. in Inst. Philos. Wolff. p. 71.
- b*) cuius enim corpori humano applicari potest. Conf. D. D. Langii Ausführl. Entdeckung. p. 58. not. b. facilis tamen est medela, modo inseratur vox OMNIVM, ut Mundus sit series vel congeries OMNIVM possibilium, s. ex nostra sententia existentium, quod ipsum etiam observavit Bulffinger Dilucid §. 139. Adhæc cum Cosmologia de Mundo materiali tantum agere debeat per Comm. §. II. possibilium per vocem MATERIALIA fuissent restringenda. Causas autem efficientem & finalem (quæ ad essentiam minime pertinent) omissas esse, l. c. not. *c*) immemor regularum Logicarum carpit.
- c*) concipiamus Mundum in momento initii sui & finis (quorum utrumque minimum possibile est) & manifestum erit, neque præteritum neque futurum pertinere ad essentiam Mundi, sed inter accidentalium referri debere. Si simili modo alia quævis entia successiva e. g. hominem vel solum corpus humanum definiremus, quam portentosæ emergerent definitiones? Nexum autem partium Mundi & nexus huius rationem Cosmologia specialior demum docet.
- d*) nulla enim necessitas, multo minus fatalis & absoluta necessitas hac definitione sive explicite sive implicite continentur. Contrarium tamen videtur Langio l. c. p. 59.

§. III.

Simplicia absolute talia dari ex compositorum existentia nondum evincitur *a*), neque ex Arithmetica argumento huic robor accedit *b*); multo potius dari non posse simplicia absolute talia, e quibus materialia vel corpora componantur, demonstrari potest. *c*)

- a*) quod volunt Leibniti in Monadolog. §. 2. Wolff. Metaph. §. 76. 582. est non nisi comparative simplicia h. e. simpliciora ita probantur, atque ne hæc quidem seorsim extra compositionem existentia, & quid obstat, quominus composita, sed simpliciora adeoque Elementa per creationem sine præexistente producta concipiantur? Principium rationis sufficientis in hoc argumento magis infirmari, quam confirmari videtur, tantum abest, ut probet.
- b*) namque numerus vel intelligitur numerans vel numeratus: prior, cum in solis characteribus consistat, hic locum vix habet: in posteriori unum æque erit compositum, si corpora numerabis, ac simplex, si spiritus. conf. Strachleri Examen Metaph. Wolff. P. I. p. 69. & Diss. de Elementorum contingentia.
- c*) cum enim materiæ essentia consistat in extensione, fatente Wolffio Metaph. §. 607. nulla materiæ particellula sine extensione h. e. sine partibus esse aut intelligi

intelligi potest: divisibilis igitur est materia non physice sed metaphysice, id infinitum improprie loquendo, h. e. indefinite, qua observatione declino Hollmanni V. Cl. objectiones in Comm. de Harm. Præstabil. p. 15. porro si impossibile non est, ut ex absolute simplicibus h. e. spiritibus quoad immaterialitatem & indivisibilitatem in unum conjunctis emergat materia vel corpus, impossibile etiam non est, ut ex spiritibus cogitantibus fiat corpus, quo ipso discrimen inter materiale & immateriale rursus tollitur. Opponimus hæc Bulsfingeri Dilucid. §. 103. Ad hæc cuius absolute simplici proprium assignatur spaci punctum Metaph. Wolff. §. 602. E. sive intra sive extra compositionem altera parte huic, altera parte alteri Elemento vicinius, adeoque divisibile est.

§. IV

Omni igitur probabilitate carent Leibnitii Monades, quibus præter simplicitem absolutam etiam perceptionem tribuit a); nihil tamen Atheisticum in Monadologia invenio b); multo minus Wolffio dogma de æternitate Elementorum suorum tribuere possum. c)

- a) etenim Hollmannus, quamvis Atomosh. e. simplicia absolute talia statuat, reliquam tamen Monadologiam Leibnitianam egregie refutavit. l. c. p. 16-29.
- b) D. Langius aliter sentit in der Ausfuhr. Entdeck. p. 73. eo quod Deus ratione generis inter Monades referatur, differentia autem specifica tantum in modo & gradu repræsentandi collocetur. Verum sicut in definitione Dei genus vel in Ente vel in Spiritu recte a plerisque Theologis & Philosophis quaeritur, ita non video, cur ens simplex generis loco adhiberi nequeat. Differentiam autem specificam in gradu repræsentationis perfectissimo poni, mirum illis non videbitur, quibus Via eminentiæ ceu medium attributa divina cognoscendi, & fundamentum distinctionis essentialis e Lockio & Physicis doctrinis penitus innotuerunt. conf. Bulsfingeri Dilucid. §. III. 112. Ceterum Monadologiam, si firmo stare talo, firmissimum existentiæ divinæ argumentum præbituram esse, Wolffio concedi debet in Annot. Metaph. §. 28.
- c) cum D. Langio Ausfuhr. Entdeck. p. 5. sqq. quamvis enim Dn. Wolffius Metaph. §. 89. disjunctive scripserit, simplicia aut sine initio esse, aut simul semelque cœpisse, ex immediate subsequentibus tamen & §. 1053 de creatione dudum cognovi, Autori Celeberrimo posterius membrum placuisse: ita etiam Autor secum pugnantis Harmoniæ p. 8. Thes. IX. mentem Leibnitii & Wolffii expressit. Id autem miror, creationem simplicium nec intelligibilem nec explicabilem videri §. 90. 91. Metaph. ideo quod nullæ partes nullaque harum successio adsint: inverterem, & ex absentia partium harumque successionis colligerem, facilius intelligi & explicari posse simplicium vel simpliciorum quam compositorum productionem: sed hæc sunt Logica

§. V.

Necessitas Mundi quoad essentiam a) gravissimus esset error, si Wolffius nobiscum essentias ab existentibus non distinctas judicasset, & a voluntate divina derivasset: cum vero in utroque a nobis differat, errasse b) sed levius c) videtur.

a) Wolff. Annot. ad Judicium D. Buddei p. 66.

b) per Specim. I §. XI. XII. XIII.

c) Mundum enim existentem & leges motus contingentibus annumerat l. c. & Commentat. p. 26. sqq. cum autem nostræ sententiæ objiciat, essentias ipsi esse arbitrarias, e. g. Comm. p. 37. concedimus id quoad arbitrium divinum, & urgemus, ipsi V. C. essentias esse arbitrarias, & quidem ex proprio adeoque humano arbitrio, fingit enim ideas ac definitiones hac ipsa de causa maxime disputabiles.

§. VI.

Existenti autem Mundo & mutationibus, quæ in eodem fiunt, necessitatem, non quidem Metaphysicam, majorem tamen Physicam assignat a), eoque ipso partim Providentiæ divinæ speciali non-miraculosæ & efficacis precum b), adeoque genuinæ Theologiæ c) contrariatur, partim ideam mundi imperfectiorem perfectiori præfert d).

a) dum 1) Mundum Machinis annumerat Metaph. §. 557. ordine inverso cum omne artefactum non nisi imperfecte naturalia imitetur; unde 2) miracula præter necessitatem multiplicat, ut quodvis miraculum peculiari restitutionis miraculo opus habeat Metaph. §. 639. qua hypothese miracula difficiliora credida redduntur. 3) eandem virium moventium quantitatem in universo persistere asserit Metaph. §. 762. 709. quam tamen thesin neque Elementa Mechanic. §. 425. 426. citata probant, quippe quæ de occurso Elasticorum unice agunt, neque Bulfingerus in Dilucid. §. 172. ex ambigua regula: *Effectum plenum equipollere viribus causæ integræ*; satis evicit: quis vero non sentit, in gratiam Harmoniæ præstabilitæ hæc esse effecta? v. Hollmann. de Harm. §. 22. sq.

b) Mundus non indigeret Providentiæ, nec preces sine miraculo vel potius miraculis unquam primarium finem consequerentur quicquid de secundariis finibus Celeb. Bulfingerus protulerit Dilucid. §. 501. aliisque.

c) cui tamen maxime consentire Philosophiam suam passim prædicat Dn. Wolffius, omniaque genuina Philosophemata consentire debent.

d) perfectior sane est Mundus, divinaque attributa magis declarat, in quo non tantum Deus citra miraculum, sed ipse etiam homo mutare ac movere potest, sine destructione totius systematis, quam mundus ille machinarius vel imaginarius, qui ne minimam quidem mutationem sine totali destructione patitur.

§. VII.

§. VII.

Stoicæ tamen fatalitatis & Spinozismi doctrinas has accusare non possum.

Stoicum enim fatum non tantum non dependet a voluntate divina, sed eidem etiam resistit & divinam potentiam infirmat. v. Jac. Thomaf. de exustione Mundi Stoica diss. XIII. Wolffiana autem Mundi necessitas a Dei voluntate ratione existentia, ab ejusdem intellectu ratione essentia pendet. Spinoza omnem contingentiam tollit, observantibus id & D. D. Langio in Causa Dei adv. Atheism, p. 60. & Dn. Wolffio in comm, p. 21, & 29.

§. VIII.

Neque doctrina Wolffiana; si vel minimum mutaretur in hoc Mundo, non amplius fore eundem Mundum, a) de serie causarum innumerarum, quam regressum in infinitum D. Langius appellavit; b) de certitudine atque hoc respectu adferta necessitate eventuum in hoc Mundo; c) tanta continent pericula, modo rite capiantur.

a) notandum, Mundum Wolffio non tantum esse seriem simul existentium & ratione spacia connexorum, sed omnium etiam præteritorum & futurorum; deinde indenditatem h. l. rigore accipi, non in laxiori sensu, quo idem dicitur e. g. corpus humanum, cui perpetuo decedunt & accedunt aliæ particulæ.

b) in Ausführl. Entd. p. 5. satis enim D. Wolffius explicavit infinitum per indefinitum Comm. p. 53. quibus addendum est, nexum non tantum ex Causis efficientibus, sed etiam ex finalibus desumi. v. Bulfinger, Dilucid. §. 154.

c) Certitudo & Veritas, quando a cognitione humana ad objecta ejusdem res transferunt metonymice, sensum amittunt, interim ex necessitate hinc adferta Metaph. §. 561. denuo colligo, necessitatem, quam Wolffius eventibus Mundi tribuit, majorem esse necessitate physica.

§. IX.

Aeternum esse Mundum & hoc non obstante a Deo productum esse, utique contradictionem involvit. a) Ergo dum ex Mundi contingentia aliisque circumstantiis existentia Dei demonstratur, simul Mundi æternitas destruitur.

a) Causa enim est prior effectu, effectus posterior Causa, non prioritate vel posterioritate naturæ, quæ sensu carent, sed temporis, non tanquam Causa & tanquam effectus, hoc enim respectu Causa & effectus sunt simul, sed tanquam ens absolutum, ita ut e. g. pater prius fuerit homo, quam generatione pater factus fuit: Produci supponit antea non fuisse, idque tam evidenti veritate, ut Aristotelici privationem inter principia rerum naturalium referentes derideantur, non ob falsitatem, sed ob nimiam & superfluam quamvis verissimam veritatem, conf. Waltheri Eleatische Græber p. 60.

Antwort auf H. Wolffs Anmerck. über das Budd. Bedenken p. 46. sqq. Beuveis, daß das Budd. Bedenken noch feste stehe p. 91. sqq. negari quidem nequit, multis Philosophis visam fuisse possibilem mundi æternitatem: Bælius Dict. p. 2899. ad marginem n. (19) scribit: Notez que plusieurs grans Philosophes orthodoxes soutiennent, qu'une Créature peut être éternelle. Ast in gratiam Aristotelis, qui mundum actu æternum statuit, possibilem ejusdem æternitatem plerisque placuisse, haud obscurum est. Matthæus Hale, supremi tribunalis Regii Anglici quondam præses, im Ursprung der Welt und derer Menschen, spisso volumine, quod H. Schmettavius translatum in vernaculam nostram A. 1701. in 8v. Francof. & Lipsiæ edidit, quodque argumentum hoc uberrime & accuratissime tractat Sect. 1. c. 3. varias de æternitate Mundi sententias hoc ordine recenset: quosdam Mundum æternum h. e. sine initio statuere, quod plane negent Deum Atheismo crassissimo, quosdam quod a Deo productum negent, Atheismo Epicureo; alios, qui æternum Mundum a Deo tamen dependentem faciant, sententia tolerabili, quamvis falsa, dispescit, ut Deum vel ceu causam necessariam, vel ceu liberam æterni Mundi considerent: posteriorem Thomæ Anquinati, Suarezio aliisque tribuit, quod minimum possibilem hoc sensu Mundi æternitatem putaverint: hanc etiam Wolffius suam fecit. Priorem sententiam subdividit, ut ab aliis omnem divinam libertatem sublatam, ab aliis relictam, sed ex intra divinæ bonitatis necessitate derivatam Mundi æternitatem existimet. Tandem observat aliis materiam Mundi, aliis ipsum Mundum æternum videri. Singulas autem has sententias contradictionis & impossibilitatis confingere annitur. Thomas Aquinas in Summa Theol. P. I. quæst. 46. art. 2. Mundi initium demonstrari non posse docet 1) quia sit articulus fidei (purus, non mixtus, quod adjecto exemplo Trinitatis innuit) "id quod ex Symbolo Apostolico, Gregorio misere probat. 2) quia novitas mundi demonstrationem recipere nequit, nec ex parte ipsius mundi "id quod ita obscure deducere conatur, ut mendum adesse suspicer Critica manu tollendum) nec ex parte causæ agentis, quæ agit per voluntatem: Voluntas enim Dei ratione investigari non potest, nisi circa ea, quæ absolute necesse est Deum velle: Talia autem non sunt, quæ circa creaturas vult. Inverto: ex parte Mundi contradictionem involvit productum creatum, & tamen æternum, nunquam non fuisse. Ergo, quamvis voluntas Dei circa creaturas quoad positiva demonstrative cognosci nequeat, certum tamen est negative, Deum non voluisse æternitatem creaturum, quæ contradictoria est, & nequidem cogitari potest. Pergit Thomas: Et hoc utile est, ut consideretur ne forte aliquis, quod fidei est, demonstrare præsumens, rationes non necessarias inducat, quæ præbeant materiam irridendi infidelibus, existimantibus, nos propter hujusmodi rationes credere, quæ fidei sunt. Deinde octo rationibus Philosophicis contra æternitatem Mundi possibilem satisfacere conatur. Maxime hic conferri meretur Pauli Voëtii Theologia Nat. Reformata p. 209. sqq. ubi quæstionem tractat, an creatura sic possit esse ab æterno, ut in nullo anteriori durationis momento extiterit Deus æternus? refert inter Scholasticos si non omnibus, plerisque, inter Reformatos etiam nonnullis affirmativam sententiam placuisse, ipse negativam, quæ etiam communior sit inter Reformatos, defendit, quod repugnet ex parte

parte creatoris, creaturæ, & modi creandi creaturam esse Deo coæternam, argumenta ipsius sunt Metaphysica eaque admodum accurata. De Bælio & Bulffingero, qui Logomachis in hac Controversia intercedere existimant, ad §. XII. agetur.

§ X.

Momentum hujus Veritatis: Mundum non posse esse æternum, maximum omnino est: opposita enim sententia per pro-nam consequentiam deducit ad negandam dependentiam & productionem Mundi a Deo.

Quamvis Wolffius & Bulffingerus in Diluc. §. 193. sqq. & conclusionem hanc & vim consequentiæ, quæ ex æternitate Mundi deducitur, non tantum non agnoscant, sed etiam negent, ipsum tamen dogma est admodum periculosum. Illustrari hæc possunt ex doctrina Theologica de Articulis fundamentalibus secundariis, quibus oppositi errores primarios per consequentiam destruunt, quamvis erantes hanc consequentiam non videant, aut omnino negent.

§. XI.

Præter hanc autem dependentiam Mundi a Deo alia certa indicia pro novitate Mundi & contra æternitatem ejusdem dari persuasissimus sum, ut existentia Dei inde demonstrari possit.

Indicia hæc cum Matthæo Hale lib. cit. Sect. II. Abbadie de Ver. Rel. Christ. P. I. Sect. I. cap. 7. sqq. in novitate historiarum, regnorum, artium ac scientiarum, Idololatriæ, in defectu naturæ humanæ, in successivis augmentis generis humani, in montium per aquas, pluvias successiva humilitatione aliisque mutationibus globi nostri terr-aquei (de quibus Rajus etiam in libello de mundi initio & fine conferri maxime meretur) collocanda duco. Non ignoro Dn. Wolffium passim e, g. in ratione Prælect. Metaph. §. 43. Dn. Bulffingerum Diluc. §. 199. excipere, a telluris, generis humani novitate non valere consequentiam ad novitatem totius Mundi: sicut etiam Thomas I. Resp. 4. Aristotelis verba lib. I. Meteor. cap. ult. sua facit: Ridiculum esse ex hujusmodi particularibus mutationibus opinionem accipere de novitate mundi totius. Verum miror, Wolffio, cui additio vel subtractio minimæ partis Mundum ita mutaret, ut non amplius foret pristinus vel idem Mundus, tot tantaque indicia novitatis quoad tellurem nostram & genus humanum, videri non afficere totum mundum: Sane si totus mundus esset æternus, h. e. si omnia materialia essent æterna, etiam tellus, etiam genus humanum æternitate gaudere deberent: eum verum falsum sit posterius, falsum etiam est prius, idque per doctrinam de subalternatione fundamento omnium ratiociniorum.

§. XII.

Negari tamen nequit, ex hypothesebus Wolffianis maximum fore discrimen inter æternitatem Dei, & æternitatem Mundi, si vel maxime hanc statueret.

Tempus

Tempus definit ordinem successivorum Ratione lect. Metaph. §. 14. Metaph. §. 94. cum vero Deus sit immutabilis, adeoque successio in ipso locum non habeat, extra omne tempus æternus dicitur, sicuti Mundi æternitas tempus infinitum denotaret. Métaph. §. 1073. sqq. Eodem tendit Thomas Resp. 5. 1. c. dicens: Et si mundus semper fuisset, non tamen parificaretur Deo in æternitate, ut dicit Boet; quia esse divinum est esse totum simul absque successione: non autem sic est de Mundo. Bayle in Dict. art. Zabarella ejusque proluxa nota (H) de Logomachiis in Controversia de æternitate Mundi idem discrimen urget, existimans, si quæstio ita proponeretur: an possibile sit, ut Deus & creaturæ ipsius semper simul extiterint? neminem facile negaturum esse, cum de æternitate plerique negarent, addens hanc rationem: que la durée des creatures est successive, & que l'éternité est une durée simple, qui exclut essentiellement le passé & l'avenir. Post cum Porietum ob eandem doctrinam laudasset, vituperasset autem, quod novitatem Mundi male probasset, Boetianam æternitatis definitionem multo magis incomprehensibilem judicat, quam dogma Transsubstantiationis. At tempus male defini per ordinem successivorum vel inde probo, quod per hanc definitionem entia simplicia, non tantum Elementa, sed etiam spiritus creati essent extra tempus, adeoque æterna; imo ipse mundus, si eo momento, quo simul fuit productus, illico iterum fuisset annihilatus, extra tempus fuisset, adeoque æternus. E contrario observandum duco, tempus nihil aliud esse, quam relationem ad alia entia vel coexistentia, vel priora, vel posteriora: in tempore determinato attendi mensuræ loco motum successivum vel penduli vel solis vel lunæ: in hoc motu successivo mensuræ datur prius & posterius, quod vero non ad quævis mensurata quadrat, e. g. mens humana dici potest jam existere complures annos, menses, dies, horas, minuta, quamvis sit ens permanens, non successivum, ut corpus humanum. Ex eo autem errore, quo prius & posterius in quovis ente, de cujus existentia & duratione h. e. continuata existentia sermo est, quæsitum fuit, Boetius necessarium putavit viæ totam simul possessionem inserere definitioni æternitatis divinæ, frustraneo utique & contradictorio conatu. Ergo ante Mundum conditum Deus fuit extra tempus, cum enim non esset aliud ens, non poterat ad aliud referri, nisi quod nunc, Mundo condito, dicere possimus, Deum fuisse ante Mundum. Aeternitas igitur nihil aliud est, quam existentia sine principio & fine. Ergo nihil profecit Bælius sua distinctione inter tempus infinitum & æternitatem ad componendas lites de Mundi æternitate: de eo enim unice quæritur, an Mundus semper existere potuerit. Bulffingerus quoque aliquam conciliationem tentavit, evoluta ambiguitate in voce creationis vel productionis ex nihilo, Dilucid §. 190. 192. Putaverim in distinctione hac nimis ferme subtili, quam tamen Thomas etiam attigit in Resp. 2. l. c. prius membrum, quo nihilum ceu reale quidpiam & quasi materia, ex qua creatus fuerit Mundus, præextitisse dicitur, ita contractorium esse, ut cogitari nequeat, & nemo fortassis non plane insipiens de creatione in tali sensu inquisiverit.

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM

DE

METAPHYSICA LEIBNITIO - WOLFFIANA
SPECIMEN III. PSYCHOLOGICVM.

§. I.

Doctrina de Mente nostra non minus utilis ac necessaria quam difficilis est; a) plerasque tamen feliciter superabimus difficultates, si naturali ordine ex præmissis exactis experimentis per ratiocinia non minus accurata naturam ejusdem indagaverimus. b)

a) Inter causas hujus difficultatis forte haud ultima est, quod compositis assueti in simplicibus etiam parte est quæramus, & cum nullas reperiamus, de obscuritate & ignorantia queramus v. B. Sturmii nostri Exerc. VIII. in Tom. II. Philos. Eclect. rerum in natura maxime familiarium obscuram simplicitatem ad fontes suos utcumque reducens.

b) quam methodum non infeliciter adhibuit Dn. Wolffius Metaph. cap. 3. & 5. eadem methodo usus est acutissimus noster Sturmus in Tr. de Homine, quem circa a 80. superioris seculi Auditoribus in calamum distavit, atque tertiam Physicæ Hypotheticæ partem fecisset, si posteriores adhibere licuisset curas. Ergo nos etiam ex experimentalis Noologia primum quædam excerpemus.

§. II.

Definitiones cogitationum clararum & obscurarum, & subdivisio clararum in distinctas & confusas a) minus placent, quod ab usu loquendi nimis recedunt b,) atque incommodæ sunt c.)

a) Obscura cognitio definitur non sufficiens ad rem denuo undecunque oblatam iterum agnoscendam; clara, quæ sufficit, eademque confusa audit, quando non possumus partes & notas ejus separatim enumerare; distincta, quando possumus. Leibnitius in Medit. de Cognit. Ver. Id. A. E. L. a. 1684. p. 537. Wolff. Metaph. §. 198. 199. Bulfinger Dilucid. §. 240. cum quibus ferme consentit Cartesius Princip. Philos. P. I. §. 45. 46.

b) Claritas & distinctio, obscuritas & confusio combinari solent; ab usu autem recepto temere non esse recedendum notissima eaque optima est regula, ab ipso Dn. Wolffio repetita Annot. ad Metaph. §. 63. 80.

c) nimirum ob has definitiones creatio simplicium nec intelligibilis nec explicabilis videtur. Dn. Wolffio, uti Specim. II. §. IV. not. c) observavi: durum etiam est, rubrum colorem distinguere posse ab aliis coloribus, neque tamen cogitationem ejus esse distinctam, quæ doctrina est Wolffii Metaph. §. 214.

C

§. III.

Putaverim ergo, ideas seorsim consideratas vel esse claras, h. e. singulas partes & attributa essentialia rei repræsentare, vel obscuras, ubi desunt aliqua;) ideas autem plures inter se comparatas, vel esse distinctas b) vel confusas c.)

- a) Ergo in simplicibus aut nulla est aut clara idea : neque præter veritatem & falsitatem (falsa autem idea non meretur dici idea) in idea aliam diversitatem possibilem deprehendo, quam vel omnium vel quarundam tantum partium repræsentationem. Vbi mera accidentalia repræsentantur, res omnino ignoratur; ubi propria, essentialia consecutiva, conceptus secundi unice repræsentantur, non nisi relatio adest inter rem ipsam vel clare vel obscure cognitam, atque accidens aliquod ejusdem e. g. in potentia loquendi hominem refero ad loquelam. Definitio autem realis claram ideam exprimit æque ac excitat. Vbi partes rursus ex aliis componuntur particulis, harum iterum vel clara vel obscura esse potest cognitio; neque minus partes a se invicem distingui vel inter se confundi possunt.
- b) Si singula nostræ ideæ fuerint clara, nulla metuenda erit earundem confusio, quæ ex alterius aut utriusque obscuritate oritur. Hinc apparet, quam arte claritas & distinctio, obscuritas & confusio, definitio & divisio coherant.
- c) Confusionis, qua distincta habentur pro iisdem, alterum extremum est, quando idem diverso tempore iterum occurrens habetur in pro diverso. Aliquas harum observationum etiam proposuit Strahler in der Prüfung P. II. §. 5. sqq.

§. IV.

Intellectus Purus per eum, qui nonnisi distinctas ideas habet, male definitur a;) & falso soli Intellectui Puro distinctio, Sensibus ac Imaginationi nonnisi confusio tribuuntur b.)

- a) cum Bulffingero Dilucid. §. 274. Wolffio Metaph. §. 282. sqq. usus enim loquendi in notissimis controversiis receptus secum fert, ut per Intellectum Purum intelligamus Mentem solam sine imaginatione & sensibus cogitantem de objectis spiritualibus & a corpore & spiritu abstractis, v. diss. Altdorfina Apini moderatore Celeb. Kœlero a. 1713. edita de Intellectu Puro. Hoc sensu recepto acceptus Intellectus Purus exulat ex omni foro Mathematico, quod imaginationem unice postulat, quicquid Cartesiani (e. g. Ant. le Grand. Instit. Philos. p. 18.) de Chiliogono suo sentiant, cognitionem sensualem numeris, horumque characteribus imaginabilibus abstractam confundentes cum rei ipsius cognitione, quæ si vel maxime aliqua daretur, singulorum laterum & angulorum imaginationem supponeret.
- b) etiam in sensu Wolffiano; quotidie enim sensu & imaginatione diversorum corporum diversas partes & notas distinctissime pro scopo percipimus:
Dum

Dum vero Intellectui Puro Wolffiano Intellectus Purus in sensu recepto acceptus per consequentiam eamque minus legitimam jungitur, confusio augetur contra regulas Prudentiæ Didacticæ.

§. V.

Voluptas per intuitivam perfectionis cognitionem defini nequit *a*,) datur enim intuitiva perfectionis cognitio, quæ tamen non est voluptas, sed cum indifferentia, imo tædio conjuncta *b*;) datur voluptas, qua affectus ne quidem cogitat de perfectione sive imperfectione sive vera, sive falsa *c*;) datur voluptas cum intuitiva imperfectionis cognitione conjuncta *d*;) imo si vel maxime voluptas & cognitio perfectionis intime cohærerent, nimis tamen Theoretica esset rei practicæ descriptio *e*.)

a) cum Wolffio Metaph. §. 404. Bulffingero Dilucid. §. 289. perfectum definiunt, cujus omnia consentiant Wolff. l. c §. 152. Bulff. §. 122.

b) e. g. Musicam non amans harmoniam adeoque perfectionem auditu (quo dissonantiam etiam illico percipit,) sine omni voluptate, imo cum tædio percipit.

c) quis in voluptate, quam ex vindicta, Venere sentit, vel sentire cupit, de consensu in varietate cogitat?

d) gulosus, quamvis experientia edoctus esculentorum & potulentorum, quæ expetit, noxam cognoscat, eadem tamen appetit, iisque maxima cum voluptate fruitur.

e) Eodem ferme tendit Stræhlerus l. c. §. 81. urgens, voluptatem esse statum, qui sequatur cognitionem perfectionis. Regerit Bulffingerus §. 290. definitionem esse geneticam; at in definitione genetica e. g. circuli exprimitur id, quod ex genesi resultat, in voluptatis autem definitione non exprimitur practicum illud, quod a cognitione, quæ Theoreticum quid est, gignitur; ne definitionem geneticam in universum nunc operosius impugnem, quam ne Mathematici quidem omnes approbant, atque in ipsa Metaphysica Wolffiana e. g. in definitione Animæ neglectam video, ut duplicem definitionem realem deprehendisse mihi videar. Rectissime Lockius de Int. Hum. lib. 2, c. 20. Voluptatem & Dolorem inter ideas simplices retulit, quæ, quamvis defini nec possint nec postulent, vividissime tamen sentiantur & percipiantur, id quod interna experientia quemvis attendentem docebit.

§. VI.

Bonum per id, quod statum nostrum perficit, minus adæquate definitur *a*,) neque divisio in Bonum verum, quod perpetuam, & apparens, quod temporariam tantum voluptatem gignit, accurata est, quamvis admodum sit recepta *b*.)

C 2

a) Wolff.

- a) Wolff, Metaph. §. 422. Bulfinger Diluc. §. 289. etenim non nisi bonum volumus. Metaph. §. 492. sqq. ast sæpe etiam volumus, quod statum nostrum non perficit, imo destruit, per §. antec. Ergo datur bonum, cui definitio hæc boni applicari nequit. Restat ut cum Lockio ex clara per se voluptatis idea deducamus ideam boni, idque definiamus, quod efficit in nobis aut auget voluptatem, vel dolorem minuit.
- b) quid enim obstat, quod minus aliquid perpetuo nobis appareat bonum? Ergo inter bonum verum, quod in perpetuitate consistit, & apparens nulla differentia: deinde ambiguum est, qualis intelligatur perpetuitas, an sine omni fine, etiam post hanc vitam, an expirans cum hac vita: utraque suas habet difficultates. Non ignoro in gratiam Philosophiæ Moralis hanc distinctionem fuisse excogitatam, & communi ferme consensu approbatam: ast nihil derogabimus Philosophiæ & Theologiæ Morali, si omnia bona, quæ quisque amat, in se vera bona esse concesserimus cum Lockio, modo observaverimus, varia esse bona præstantiora, minus præstantia; stulti autem esse, minus bonum præferre majori, sicut omnis sapientia in justa comparatione bonorum, ac præferentia majorum bonorum consistit, ita ut negligenda sint minora, quæ cum majoribus simul obtineri nequeunt.

§. VII.

Ad naturam Mentis indagandam propius accedentibus primo occurrit immaterialitas ejusdem, quam conscientia sui sive reflexio certo docet a,) quamvis reliqua argumenta a cogitatione immaterialium objectorum, activitate b) & libertate Mentis non omnino sint negligenda.

- a) Wolff, Metaph. §. 738, sqq. Bulfinger §. 271. unicum observo, conscientiam sui non esse restringendam ad ideas claras; experientia enim docet nos etiam conscios esse idearum obscurarum; imo nesciremus discrimen idearum clararum & obscurarum, nisi has æque ac illas reflexione didicissemus.
- b) activitatem menti competere innumeris speciminibus actionum, quarum auctores non possumus non nosmet ipsos agnoscere, convincimur: sensationes tamen & quasvis promiscue imaginationes actionibus annumerare nequeo cum Wolffio Metaph. §. 818. 821, invitum autem inter passiones referri debet.

§. VIII.

Hinc sequitur, Mentem esse peculiarem substantiam a) h. e. ens propria existentia existens b,) vel, si mavis, sustentaculum modorum illorum, nimirum actionum & passionum, quæ corpori tribui nequeunt.

a) Sane

- a) Sane Controversia de Substantialitate Mentis non differt a quaestione de immaterialitate ejusdem, v. Brief-Wechsel vom Wesen der Seele; & Elsvvich recentiores de Anima Controversiæ §. 17.
- b) Leibnitiæ quidem in brevi Diff. de Primæ Philosophiæ Emendatione, & de notione Substantiæ in A. E. L. a. 1694. p. 111. sq. omni substantiæ vim vel virtutem agendi tribuit, quæ actum quendam sive *επιτελεχεια* contineat, inter facultatem agendi actionemque ipsam media sit, & conatum involvat, atque ita per se ipsam in operationem feratur, nec auxiliis indigeat, sed sola sublacione impeditenti, quod exemplis gravis suspensi funem sustinentem intendentis, & arcus tensi illustrat; ab hac agendi virtute semper aliquam actionem nasci, adeoque corpoream æque ac spiritualement substantiam ab agendo nunquam cessare arbitratur; has ipsas vero doctrinas maximam partem suas quoque fecit Wolffius Metaph. §. 114. sqq. ast, ne plura animadvertam de perpetua actione & propria activitate quibusvis substantiis sine fundamento, imo contra experientiam falso assignatis, conatus iste agendi (qui Aristotelicam de motu doctrinam sapit) mera relatio est inter actionem & substantiam, cujus veram & propriam definitionem non dederunt Leibnitiæ & Wolffius.

§. IX.

Anima per substantiam universi repræsentativam profitu corporis alicujus organici in universo a) minus exacte definitur, siquidem volitiones non erant omittendæ b,) & definitio hæc Animæ a corpore separatae applicari nequit c.)

- a) Wolff. Ratio Prælect. Metaph. §. 22. Metaph. §. 753. sqq.
- b) id quod etiam desideravit D. Langius Ausfuhr. Entdeck. p. 112. sqq. ad ea, quæ regessit Dn. Bulffinger Diluc. §. 316. sq. observo, si volitiones Dn. Woffio nonnisi species quædam intellectuum essent (uti mihi cum Cartesianis nonnullis videtur volitio esse judicium de re mihi bona) vel si volitiones ex repræsentationibus necessario fluerent, Animam non tantum potuisse, sed etiam debuisse per solam vim repræsentandi defini, tanquam per conceptum primum; cum autem in Metaphysica Wolffiana intellectiones & volitiones magis distinguantur, nec volitio ex repræsentatione necessario sequatur, siquidem hæc esse potest sine subsequente volitione, definitio non est adæquata: nec sufficit Genus Animæ esse substantiam, omni-que substantiæ competere vim; hæc enim in differentia specifica soli repræsentationi est adstricta.
- c) Anima autem separata æque est anima, ac juncta corpori. Hac ipsa de causa vis animæ in corpus exulat ex definitione ejusdem, inprimis cum sola volitione exerceatur etiam secundum eos, qui vim animæ in corpus tribuunt. Frustra igitur hæc potentia agendi in corpus desideratur in animæ definitione a Langio Ausfuhr. Entd. p. 112.

Ex his autem capitibus, quod repræsentatio corporearum tantum rerum menti tribuatur, Atheus hanc definitionem admittere, atque per eandem Deum, & immortalitatem Animæ negare possit &c. definitionem impugnare nolum.

cum Langio Ausfuhr. Entd. p. 113. sqq. Univerſum enim corpora æque ac ſpiritus complectitur: definitio Mentis debet ita eſſe comparata, ut ab Atheo admitti poſſit, quo ex anima etiam de Dei exiſtentia convinci poſſit, repræſentatio Univerſi etiam Dei cognitionem includit; abusus nonniſi miſerrima conſequentia innixus doctrinæ ipſi imputari nequit; nec qui in aliqua doctrina cum Spinoza convenit, illico Spinoſianizat, conf. Bulſfinger Dilucid. §. 317.

§. XI.

Libertas utique male definiretur per potentiam ex duobus contrariis vel contradictoriis alterum eligendi ſine omni motivo *a*,) aſt nonnunquam tali modo libertatem ſeſe exſerere experientia docet *b*,) nec ratio refragatur *c*,) Ergo hæc ſpecimina plane illuſtria libertatis noſtræ omnino ſunt aſſerenda.

a) quicquid enim bonum nobis eſſe judicamus, non poſſumus non velle; quicquid malum, nolle: perſæpe unum tantum occurrit bonum, ut reliqua poſſibilia omnia ſint mala; in hoc caſu ne quidem optio relinquatur animæ, hoc tamen non obſtante Mens libere vult bonum. Sapiens, pius, virtuti deditus, prudens pleraque ex motivis volunt ſine detrimento libertatis. Scriptura S. piis maxime & κατ' ἐξοχην tribuit libertatem, qui tamen nonniſi moraliter bonum volunt; quis Angelis in bono confirmatis libertatem denegabit, quamvis peccare nequeant? in tantum igitur conſentio cum Wolffio Metaph. §. 511.

b) in hoc diſſentio a Viro Celeb. ejuſque §. 498. Metaph. pro poſitum caſum vel exemplum in probationem Theſeos meæ invertens: ponit duos numos aureos ad apparentiam ſaltem externam ſibi invicem ſimillimos Titio proponi, ut unum eorum ſibi eligat: arbitratur, electurum eſſe eum, qui propior ſit & commodius arripiatur. Quodſi vero ponam caſum admodum dabilem, eſſe ambos in eadem diſtantiâ, & eadem commoditate vel incommoditate depromendos, annon ſine motivo apprehendet Titius alterum, alterumque negliget? Stabit igitur pro ratione voluntas; id quod etiam circa plura bona ſibi invicem, minimum quoad apparentiam noſtram, æqualia ſæpiſſime obſervatur.

c) de Principiò indiſcernibilium, unde obſectio ſpecioſa deſumitur, §. XIII. agemus.

§. XII.

§. XII.

Ergo libertatis conceptus unice collocandus est in activitate Mentis, sive intelligendo sive volendo sese exerat a,) hinc demum sequitur libertas contrarietatis & contradictionis, quando nimirum optio nobis relicta est b,) itemque quod in æqualiter bonis sine motivo alterutrum eligamus c.)

- a) adeoque non est peculiaris facultas, multo minus Voluntatis h. e. facultatis facultas, quod absurdum in primis Lockium male habuit, & in varias confusiones circa doctrinam de libertate deduxit lib. II. de Int. Hum. c. 21. Hanc ipsam activitatem Spontaneitatem etiam dicunt: esse eandem in nobis intima experientia certissime convincimur, ut non possimus non actiones Mentis nostræ, volitiones cumprimis, nobis ipsis ceu autoribus imputare. Hæc igitur activitas modo tribuatur Mentis, salva est omnis Philosophia Moralis, quæ tolleretur omnis, si Mentis activitas tolleretur eademque externæ coactioni subjiceretur. Eodem tendit doctrina Wolffii §. 518. Metaph. rationem actionum animæ in ipsa anima statuens: quæ contra Wolffianam de hoc argumento doctrinam ex male intellecto Systemate acerrime disputata fuerunt, Bulfinger l. c. solide excussit.
- b) Ergo, si vel maxime in omnibus actionibus libertas contrarietatis & contradictionis occurrerent (de quo tamen dubito) consecrarium constituerent libertatis, non definitionem.
- c) Ex eadem causa illud: *Sic volo, sic jubeo, stat pro ratione voluntas*, ex definitione libertatis exulat: multo magis autem displicet definitio libertatis Wolffiana, quæ id ipsum negat: ita enim se habet: Libertas est potentia animæ sua sponte ex duobus æqualiter possibilibus eligendi, quod maxime ipsi placet. Metaph. §. 519.

§. XIII.

Ut indifferentia objectorum & illustria, quæ ante nominavi, libertatis specimina tollerentur, excogitatum videtur Principium idenditatis indiscernibilium, quo negatur, duas res in universo mundo sibi invicem per omnia ita similes esse posse, ut solo numero differant a:) fundatur in Principio rationis sufficientis, quod vero sicut in universum supra refutatum est b,) ita hoc loco novis indiciis falsum deprehenditur c.)

- a) Wolff. Metaph. §. 586. seqq. Bulfinger Diluc. §. 94. Leibnit. Ep. IV. ad Clarkium §. 4. 199. conf. Bulff. §. 298.
- b) Specim. I, §. 17.
- c) Vis

c) Vis argumenti hæc est : Si duæ res sibi essent exacte similes , nulla esset ratio , quare A. sit potius hoc loco hoc tempore quam B. nihil autem esse potest sine ratione sufficiente Regero : licet rationes nobis sint incognitæ , non sequitur dari nullas : anne omniscius est Philosophus ? deinde quoniam A. & B. supponuntur sibi omnino similia , ob hanc ipsam similitudinem & indifferentiam ens liberrimum pro lubitu alterum huic alteri loco vel tempore destinavit , ita ut liberrima hæc volitio sit ratio sufficiens , cur A. potius quam B. sit hoc loco vel tempore. Adhæc , si firmo starent talo bina hæc Principia rationis sufficientis & idenditatis indiscernibilium , Deo adimeretur potentia producendi duo sibi invicem perfecte similia , adeoque Potentia ipsius esset limitata. Quando vero Leibnitijs & Wolffius Metaph. §. 590. ad experientiam provocant , provocabo ego ad numos aureos , quorum ex una eademque fabrica complures reperientur ita exacte sibi invicem similes , ut ne per microscopia quidem differentia reperiri queat.

§. XIV.

Animas post corporis mortem superstites futuras esse a,) ex justitia Dei demonstratur b,) atque hæc doctrina inter præcipua fulcra Philosophiæ Moralis referri debet ; an vero sine fine æternum sit duratura , Philosophia nescit , quamvis Scripturæ S. id ipsum affirmanti minime refragetur.

a) abstineo ab ambiguo immortalitatis termino : quamvis enim certum sit , mori non posse , ut corpus , quia simplex est , mori tamen posset annihilatione : nec securos nos præstat contra metum annihilationis , quod particulæ materiæ in corporis dissolutione non annihilentur , neque sufficit vi naturæ Mentis non sequi annihilationem ; & nullam adesse rationem , cur anima a Deo annihilari debeat , uti existimat Thummig in Diss. Halensi de Immortalitate Animæ §. 21. namque annihilabilis æque est Anima , ac creabilis ; Ergo certi non sumus eandem non iri annihilatum , nisi sciamus , Deum non velle ipsam annihilare statim a mortuo corpore , imprimis quando ceu substantia incompleta consideratur.

b) quandoquidem Deus non potest non pœnas malis destinasse , cumque in hac vita plerique easdem non sentiant , aliam post hanc vitam futuram esse oportet ; quam demonstrationem Leibnitijs protulit in Epistola Censoria de Puffendorfi Officiis Hominis & Civis in Neuen Bücher - Saal Tom 1. p. 839. ex præmiis bonos in futura vita manentibus argumentum æque firmum non esse arbitror. Modo autem certum sit , superstitem corpori futuram esse Mentem , conscientia ipsius , memoria atque hinc emergens capacitas pœnarum ac præmiorum facili negotio concludentur , conf. citata Thumigiana Dissertatio.

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM
DE
METAPHYSICA LEIBNITIO - WOLFFIANA
SPECIMEN IV. ANTHROPOLOGICVM.

§. I.

Harmoniaë Præstabilitæ a) præcipuum, b) quamvis indire-
ctum argumentum fundatur in falsitate reliquorum possi-
bilibium de Commertio Animæ & corporis Systematum; c) pri-
mum igitur dispiciemus, an falsitatis hæc satis fuerint convicta.

a) Systema hoc ab illustr. Autore Leibnitio variis in locis passim propositum
post Celeb. Wolffium in Metaph. §. 760. sqq. eruditissimus Bulffingerus
optime exposuit in Diss. peculiari Tubing. 4. 1721. in Commentatione Hy-
pothet. de Harmonia Animi & corporis humani præstabilitæ & in Dilucid.
§. 318. sqq.

b) Bulffinger Comm. Hypoth. §. 86. sqq.

c) nondum tamen ex falsitate reliquorum Systematum, si vel maxime con-
cederetur, veritas Harmoniaë Præstabilitæ satis probatur; posset enim eti-
am hoc Systema esse erroneum, adeoque nos modus Unionis inter Mentem
atque Corpus omnino latere. Mirum id non videbitur, considerantibus,
corpus sine imaginatione concipi, & solo intellectu Puro cogitari debere,
unde difficultas maxima circa modum commercii, quod inter Mentem &
Corpus intercedit quodque mysterium philosophicum merito appellatur, a
priori cognoscitur, & modestia philosophica in hoc præcipue argumento
inculcatur. Posset hinc quartum Systema elici, idque *Systema Ignorantiaë*
nominari, cujus denominationis novaratio ex sequentibus addi posset, ubi
influxum statuemus, modum influxus ignorare ingenue profitebimur.

§. II.

Systema influxus sive accuratius a) loquendo corpus agere
in Mentem, hanc in corpus, non quidem, nudis experimentis
b) sed accedente Inductione Verulamiana c) probatur, atque
passionibus Mentis d) corroboratur.

a) Vocabulum influxus allegoricum est, unice ideo adhibitum, ut diversis-
sima quatuor causarum genera (inter quæ finis est non-ens, cum reliqua
sint entia, forma & materia non differunt ab effectu, materia passive se
habet, cum Efficiens agat) obtorto collo sub uno vacuo sono Causæ in
genere quasi sub genere comprehendi possent, quare merito ab eodem
abstinemus.

D

a) Ob.

- b) *Objectiones Wolffianæ & Bulffingerianæ II. cc. de vitio subreptionis, discernenda experientia a subsequente nimis celeriter iudicio; Fallacia non Causæ ut Causæ, de sola compræsentia duorum Phænomenorum magni sunt æstimandæ; occasionem enim suppeditant, accuratiores instituendi probationes.*
- c) *hæc a vulgari quam ceu puerilem rejicit Verulamius, admodum differt, atque variationibus imprimis experimentorum nititur, quas Bacon de Augmentis Scientiarum lib. V. c. 2. imprimis exposuit, atque exinde Morhofius excerptit in Polyhist. Physico cap. I. conf. Dn. Prof. Mulleri. Collegæ mei Honoratissimi Ars Experimentandi Collegio Experimentalis præmissa. Hæc inductione ipse Dn. Wolffus in Physica Experimentalis, aliisque Physici ita feliciter usi sunt, ut plura de Causis Phænomenorum dogmata, quæ olim conjecturis erant annumeranda, nunc certitudine sensuali cognoscantur, instar omnium sint Iridis Magnetis, Eclipsion exempla. Insigne huic inductioni robur addit artificiales imitationes, atque Prognostica eventuum respondentia. Applicabo nunc nonnullas harum doctrinarum præfenti argumento. Repetitio constantissime sine omni exemplo in contrarium docet, impressionibus in organa sensoria factis respondere illico convenientes: Mentis præceptiones, volitionibus motiones corporis, quæ dicuntur voluntariæ. Cadunt ergo instantiæ Dn. Bulffingeri in Comm. Hypoth. de Harm. Præst. §. 16. not. e. ex Astrologicis aliisque artibus curiosis petite: haud paucis enim exemplis contrariis infringuntur. Nobis autem adstipulantur Prognostica, horumque eventus: quotiescunque enim voluerimus quasdam motiones corporis voluntarias, hæc subsequuntur, & quotiescunque objecta quædam organa nostra sensoria affecerint, afficitur etiam Mens. Accedunt artes, quibus in animis aliorum per proposita objecta; quibus imprimis delectantur, & cognitionem eorundem & appetitum excitamus. Variatione experimenti, Inversione & compulsione ad annihilationem vel privationem virtutis discimus, præsentato celeriter alio objecto aliam oriri in Mente repræsentationem, destructo organo sensorio nullam oriri ideam ex objectis ad illud organon pertinentibus, in cæco nato nullam dari luminis & colorum ideam, mutatis volitionibus mutari motiones corporis voluntarias. Ex his autem concludendum est, causas sensationum in corporibus sensibilibus, & causas motionum corporis voluntariarum in mente volente esse quærendas, aut de manifestissimis causarum in Iride Magnete Eclipsi indicis Scepticorum instar dubitare oportet.*
- d) *prævideo Objectiones non nullas, quibus obviam eundem duco passionibus Mentis, quæ repræsentationibus in vitis Specim. III. §. VII. not. b) demonstravi, passionibus autem his respondere debet actio in objecto, E. huic competit actio in Mentem. conf. D. Eliæ Camerarii Unionis Animæ cum corpore Systemata tria in unum fusa p. p. 15.*

§. III.

Canoni: Effectum integrum æquipollere Causæ plenæ; a) ejusdemque applicationi contra sententiam nostram, b) oppo-
no

no distinctionem Causæ principalis, & minus principalis, *c)* atque posterorum tantum cum Menti agenti in corpus, tum corpori agenti in mentem vindico. *d)*

- a)* ex Leibnitio Canonem hunc Metaphysicum ex hibet Bulffinger Comm. Hypoth. §. 62, explicat, inter effectum & Causam perfectam semper æquationem obtinere; effectum non posse esse potiorum sua causa.
- b)* quæ dum ex motu corporis perceptionem Mentis derivare sustinet, effectum fingere potiorum Causa iudicatur, id quod sit absurdum.
- c)* distinctio notissima, facillima est & maxime necessaria. Principalis Causa audit, cujus virtus sufficit effectui producendo, minus principalis, cujus vis non sufficit; posterior comprehendit ministerialem, quæ active, instrumentalem, quæ passive ad effectum concurrunt. e. g. Scriptor Sacri, quamvis Causæ principales Scripturæ S. agnosci nequeant, Causæ tamen, sed minus principales omnino haberi debent.
- d)* Canon oppositus de Causa principali unice intelligi potest & debet. E. sententiam nostram non ferit. Multum vero refert Causas minus sufficientes considerare, atque inde tanquam per scalas ad Deum Causam maxime sufficientem ascendere.

§. IV.

Neque magis difficilis est responsio ad Regulas illas: Nihil esse sine causa sui, in effectibus determinatis debere esse rationem determinationis, proportionem non esse inter heterogenea; quæ contra actionem Mentis in corpus præcipue proferruntur.

- v.* Dn. Bulffingeri Comm. Hypoth. Sect. III. & Dilucid. §. 327. sqq. habemus nos Causas principalem ac minus principalem, atque ab utraque sufficientem rationem determinationis: neque mirum videri debet ad Causam principalem nos illico confugere, cum Harmonia Præstabilita non tridiori gradu eo convertatur. Quæ autem de proportione dicuntur Mathematica sunt imaginationem afficientia, non Metaphysica, quæ intellectu Puro unice capiuntur.

§. V.

Immota igitur stat veritas experimentalis Inductione corroborata, *a)* atque ad hanc ceu normam examinare oportet Axiomata fictitia, *b)* tantum abest, ut illa ex his lapefactari possit.

- a)* sc. motines corporum quandoque ita efficaces esse, ut perceptiones, ceu passiones Mentis inde orientur, & e contrario Mentem quandoque volitionibus suis motum causam in membris corporis alioquin quieturis.
- b)* instantia enim vel unica ostendit falsitatem Axomatis.

§. VI.

Ambabus autem concedo manibus, modum harum actionum mentis in corpus & corporis in mentem nos latere, imo non posse non latere; a) quis vero ex ignorantia modi concludet rem ipsam esse negandam?

a) conf. §. I, hujus speciminis.

§. VII.

Proxime ad Systema nostrum accedit Systema Causarum Occasionalium vel Assistentiæ, a) dum enim solum Deum Causam motus appellat, terminum Causæ in rigore pro Sola principali accipit, b) dum vero res a Deo conditas occasiones nominat, Causas minus principales concedit. c)

a) cui Systema hoc sit tribuendum, nunc non disputabo, cum Harmoniæ defensores quæstionem hanc historicam declinent. Cartesio tribui non posse manifestum est vel ex Sola Parte I, de Passionibus & imprimis ex Art. 34. id quod prolixius ostendit Andala Diff. de Unione Mentis & Corporis Physica, neutiquam Metaphysica §. 18. sqq. qua omni dissertatione id agitur, ut ostendat genuinos Cartesianos reciprocant aliquam actionum & passionum mentis & corporis dependentiam, commercium & communicationem, idque rectissime asserere, Malebranchio, Geulingio aliisque spuris Cartesianis veram omnem operationem harum substantiarum in se invicem negantibus. Cum vero B. nostrum Sturmium Philosophiæ Eclectici insignem & ferme primum per Germaniam restauratorem ac promotorem ubivis præcipuum Systematis Causarum Occasionalium defensorem putari videam, hujus imprimis sententias nunc respiciam.

b) id quod ex Sturmii Physica Erotamatica p. 52. luculenter petet, ubi Mentem Causam esse motionum voluntariarum ideo negat, quia ubi vim istam voluntatis suæ motricem putativam ad alia quædam, & levissima quidem e. g. ad pulvisculum aliquem e vestimento immediate removendum converterit, omnimodam suam producendi vel minimi motus impotentiam non sine pudore deprehendet, itemque in accelerandis vel retardandis cordis pulsibus, impediendis uteri generandis functionibus, vel in præternaturali motus defectu paralyseos apoplexias supplendo, aut convulsio-num excessu cohibendo, imbecillitatem, inertiam, imo istorum omnium, unde, quando, & quo modo fiant, plenam ignorantiam prodat. Tunc ergo Viro Celeberrimo Mens esset Causa, bene gnaro omnium motus requisitorum pro lubitu quascunque corporum motiones produceret h. e. si Causa esset illimitata, prima, principalis.

c) Occasionis vocabalum ita vagum est, ut nunc objectum, nunc causam impulsivam, nunc activum quid, nunc passivum denotet, ut consultius sit ab

ab

ab eodem abstinere in Philosophia, quam uti. Interim tamen manifestum est, Occasionalistis Causas, quas secundas alij nominant, aliquid contribuere ad effectum. Imo Sturmius l. c. § 6. primæ summæque Causæ omnium vere efficienti, non aliunde motæ vel actæ, subordinari causas istas creatas, tanquam secundas (quas vocant) facile patitur; dummodo patiendo agere ipsas, actas agere, motas moveri, non nisi instrumentaliter (ut securis in manu lignatoris) aut occasionaliter (ut aperiens valvas) operari, nec aliam quam ipsa, illa divina virtute agere, vel agi potius agnoscantur, quod hactenus evicerit; dummodo non concursus solum aliquem Virtuti divinæ, cum alia creaturarum propria virtute (quam figmentum esse demonstraverit) sed totum quantum quantum est, effectum ipsi Soli immediate ubique (non suppositi quidem, virtutis tamen immediatione) operanti, tribuendum, vi dictorum, meminerimus.

§. VIII.

Objectio a miraculis perpetuis, quæ Systemati Assistentiæ tribuantur, a) ex idea miraculi facile resolvitur. b)

a) a Leibnitio, Wolffio, Bulffingero v. hujus Comm. Hypoth. §. 77. & Dilectid. §. 335.

b) sive miraculum definias quæ optima est definitio, per suspensionem legum naturalium; habent enim Occasionalistæ suas regulas motus naturales v. Sturm. Phys. Erotem. p. 54. sive explices per immediatam Dei operationem quorsum Bulffingerus tendit II. c. c. ordinarie enim Deus agit mediatis occasionalibus causis, extraordinarie & miraculose sine his: repetenda hic est ante ex Sturmio prolata distinctio inter immediatam virtutes & suppositi. Bælius in Diction. Art. Rorarius, ubi de Harmonia Leibnitiana disputat. p. 2480. D' ailleurs la raison, pourquoi cet habile homme ne goûte point le Systéme Cartésien, me paroît être une fausse supposition, car on ne peut pas dire que le Systéme des Causes occasionelles fasse intervenir l' action de Dieu par miracle, Deum ex machina, dans la dépendance réciproque du corps & de l' ame; car comme Dieu n' y intervient que suivant des Loix générales, Il n' agit point là extraordinairement, & p. 2482. Je souhaite qu' on prene garde, qu' en avouant, que cette voie éloigne toute notion de conduite miraculeuse je ne me retrais point de ce que j' ai dit autrefois, que le Systéme des causes occasionelles ne fait point intervenir l' action de Dieu par miracle. Je suis persuadé autant que jamais, qu' afin qu' une action soit miraculeuse, il faut que Dieu la produise comme une exception aux loix générales & que toutes les choses, dont il est immédiatement l' auteur selon ces loix-la, sont distinctes d' un miracle proprement dit. Ex hisce observationibus Bælianis scopo nostro admodum convenientibus simul patet, sine omni specie Andalam Diff. c. §. 27. Systemati Leibnitiano objicere, id ipsum non minus, imo magis supponere perpetua miracula, ac majora, quam illud Causarum Occasionalium. Ad idendum denique ex Mente Sturmii Deum non ita concipi negociosum, ut in occasiones singulas noviter iterando labore universos in mundo mo-

tus jugiter exercere existemetur, sed semel tulisse leges motuum universa-
lissimas, atque unicam hanc Dei potentissimi volitionem in omnia tempo-
rum locorumque puncta & momenta se efficacissime exporrigere, ut ulla
ejus iteratione unquam aut usquam opus haut quaquam sit futurum, l. c.
P. 54. 55.

§. IX.

Cadit ergo argumentum Harmoniæ Præstabilitæ indire-
ctum, neque firmiora sunt argumenta ejusdem directa, quæ
Mentem & Corpus per modum duorum *αυτοματων* concipiunt,
ubi consequentia ita pendeant ex antecedentibus, ut utrobi-
que præsens gravidum sit futuro.

Vtrumque momentum in antecedentibus Speciminibus Cosmologico &
Psychologico jam discussimus; quod attinet ad Mentem, non tantum ele-
ctionem Mentis urgeo inter duo æqualiter bona sine motivo ex §. XI.
Specim. III. Psycholog. sed varias etiam & innumeras perceptiones sine
ullo nexu in Anima quærendo sese excipientes, quas Dn. Hollmannus urget
Tr. de Harm. Præst. Diff. post. §. IV. sqq. cum quibus conferri merentur
Dn. Bulffingeri responsiones in notis ad Dilucid. p. 358. sqq. quod corpus
concernit, neque mundum machinis esse annumerandum, neque eandem
virium moventium quantitatem satis probatam esse Specim. II §. VI. not. a.
probavi, cum quibus conf. Hollmanni Tr. c. §. XII sqq. evolvi hic omnino
meretur Castelli Epistola de immutationibus in tellure nostra a libero ho-
minis voluntate oriundis, quam ex Diario Gallico Trevoltensi prolixius
excerpunt Gelehrte Zeitungen a. 1723. p. 908. sqq.

§. X.

Consequentiis Harmonia Præstabilita urgetur gravissimis,
primum enim tollit imputationem actionum hominis exter-
narum, a) deinde dum idearum originem ex objectis negat,
atque evolutione Animam ipsam easdem producere fingit,
omnem operam experimentis impensam, modum discendi
auditu atque lectione frustraneas reddit b) atque ad reminiscen-
tiam Platoniam quam proxime accedit.

a) imputare est aliquem rei cujusdam autorem vel Causam efficientem habere:
cum vero secundum Harmoniam Præstabilitam Mens non sit Causa efficiens
mōtionum Corporis, istæ sane Menti imputari nequeunt. Sola moralis
dependentia quæ destituatur physica, imo huic refragetur, non sufficit,
neque entia moralia toto cœlo a physicis diversa fingere licet. Imputatio-
nem actionum immanentium et libertatem Mentis per Harmoniam non de-
strui,

Arui, manifestum puto ut de controversiis hinc suscitatis nihil existimem hoc loco esse addendum.

- b) elicit etiam hanc Conclusionem D. D. Langius Ausfuhr. Entdeck. p. 120. quaedam etiam attigit Andala Diss. cit. §. 65. & alibi, non ignoro Wolffium & Bulffingerum negare has conclusiones ex Harmonia deductas, ast ita comparata est hæc negatio, ut videantur admittere in Practicis ceu verum, quod in Theoreticis ceu falsum rejiciunt.

§. XI.

Quam incredibile autem est, ne dicam impossibile, a) integrum Systema verborum sive scriptorum sive viva voce prolatorum, atque exprimentis egregiis otimeque ordinatis cogitationibus aptum potuisse oriri ex Mechanismo ex solis viribus corporum moventibus sine vi activa Mentis? b)

a) quod Bælius existimavit l. c.

b) admittit hanc conclusionem ex Harmonia deductam Wolffius Metaph. §. 836. 199.

§. XII.

Minime omnium concedere possum, Harmoniam Præstabilitam ita leviter cohærere cum reliquo Systemate Metaphysico, ut paucis immutatis aliud Systema e. g. influxus in locum ejus, surrogari possit.

id quidem asseruit Dn. Wolffius Annot. ad Responsum D. D. Budei p. 96. 199. ast vero per Harmoniam & ejusdem fundamenta Dn. Wolffius Metaph. §. 820. rejicit originem idearum extrinsecus a rebus ipsis petendam, quæ si admitteretur, non tantum integra Metaphysica sed omnis etiam Philosophia aliam obtinerent formam, uti ex Specim. I. §. 19. diversisque doctrinarum hujus §. hic & alibi applicatarum Speciminibus luculenter patet.

§. XIII.

Non superfluum videtur hoc loco recensere atque refellere Objectionem contra Systema influxus, quod maximam partem nostrum fecimus, desumptum ab immortalitate animæ, cum qua Systemata Occasionale & Harmonicum optime, nostrum vix ac ne vix quidem conciliari posse videntur.

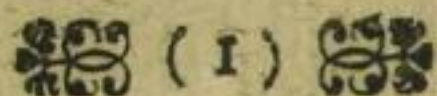
Ob-

Objectionem tangit Celeb. Wolffius in Annot. Metaph. §. 340. ubi ob-
 "servat, in vulgari Influxus Systemate difficile videri conceptu Animam
 "post mortem non obdormiscere; quoniam operari nequit, nisi vis
 "ejusdem antea per corpus eo fuerit determinata; cum in duobus re-
 "liquis Systematibus Anima corpore non indigeat, sed sine ipso cogitare
 "possit; unde colligit hæc Systemata magis favere immortalitati Ani-
 "mæ, quam vulgare. Non nego magnam inesse Objectioni huic speciem,
 Quando ideæ ex rebus per sensationem unice oriuntur, absente omni
 organo sensorio nulla oriri potest idea, sicut in cæco nato ob corru-
 ptos oculos nulla visibilium est repræsentatio: Vbi nullæ ideæ, nullum
 etiam est iudicium, nullum ratiocinium: Ergo anima post mortem super-
 stes omni destitueretur cogitatione, adeoque non esset Anima. Regero
 primum, non omnes oriri ideas ex sola sensatione, alter enim fons idea-
 rum est reflexio: hæc primum sui ipsius suarumque actionum & passio-
 num notitiam obtinet Mens nostra, sicut sensatione rerum corporea-
 rum. Ergo etiam sine corpore Mens non sui tantum, sed accedente
 comparatione & ratiocinio aliorum Spirituum cum primis Dei notitiam
 denuo acquirere potest, id quod sufficit cum pro beatis, ut Dei co-
 gnitione delectentur, tum pro damnatis ut eadem terreantur & angan-
 tur. Secundo ne quidem opus est, ut novæ oriantur in Mente post
 mortem ideæ, sicut enim, qui oculorum usum amisit, non illico amit-
 tit ideas per oculos olim obtentas, ita etiam Mens a corpore separata
 varias retinere potest ideas, ministerio corporis olim ortas, ubi tamen
 monendum, sublato corpore tolli etiam imaginationem, atque cum hæc
 ideas rerum corporearum, nisi quod abstractæ ideæ corporibus & Spi-
 ritibus æque applicabiles residuæ esse possint.

§. XIV.

Tandem Harmoniam præstabilitam, si firmo staret talo,
 insignia argumenta existentia & attributorum divinorum sup-
 peditaturam esse, lubentissime concedo; a) ast nostrum Syste-
 ma majora atque luculentiora divinitatis vestigia comprehen-
 dit. b)

- a) vel propter solam loquelam Mechanicam, de qua §. XI.
- b) dum Systema nostrum, quod Causarum etiam minus sufficientium dici posset.
 ad Causæ sufficientis Dei cognitionem illico quasi manuducit; dum DEO
 effectus quotidianos adscribimus captam nostrum superantes, dum Mundi
 perfectiorem atque DEO convenientiorem habemus ideam Specim, II,
 §. VI, not. d,)

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM
DE
METAPHYSICA LEIBNITIO - WOLFFIANA
SPECIMEN V. THEOLOGICVM.

§. I.

Quo majoris sunt momenti Philosophicæ de DEO, summo nostro Bono, summo autore & legislatore, doctrinæ, eo majorem desiderant *αρεβειαν*.

Ergo scripta Theologiam Naturalem minus accurate pertractantia magis merentur libris prohibitis annumerari, quam ipsi libri impii, cum primis si cum solidis animadversionibus & refutationibus isti publicentur. Etenim proclivis ad Atheismum vel Deismum litteratus, sicubi objectiones impias primura recensitas, post male refutatas legerit, facillime illas arripiet magisque roborabit, per ineptas autem refutationes a veritate deterrebitur: cum minus proclivis ad hæc absurda vel sola lectione solorum profanorum dogmatum dissolutas scopas & absurda supposita non possit non advertere, adeoque ab ipsis abhorrere & in opposita veritate confirmari.

§. II.

Eum in finem consultum, imo necessarium est, in singulis argumentis Atheum aut Deistam sibi ob oculos ponere, atque in probationibus ea uti circumspectione, ut ab incusationibus vitiorum cum aliorum, tum præcipue Petitionis Principii immunes sint, et adversarios e contrario convincere possint.

Alias facillime evenire potest, ut veritates e revelatione satis nobis cognitæ levissimis atque miserrimis ratiunculis demonstrare conemur, iisque veritatem prostituamus, atque errantes in erroribus suis confirmemus, id quod sola illa misera ratiocinia, quibus nonnulli mysterium S. S. Trinitatis demonstrare voluerunt, luculenter satis comprobant.

§. III.

Quamvis argumenta ponderare magis quam numerare oporteat, in hoc tamen gravissimo objecto cujus cognitio ad omnes omnino homines pertinet, a) numeri est habenda ratio, b) si quidem plura dantur solida argumenta. c)

a) Ergo etiam ad vulgi captum accommodanda est Theologia Naturalis.

E

b) Tanta

- b) Tanta enim est captuum in hominibus diversitas, tanta animorum ingeniorumque dissimilitudo, ut, ubi verum quaeritur, argumenta quaedam maxime commoveant aliquos, quæ velut ex alio situ, distantia ac latere aliisve oculis respicientes alii, aut prorsus non percipiunt, aut percepta ut cunque, faciunt flocci, & tanquam exigui ponderis adspernantur. Quæ cogitanti parum consultum & parum æquum videbitur, si quis una quadam ratione præ ceteris maxime permotus, ideo ceteras statim suadeat abjiciendas esse, quæ veritatem aliis possint prosuadere, & multis feliciter persuaserunt: quæ verba sunt Celeberr. D. J. A. Fabricii, in Delectu argumentorum & Syllabo Scriptorum de Veritate Relig. Christ. Cap. X. p. 324.
- c) Ast dantur plura eaque non contemnenda divinæ existentiae argumenta; quamvis enim non habeamus argumenta valida *a priori*, sive cum Aristotelicis per causam, sive cum Mathematicis per ideam $\tau\theta$ prius explicetur; plura tamen in promptu sunt argumenta *a posteriori*, ubi minor Propositio semper est *Physica*, major *Metaphysica*: non urgebo nunc minorem innumeris speciminibus declarari posse, quorum unumquodque facile nonnullis peculiare argumentum videtur, monebo potius, in majore Propositione nunc *ex insufficientia Causarum secundarum* primam, nunc *ex finibus* Conditionem sapientissimum, nunc *ex contingentia rerum omnium* ens necessarium colligi. Ad hæc aliud argumentum est *certum*, aliud *probabile*; aliud *directum*, aliud *indirectum*, e. g. argumentum existentiae divinæ a tuto petitum indirectum videtur & probabile, conf. Fabricius l. c. p. 283. contra Vener. Moshemium probationem hanc vindicans. Neque argumenta *κατ' ἀνθρώπων* negligenda putaverim. Siquidem his animus præparari potest, ut argumenta *κατ' ἀληθειαν* facilius admittat. Tandem indicatis hucusque argumentis *Philosophicis* addere licebit ex B. Speneri Theol. Bedenck. horumque initio & D. Fabricii laudato libro de Ver. Rel. Chr. cap. XII, §. I. & II. argumentum *Theologicum*, quo Sacrae litteræ attento & veritatis cupido animo lectæ virtute sua divina etiam dubitantem de Dei existentia simulque de Scripturæ divina autoritate reddunt certissimum.

§. IV.

Argumentum Raphsonii a) neque a Wolffio bene refutarum, b) neque a Langio bene defensum est, c) defendi tamen potest. d)

- a) in Demonstr. de Deo, p. 13. ubi Propos. I. Ens a se ipso existit, ita demonstrat: Aliquid existit, per postul. 1. Sed nihil nihil potest per Ax. 1. Ergo aliquid existit a se ipso, h. e. Ens a se ipso (quodcunque illud sit) existit.
- b) qui in Ratione Prælect. p. 154. Hoc argumentum, inquit, vitiosum est in forma, nullam enim inde formam exsculpes, quantuscunque fueris argumentandi artifex, neque ullum crypseos genus comminisci licebit, quo argumentum servare possis.
- c) Hanc enim formam Syllogismi conditionalis inde exsculpsit: Si aliquid eorum, quæ existunt, (secundum postulatum) don existit a se ipso, sequitur, ut nihil aliquid possit. Sed falsum est posterius, quod nihil aliquid possit, (per

(per axima) Ergo & prius: aliquid eorum, quæ existunt, non existere a se ipso. in Modesta disquisitione p. 201, 202. ast conclusio hujus argumenti contra Raphsonii & Venerandi Autoris mentem negat dari ens ob alio, adeoque neque directe neque indirecte innuit dari Ens a se: nulla etiam est & Raphsonio contradicit consequentia: Si quædam existentia non existunt a se, h. e. existunt ab alio, sequitur nihil aliquid posse.

- d) observo nimirum 1) integram Raphsonii demonstrationem esse evolendam, unde elucescet, eandem quam maxime accedere ad argumentum Wolffianum a contingentia rerum petitum: 2) Raphsonio & plerisque Mathematicis ac logis methodum Mathematicam hucusque visam fuisset toto cælo diversam a Syllogismis, v. Rœtenbeccii Log. Q. 1916, hanc observationem tetigit etiam D. Langius l. c. 3) Facili tamen opera & quidem ad mentem Raphsoni in contextu conspicuam hanc elicio argumentandi formam indirectam:

Aut existit Ens a se, aut nihil existit, aut nihil aliquid potest. Sed falsum est membrum 3. per Axioma, falsum est membrum 2. per post. E. restat ut verum sit membrum 1. Ens a se existere.

vel: Si non existeret ens a se, sequeretur aut nihil existere, aut nihil aliquid posse: Sed absurdum est utrumque, E. etiam prius. 4) Crypsin hic cernimus *omissionis* quoad majorem vel consequentiam disjunctivam; deinde *æquipollentia*, æquipollentes enim sunt istæ Propositiones: Verum est, aliquid existere; falsum est, nihil existere.

§. V.

Ex ordine tot tantarumque rerum, imprimis in motu constitutarum, ens ordinans sapientissimum, potentissimum certissime concluditur, a) etiam seposita ordinis hujus contingentia. b)

- a) Wolffiana Censura in Rat. Præl. p. 155. argumentum ceu vitiosum in materia ob præmissam falsam rejicit, deinde Fallaciæ dicti simpliciter accusat. Ast (quod *ως εν παραποσω* observare liceat) si esset Fallacia dicti simpliciter, laboraret vitio quatuor terminorum, nec niteretur præmissa falsa; si vero posteriori laboraret vitio, prioris simul argui non posset. Instantia ex Mathesi pura ab elegantissimo ordinae in absolute necessariis, ob quem potentia infinitæ numerorum, itemque infiniti numeri Polygoni unica formula generali complecti possumus, minime infringit Majorem hanc: Vbi datur ordo, ibi datur ordinans: siquidem 1) hæc agit de entibus realibus, instantia de entibus rationis. 2) absolute necessarius est solus Deus. E. ordini numerorum prædicatum hoc tribui nequit. 3) ex ipso hoc ordine numerorum Algebraico certissime colligimus fuisse Mathematicos, qui numeros ita ordinaverint. E. firma est Major hæc Propositio, nullo habito respectu discriminis inter ordinem necessarium & contingentem.
- b) S. R. D. Langius in Ausfuhr. Entd. p. 264. sqq. & Celeb. Apologeta S. R. D. Buddei in hujus æque ac aliorum argumentorum vindiciis contingentiam præter

præter necessitatem adhibuerunt, quo ipso tacite fatentur, nonnisi unicum esse divinæ existentiae argumentum, idque in contingentia fundatum.

§. VI.

Artificiosa structura non tantum universi Mundi, sed singulorum etiam corporum, singulorumque organorum & partium, quibus illa constant, Deum autorem, sine fallacia dicti simpliciter, luculenter demonstrat.

Vitii hujus præsens argumentum accusat Dn. Wolffius Rat. Præl. §. 155. Arbitratur 1) de operibus artis per inductionem innotuisse illam functionem, artificiosam structuram supponere artificem. Verum assumamus exempli loco oculum artificialem vel cameram obscuram; non semper extitisse hanc machinulam variis indiciis constat, E. vel a se ipsa est producta, quod est absurdum, vel casu quodam partes ejus ita convenerunt, quod pariter nemini non videtur absurdum, restat igitur, ut a sapiente artifice productam agnoscamus: Nullam hanc video Inductionem, neque etiam contrarium ullius Inductionis est absurdum. 2) existimat probandum fore (id quod impossibile ipsi videtur) quod de operibus artis annotavimus, idem ad opera naturæ applicari posse. Miror Dn. Autorem, qui alibi mundum Machinis annumerare non dubitavit, hoc loco inter opera artis & naturæ tantum quærere discrimen, cum tamen illa nonnisi imperfectæ sint horum imitationes, ut argumentum a minori ad majus locum hic obtineat, id quod bene observavit D. Langius Ausfuhr. Entd. p. 267. conf. B. Sturmii nostri Oculus $\delta\alpha\sigma\kappa\alpha\tau\omicron\varsigma$.

§. VII.

Argumentum a novitate telluris, generis humani & universi Mundi contra objectionis Dn. Wolffii a) jam supra defendi. b)

a) in Rat. Præl. p. 155. 156. existimat novitatis demonstrationem esse difficiliorem, quam existentiae, imo negat hucusque publice fuisse demonstratam ex principiis rationis. Deinde fallaciam dicti simpliciter duplicem committere eos perhibet, qui ex eo, quod status præsens telluris cœpit, telluri quoad omnem statum initium assignant, atque, quæ de tellure parte Mundi monstrarunt, mundo integro illico applicare audent.

b) Specim. II. Cosmologico §. 9 & 11. adsunt nimirum indicia novitatis Mundi sensibilia, adeoque faciliora cognitu, quam Dei invisibilis existentia. Adhæc cum Mundus valde sit compositus, tempus supponi debet, quo componebatur, & ante quod nondum erat: imo modo agnoscatur productus, licet producens adhuc ignoretur, vel inde tamen concluditur, non posse esse æternum, per §. 9. Specim. II. ne quid dicam, necessitatem existentiae, quæ unicum est æternitatis fundamentum, Mundo tribuo non posse, atque æternitatem ceu perfectissimum existendi modum Mundo non competere. Provocavi deinde ad Matthæum Hale, qui omnes de æternitate Mundi

Mundi

Mundi opiniones distincte & accurate refutaverit. Tandem observavi, Mundum sine genere humano, sine tellure, sine presenti telluris statu ex ipsis Philosophiæ Wolffianæ principiis non amplius fore hunc Mundum, adeoque concessa illarum rerum novitate, ipsius etiam Mundi novitatem negari non posse.

§. VIII.

Cartesiana deductio, in idea Dei, h. e. Entis perfectissimi, existentiam, ceu aliquam perfectionem necessario comprehendere perhibens, quamvis a Leibnitio & Wolffio satis non fuerit refutata, a) invalida tamen censeri debet. b)

a) Ille in Act. Erud. Lips. A. 1684. p. 539. & Memoires de Trevoux A. 1701. m. Sept. & Oct. p. m. 276. hic in Rat. Præl. p. 156. unice desiderant demonstrationem de possibilitate perfectionis absolute summæ: atq. possibilitas hæc nihil est, nisi negatio contradictionis, Ergo non video, quomodo probari possit hæc negatio; neque probatione indiget, etenim modo comparantur inter se perfectiones summæ, summa potentia, summa benignitas, omniscientia, illico patebit, alteram alteri non contradicere. Ergo si alio defectu non laboraret hæc deductio, esset invincibilis.

b) Si accurata esset hæc argumentandi ratio, Axiomatibus annumeranda esset hæc Propositio: *Ens perfectissimum existit*, quod Werenfelsius observavit in Judicio de argumento Cartesii. Verum cum genuinum Axioma ideas requirat, sola abstractione sine interveniente iudicio aut ratiocinio a rebus ipsis desumptas, omnis autem Dei idea ex ratiocinio demum oriatur, manifestum est, deductionem hanc Cartesii esse Petitionem Principii conf. Diss. mea disquirens, an existentia Dei sit veritas indemonstrabilis?

§. IX.

Præter modo refutatum argumentum a priori, aliud proposuit Cartesius a posteriori, quod evincere conatur, ideam Dei Deum pro causa requirere, adeoque Deum existere, a) quodque æque infirmum est ac prius. b)

a) v. demonstratio Geometrica sub finem Resp. ad Objectiones secundas reperiunda.

b) fingit enim contradictorio conatu realitatem objectivam ideæ, distinctam a realitate extra ideas. Supponit admodum perfectam de Deo ideam, quæ tamen admodum imperfecta in hominibus est, negativa, relativa, ex Viis Causalitatis, Eminentiz, Negationis composita, adeoque hominem ipsum autorem indicat, tantum abest, ut soli Deo tribui possit aut debeat.

argumentum a finibus rerum, uti præter soliditatem peculiari facilitate & perspicuitate gaudet, ita vindicari maxime meretur.

Dn. Wolffio in Rat. Præl. p. 157. quia a finibus rerum magna cum pompa petunt argumentum, sumunt, quod non probant, dari rerum naturalium fines, unde veretur, ne summionem probaturi committant circulum vitiosum, in Comment p. II. his utitur objectionibus: Antequam constat esse Deum, & ab ejus libro decreto pendere præsentem universi conditionem, non certo constat, utrum usus, quem sibi mutuo præstant res naturales, in finium numero collocandi sint nec ne: finis enim juxta notionem communem supponit agens liberum, quod eum intendit, & cujus gratia operatur. Qui ergo res naturales contemplatus sumit, earundem usus esse fines, is tacite supponit, Istructuras & texturas rerum earumque præsentem conditionem alias esse potuisse; sed has destinato quodam consilio electas fuisse, consequenter vi contingentie existentiam entis, a quo Mundus pendeat, vitio quodam subreptionis in ratiocinando commisso sumit, hincque nascitur omne, quod sentire nobis videtur, argumenti robur. Pro defensione argumenti observo 1) quamvis quoad usum simpliciorum quarundam rerum obscurum quandoque esse possit, num fuerit autor, qui usum hunc ceu finem intenderit, siquidem experientia edocemur, homines quandoque artefactis præter & contra intentionem artificis uti vel abuti; in compositis tamen mutuum partium relationem, coordinationem, commoda inde fluentia sine interveniente applicatione entis intelligentis vel utentis vel abutentis, in commoda ex defectu vel unius partis oriunda, tam manifesta atque efficacia esse finis & destinationis indicia, ut non possimus non fines manu palpare, atque contrarium ceu absurdum rejicere, e.g. quis dubitare potest, oculos ad videndum, aures ad audiendum, oculi tunicam corneam monumento totius organi atque transmissioni radiorum, tunicæ uveæ mutabilem aperturam copiosiori vel pariori immisioni radiorum, humorem crystallinum refractioni eorundem destinatos esse? Copiosus imprimis est in enumerandis rerum finibus pro convincendo Atheo Bern. Nieuventyt in libro Belgico, cui tit: Verus usus contemplationis Universi. v. Fabricius de Ver. Rel. Christ. p. 288. 2) nego finem juxta notionem communem supponere agens liberum, vulgo enim causam finalem discernunt a causa efficiente, atque non in hac, sed in effectu quærunt, imo finem statuunt, etsi Causam efficientem libertate sua privent; concedo tamen 3) finem referri debere ad causam efficientem, ceu cogitationem volitionem boni per effectum obtinendi: hoc autem non obstante citra vitium subreptionis ex finibus Deum concludimus: novimus primum indeterminate, ubicunque finis est, ibi esse ens intelligens, volens; nondum autem determinamus, an istud sit corpus, an spiritus hominis, an ab utroque distinctum: post removemus corpus, removemus Mentem, ut supersit Ens ab utroque distinctum sapientia et potentia ac benignitate humanas mentes longe superans. Concedit Wolffius Comm, p. 20: Quod si leges methodi

methodi feverius custodias, nondum demonstrata Dei existentia & universi⁶⁶ ab eodem dependentia, quod finium nomine in rebus naturalibus celebra⁶⁶ tur, notionem quidem *sapientia admiranda* ingenerare posse, negat autem⁶⁶ *perfectissimam & absolute summam Sapientiam* ita demonstrari: Regero, quæ desiderantur, ad essentiam Dei sive conceptum primum quam proxime pertinere, Sapientiam autem admirandam pro conceptu secundo, tertio vel quarto, modo sit characteristicus, in demonstranda existentia Dei sufficere; ecquis enim Atheis annumerabit omnes illos, qui in conceptu Dei secundo subsistunt, cum vel ex hoc solo conclusiones practicæ de cultu divino satis deduci possint. Deinde moneo, modo primum ex paucorum quorundam finium consideratione ens admirandæ Sapientia didicerimus, mox ubi innumerorum finium eorumque harmonicorum contemplationem addiderimus, nostram de Ente illo Sapiente cognitionem ad eam perfectionem elevatum iri, cuius pro imbecillitate nostra sumus capaces. Manifestum igitur est, ex finibus rerum accurate demonstrari posse Deum, & ea quidem ratione, ut opus non sit præsupponere Deum & Mundi ab eodem dependentiam, aut contingentiam Mundi in demonstratione adhibere,

§. XI.

Dictamen conscientia, in primis uti penes Atheos ac impios sese exerit, quamvis immediate Dei existentiam non demonstrat, nihilominus una cum consensu gentium naturalem docet inclinationem ad agnoscendum Deum, (quam notitiam insiram appellant) ex hac autem ceu effectu Deus luculenter agnoscitur.

Ita in Diff. Anti-Bæliana de genuina ratione probandi a consensu gentium existentiam Dei argumentum formandum duxi: Ad cuius existentiam agnoscendam mentes humanæ naturalem habent inclinationem, ea revera existit. Atqui ad Dei existentiam &c. E. Deus existit: Minorem sequens probat Pro-Syllogismus: Cuius existentiam 1) omnes fere gentes agnoscunt, 2) Atheorum conscientia testatur, ad id agnoscendum homines naturalem habent propensionem. Atqui Dei existentiam &c. E. ad Deum agnoscendum homines naturalem habent propensionem. Intellego nomine conscientia non quemvis male fundatum angorem Phantasia, sed ratiocinium, cuius major propositio decretum divinum cum præceptione vel prohibitione, præmio ac pœna repetit, minor & conclusio applicationem faciunt ad ipsum ratiocinantem. Provoco ad eos tantum, qui omnem de Deo cognitionem, ceu præiudicium infantia vel educationis delere ex animo conantur, neque tamen extinguere penitus possunt. Cadit igitur exceptio, dictamen illud conscientia esse persuasionem vanam educatione contractam, quam Dn. Wolffius in Rat. Præl. §. 157. non adeo facile refelli existimat, quam vulgo putatur, si nondum aliis argumentis evictum fuerit, dari Deum.

§. XII.

§. XII.

Locus Rom. II. 14. 15. a) nostræ favet sententiæ, namque præter jus naturale ad conscientiam provocat, ast neque hæc neque illud sine Deo ex stilo & doctrina Scripturæ S. intelligi potest. b)

- a) Wolffius l. c. Sunt, inquit, qui negant, conscientiæ dictamen Rom. II. 14. 15. commendari tanquam argumentum, quo probetur existentia Dei, cum tantum Apostolus eodem utatur ad stabiliendam existentiam juris naturalis, quod, uti notissimum, dari potest, etiam si nullus esset Deus.
- b) etenim ea, quæ textum citatum immediate antecedunt & sequuntur, Deum innuunt legislatorem atque judicem, modo observetur h. l. legem in speciali sensu de sola lege divina positiva intelligi. Illud vero cecedendum est, dictamen conscientiæ ceu argumentum existentiae diviniæ in textu hoc minime commendari. Sola minor Profyllogismi §. antec. prolata hic approbatur, majoris vero, vel argumenti principalis nullam hic reperio mentionem; Conscientia etiam actualem Dei notitiam involvit, non potentialem, quam insitam appellant.

§. XIII.

Omnia autem Controversia, an dari possit jus naturæ, etiam si nullus esset Deus, itemque an sint actiones per se honestæ & per se turpes antecedenter ad voluntatem Dei, Logomachiis mihi videtur esse annumeranda.

Etenim leges naturales ad voluntatem Dei naturalem sine controversia referuntur, sicut positivæ ad liberam: ex utraque parte in confesso est, Deum non potuisse præcipere vel permittere, ut e. g. homines Summum Bonum odio prosequantur, sese mutuo occidant, ita enim sapientissimum & perfectissimum Numen sibi ipsi & decretis suis creationem concernentibus contrariaretur, quod est absurdum. E. antequam Deum ceu legislatorem consideramus, jam cognoscere licet officia quædam. Vtrinque iterum in confesso est, Deum his officiis vim legum divinarum dedisse; sola igitur superest quæstio, an officia illa nomen legum mereantur, antequam nostro concipiendi modo Deus eorundem observationem hominibus injungere sub metu pœnæ & spe præmii decreverit.

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM

DE

METAPHYSICA LEIBNITIO · WOLFFIANA
SPECIMEN VI. THEOLOGICVM.

§. I.

Argumentum pro existentia divina Wolffianum a) ex contingencia universi existentiam Dei concludens, adversus objectiones hucusque propositas b) firmo statuto.

a) quod sequentibus nititur Propositionibus; Existunt Mens nostra & Mundus corporeus: Nihil existit sine ratione sufficiente, cur potius existat, quam non existat; hæc sufficiens ratio non est in nihilo, sed in aliquo existenti; cumque nec in mente nec in mundo esse possit, ob contingentem utriusque existentiam, datur Ens a Mente & Mundo distinctum, continens rationem existentiae Mentis & Mundi; datur itaque Ens a se necessarium infinitum, intellectu & voluntate perfectissima præditum, h. e. Deus. v. Celeb. Dn. Wolffii Metaph. c. VI. & ejusdem Annotationes ad h. l. in primis autem eruditiss. Dn. Bulffingeri Dilucid. Sect. IV. c. II.

b) a S. R. D. Langio Ausfuhr. Entdeck. p. 279. sqq. & eruditissimo Dn. Apologeta S. R. D. Buddei Bescheidner Antwort p. 19. sqq. & p. 97. nervus objectionum in eo consistit, Wolffium Mundo contingentiam serio tribuere non posse, eo quod æternitatem & fatalem necessitatem eidem assignaverit, qua de causa distinctionibus, quas in Comment. & Monito proposuit, inter necessitatem absolutam & hypotheticam, essentiali & existentiam nondum sublatis esse difficultates arbitratur. Quod attinet ad æternitatem Mundi, non licet ex eo, quod omne necessarium est æternum, colligere, etiam vice versa omne æternum esse necessarium, adeoque Mundum, si æternus foret, statuendum esse necessarium: neque Wolffius asseruit Mundum esse æternum, sed negavit tantum Creaturam æternam esse contradictoriam; præterea terminos temporis & æternitatis peculiari ratione explicavit; quamvis utrique nec sine ratione supra Specim. II. §. 9. 10. 12. contradixerim, nullem tamen consequentias, si vel maxime sint legitimæ, Scriptori iisdem expresse contradicenti imputare, in primis cum absurditas tum demum sit conspicua, quando termini in sensu magis recepto, a quo Wolffius recedit, accipiuntur. Necessitatem Mundi Wolffianam, quamvis major sit quam Physica necessitas, non tamen Metaphysicam esse, multo minus Stoicam aut Spinozisticam eodem Specimine II. §. 6. & 7. satis, ni fallor, demonstravi. Quod autem attinet ad necessitatem essentiali a necessitate existentiam distinctam, Specim. I. §. 10. sqq. ostendi, a Wolffio essentiali & existentiam nimis discerni; hoc tamen non obstante sensum doctrinarum

F

Wolf.

Wolffianarum ex his ipsius fundamentis explicare & dijudicare oportet; cumque essentia sine existentia secundum conceptus non meos tantum, sed & Buddeanos & Langianos sit merum ens rationis, existentia autem demum ens reale constituat, vel ex eo capite argumento Wolffiano suum constabit robur, quod contingentia, ex qua deducitur, ad ens reale, h. e. existentiam, est relata, non ad essentiam.

§. II.

Necessarium autem est, ut primum existentia Mundi realis adversus Idealistas stabiliatur, a) ut argumentum hoc neque præcipuum, b) neque unicum, c) neque a Via Causalitatis diversum d) existimetur.

a) Wolffius ll. cc. & in Ratione Prælect. p. 159. arbitratur, argumentum eodem modo concludere, sive universi existentiam realem admittas, sive tantum idealem, quam etiam accommodationem ad idealistarum placita approbavit & expressit Bulfinger l. c. At 1) existentia idealis est contradictio in adjecto: existentia enim est aliquid ultra possibilitatem per defin. Wolffii §. 14. Metaph. h. e. extra cogitationes, idealis autem existentia mera possibilitas, mera cogitatio. Bulfingerus quidem, sine dubio ut obviam iret huic objectioni, Dilucid. §. 270. definit existentiam per illum essentiae statum, quo apta est ad agendam vel patiendum: Verum hæc definitio applicari nequit Modis, actionibus, passionibus, qui tamen æque ac Substantiæ existunt, atque discrimen essentiae & existentiae operose alias inculcatum rursus tollit. 2) Sicut Idealistæ Mundus corporeus est ens rationis, somnium v. Wolffii præf. secunda Metaph. ita Deus etiam ex hujus Mundi contingentia probatus est ens rationis, somnium, nisi conclusionem velis plura continere quam præmissas. Concedo tamen ex solius Mentis consideratione per argumentum contingentiae quodammodo convinci posse Idealistam.

b) Contingentia supponit Propositionem vel Mentis iudicium, cuius Subiectum est Mens vel Mundus, Prædicatum existens, atque eam indicat inter hos terminos relationem, vi cuius citra absurditatem de Subiecto Prædicatum negari posset: postponendum igitur est aliis argumentis, quæ magis realia mentis vel corporum attributa fundamenti loco ponunt. Præferri etiam merentur argumenta æque certa, magis tamen facilia, e. g. quod a finibus concludit dari Deum.

c) non enim est ad captum & palatum, ne quidem omnium eruditorum, e. g. materialistarum, contra §. III. Specim. V.

d) Concedit Bulfingerus Dilucid. §. 387. identitatem utriusque argumenti, sed ea ratione, ut argumentum ab effectu ad causam resolvi in argumentum a contingentia existimet. Inverto sententiam, atque argumentum a contingentia æque ac alia divinæ existentiae argumenta in argumentum ab effectu ad causam resolvi, & sub hoc comprehendi probo. Loco Principii rationis sufficientis (quod ceu ambiguum & falsum Specim. I. §. 17. rejeci, quod-

quodque ob hanc ambiguitatem incommodam reddit illam expressionem, Deum in se ipso habere rationem existentiae suae sufficientem) utor Principio Causae sufficientis, quod ita se habet : Omnis effectus supponit Causam sufficientem: Ergo quoties res vel modus rei occurrit, quem coepisse ortum adeoque effectum esse scimus, non subsistendum est in Causis miras sufficientibus, sed ascendere oportet ad Causam sufficiente virtute praeditam, e. g. corpus cujusvis hominis ortum aliquando esse, certi sumus; parentes, horumque semen & ovulum causas minus sufficientes esse aequo certo scimus: Ergo existit alia Causa sufficiens, Prima, Independens, h. e. Deus. Nulla hic mentio occurrit contingentiae. Argumentum autem a contingentia nititur Principio rationis sufficientis, hoc nisi ab ambiguitate liberetur, falsum est, quando vero excluso principio cognoscendi de solo essendi Principio intelligitur, verum est, ad nostrum Principium quam proxime accedit, adeoque argumentum a contingentia argumento ab effectu ad causam manifestissime subordinatur. Adhaec sicut Via Causalitatis duobus cum primis fulcris utitur, absurditate Casus, & absurditate Progressus Causarum in infinitum (v. S. R. Io. Dav. Bajori Diss. Ienensis de A. 1707. qua soliditas viae Causalitatis pro asserenda Numinis existentia expenditur) ita Wolffium & Bulfingerum iisdem fulcris uti video II, cc. unde convenientia utriusque argumenti denuo elucescit.

§. III.

Controversiae de definitione Dei ad Logicam maxime pertinent, a) cum vero nimis accurati in gravissimo hoc argumento esse nequeamus, b) observare liceat, in definitione Dei Wolffiana jure meritoque quaedam desiderari. c)

- a) Wolffium enim negati vel unius divini attributi jure accusatum & convictum esse, non reperio; sola igitur superest quaestio Logica vel Methodica de definitionis accuratatione ubi ante omnia attendere oportet, Leibnitium & Wolffium ex Mathematica in primis consuetudine definitionum alias adoptasse ideas, quam quae communi usu receptae hucusque fuerant, aut igitur secundum principia Logica Wolffiana definitionem dijudicare, aut rejectis his alia substituere & probare oportet, aut omnis controversia erit Logomachia. Wolffio in Log. Cap. I. §. 38. definitio *nominalis* est recensio aliquarum notarum, quibus res definienda ab aliis discernitur, *realis* ostendit rationem, qua aliquid possibile sit, h. e. qua oriatur, §. 46. aut, ut verbis Brevis Comm. de Methodo Mathem. §. 18. rem eandem exprimam, Definitio *realis* est notio distincta, rei *genesis*, h. e. modum, quo fieri potest, exponens. Non urgebo nunc, *genesis* inter notas definitionis *nominalis* referri posse, adeoque nullum esse discrimen inter definitionem *nominalem* & *realem*, in *genesis* causarum *efficientium*, quae tamen *essentiam* non constituunt, mentionem esse faciendam, unius rei, e. g. circuli, plures *geneses* esse possibiles; in Deo ingenito *genesis* locum non habere; Repetam tantum ex Log. c. I. §. 45. definitionis *realis* esse *essentiam rei*, h. e. conceptum

ptum primum exponere, de qua definitionis realis definitione nulla movebitur Logica Controversia, quare cum definitio Dei (quod sc. sit Substantia omnia universa possibilea unico actu distincte aut adæquate sibi repræsentans) Dn. Wolffio sit conceptus primus per §. 54. in rat. præl. Metaph. definitionem hanc non potest non realibus annumerare,

- b) utrique etiam controvertentium parti definitio Dei videtur res alicujus momenti; pertinens nimirum ad soliditatem doctrinarum reliquarum, methodum, facilitatem, aut saltem memoriam.
- c) duo tantum annotabo. 1) hæc definitio conceptum exprimit secundum, loco primi; summa enim divini Intellectus perfectio, qua definitio absolvitur, ex independentia vel Aseitate demum colligitur, fatente id ipso Bulffingero Dilucid. §. 423. 2) per hanc definitionem Deus non discernitur a Deo Aristotelis & Aristotelicorum, e. g. Cæsalpini, imo etiam Epicureorum, qui præter intellectiones neque vult neque agit; sicut vero nominalis definitionis est discernere rem definiendam, ita multo magis reali id incumbit: horum autem Philosophorum æque fuisset habenda ratio ac Idealistarum. Quæ supra Specim III. §. 9. not. b) ad definitionem Animæ annotavi, hæc etiam applicari possunt, sed ea nunc prolixius non repetam.

§. IV.

Quæ S. R. D. Langius definitioni huic copiose objecit, V. Cl. D. Bulffinger pari soliditate & modestia discussit. in Dilucidationibus, libro ob Theologiam Naturalem cum primis maxime æstimando, §. 424.

§. V.

Accurate Deum definiendum putarem per Causam primam Univerfi.

Causæ nomine non tantum solam Efficientem, sed etiam illam tantum Substantiam agentem, quæ sufficientibus pro effectu viribus prædita est, intelligi debere, in Ontologia doceo. Hæc etiam Causa non potest non intelligere & velle. Prima Causa idem significat, quod Ens independentens, a quo reliqua omnia dependent. Univerfum corpora omnia omnesque spiritus comprehendit. Hunc conceptum omni divinæ existentiae argumenta suppeditant, per hunc Deus accurate dignoscitur, ex hoc reliqua divina attributa, ceu conceptus secundi facillime deducuntur, primus igitur est de Deo conceptus, essentia ejusdem & definitio realis, in quantum nempe pro imbecillitate nostra divinam essentiam cognoscere nobis licet: quisque enim non insipiens applaudit acuto Epiphonemati, quo eruditus Autor disquisitionem de essentia Dei cum applausu Academiæ Scientiarum Regiæ Parisiensis ob-

signavit:

Loin de rien dire de cet Etre supreme,
Gardons en adorant un Silence profond,
Car c'est un Etre immense, & l'Esprit s'y confond,
Pour dire ce qu' il est, il faut être Luy meme,

§. VI.

§. VI.

Libertas Dei perfectissima, quæ sanctissime vindicari debet,
a) in Systemate Wolffiano integra est, *b)* nisi quod consequens
 illud libertatis, quo sese exerit in æqualiter bonis, tollat. *c)*

- a)* negata enim libertate negatur intellectus Dei, voluntas, causalitas, summa perfectio, sapientia, Potentia, Benignitas, Justitia, adeoque conceptus Dei primus, cum secundo & attributis omnibus, ut negare libertatem Dei sit ipsissimus Atheismus, atque Spinozæ e. g. Deus libertate carens nihil, vel Mundum, vel quidvis potius aliud quam Deum denotet.
- b)* v. Metaph. §. 980. sqq. & Annot. ad h. l. Objectiones Langianæ Ausf. Entd. p. 297. sqq. cum ex iis, quæ de libertate Mentis & æternitate Mundi supra observavimus, tum ex Bulffingeri Dilucid. §. 434 sqq. dijudicari possunt.
- c)* Sicut Menti humanæ hanc libertatis applicationem denegavit, ita etiam a Deo eandem removet, existimans, nonnisi ex motivo majoris perfectionis Deo hunc Mundum præ aliis Mundis possibilibus placuisse Metaph. §. 981. sicut vero supra Spec. III. §. 11. sqq. sententiam Wolffianam refutavi, atque fundamenta ejusdem Principia indentitatis indiscernibilium, & rationis sufficientis destruxi, ita & h. l. eo provocare licet. Nihil igitur obstat, quo minus statuum, plures æque perfectos Mundos fuisse posibles, Deum vero pro liberrimo suo bene placito præsentem elegisse, & reliquos noluisse. Hæc Voluntas libera in peculiari sensu Theologis audit, sicut ea, quam Wolffius unice admittit, *naturalis*.

§. VII.

Hac libera Voluntate gloria summæ Numinis Potentiæ amplificatur; *a)* Wolffius tamen, dum illam negat, ipsi Omnipotentia nihil detrahit, sed objectum illius Voluntatis liberæ impossibile per errorem judicat. *b)*

- a)* ita enim Deo tribuitur Potentia producendi duo sibi invicem perfecte similia, quam Wolffius negat. v. Specim. III. §. 13. not. *c)* Hoc occasione duobus saltem verbis observo etiam mihi hanc liberæ voluntatis applicationem raram esse, tantum abest, ut libertatis conceptum in ea collocem conf. Specim. modo cit. §. 11. 12. deinde formulam illam: Sic volo sic jubeo, stat pro ratione voluntas; non accipi a me in sensu Juvenalis, sed in sensu usitatissimo, quo in Proverbium abiit: His observatis me non ferit objecto C. Bulffingeri in Dilucid. p. 483. ejusque nota; eos qui tales Deo absolutissimos affingant, ultra supralapsarianismum progredi; namque salutem & damnationem æternam hominum inter indifferentia Deo, nemo, ad voluntatem autem ipsius naturalem quisque referet orthodoxus,

b) nimirum propter principium idenditatis indiscernibilium plura sibi invicem perfecte similia (quæ voluntatis divinæ liberæ in sensu strictiori acceptæ objecta sunt) impossibilia existimat; notissimum autem est & verissimum, sine detrimento illimitatæ divinæ Potentiæ statui, Deum non posse impossibilia e. g. Deum non posse falli, non posse factum infectum reddere: prius exemplum sistit impossibilitatem respectu Dei, alterum respectu objecti: in priori exemplo, posse falli, quamvis voces sint positivæ, imperfectionem, negationem & absentiam perfectionis indicat, adeoque non posse falli, quamvis termini sint negativi, maximam perfectonem inculcat; ad posterius exemplum observo, dari etiam in quæstionibus sapientiam vel insipientiam: quare si quis quærat: an Deus possit factum infectum reddere? rogandus is primo est, ut explicet quæstionem suam, cumque hæc ceu contradictoria cogitari & explicari nequeat, responsonem non mereatur. Ex his denique concludo, divinam Omnipotentiam ad omnia cogitabilia sine exceptione & limite extendi.

§. VIII.

Justitia divina per bonitatem cum sapientia administratam optime definitur, a) cum enim perfectiones & attributa in Deo realiter idem sint cum essentia divina, atque nostro tantum concipiendi modo propter imbecillitatem nostram distinguantur, eo perfectior est nostra de Deo cognitio, quo minor est divinorum attributorum numerus; modo nulla momenti alicujus doctrina omittatur. b)

a) a Wolffio Metaph. §. 1084. Bulfingero Diluc. §. 445.

b) ast nullam omitti, singulas autem ex allata definitione facillime confectoriorum instar deduci, Bulfingerus l. c. & §§. seqq. luculenter ostendit. De pœnis et justitia vindicatoria dubitat Langius Ausfuhr. Entd. p. 329. Ast pœnas quoad finem externum, h. e. utilitatem aut societatis aut hujus vel illius hominis, vel illius, qui peccavit, ut emendetur, vel ejus, qui læsus est, ut securitati ejus consulatur; vel aliorum, ut simile quid faciant aut patiantur, ad divinam bonitatem & sapientiam pertinere, est manifestissimum. Finem internum expiatorium ex B. Hochstettero pari facilitate ad definitionem suam reduxit Bulfingerus §. 449. inter alia bene quærens: Si bonæ, indifferentes, & malæ actiones eosdem nanciscerentur eventus, an sapientia præsideret rebus? an promiscua & non intelligens bonitas? Bene igitur Bulfingerus §. 448. observavit, pœnam esse bonum, etsi subsidiarium tantum, & in statu morbo. Ex his observationibus immutabilitas Dei egregie stabilitur, atque nova definitionis prærogativa cognoscitur. Quod Langius l. c. observat, tum demum adimpleri ideam justitiæ, si bonitatis & sapientiæ ideis sanctitas adjiciatur, ambabus amplector manibus: dum vero sanctitatis conceptus adhuc est ambiguus, sanctitatis nomine, nec sine ratione, intelligo harmoniam divinarum perfectionum & actionum: quis vero non observat, harmoniam sapientiæ & bonitatis divinæ in definitione justitiæ optime esse expressam?

§. IX.

§. IX.

Nonnisi unum esse Deum, ex insigni harmonia inter Spiritus & corpora, ipsaque corpora diversa admodum probabiliter colligimus, a) cui probabilitati non exiguum inde accedit pondus, quod Polytheismus in genere nulla nitatur ratione, Gentilium autem Polytheismus innumeris iisque manifestissimis prematur absurditatibus.

a) Ex parte consentit Wolffius Metaph. §. 1081. ab initio, ubi unitatem Dei ex nexu omnium in Univerſo rerum unice cognosci aſſerit; dissentit, quando verbis proxime sequentibus necessitatem & certitudinem huic argumento assignat. Nondum hucusque convictus sum argumentis philosophicis, absurdum & contradictorium esse, duos pluresve statuere Deos. Nullam esse rationem, cur plures uno statuantur Deo, supra fassus sum: inde vero sequeretur unice, iudicium esse suspendendum de unitate Dei, nisi harmonia in Mundo probabiliter eandem adstrueret. Principia rationis sufficientis & identitatis indiseernibilium, ad quæ Wolffius Metaph. §. 1080. & Bulfinger Diluc. §. 410. provocant, supra ex professo confutavi. Quod porro Wolffius §. 1081. perhibet, negata Machinali Mundi indole unitatem Dei necessario negari, speciem heic loci omnem amittit: Mundum esse machinam, Specim. II. §. 6. not. a) negavi; hoc non obstante nexus Mundi minime Machinalis argumentum probabile Unitatis divinæ mihi supeditavit. Censura D. Langii etiam hoc in puncto nimis est acerba: etenim l. c. p. 326. sq. sententiam Wolffianam, quæ Mundum instar Machinæ considerat, Spinozismi & Atheismi accusat, a quibus imputationibus Systema Wolffianum liberavi Specim. II. §. 7. deinde ægre fert, Wolffio argumentum suum videri unicum, ideoque rejici argumenta reliqua, quæ Ipse in Causa Dei adversus Atheismum p. 196. exhibuit. Liceat paucula de argumentis his monere. In universon, cum Vir Celeberrimus pag. 327. Ausf. Entd. existimet, unitatem Dei simul cum existentia Ipsius demonstrari, impossibile videtur sex peculiaribus eaque firma Unitatis divinæ habere argumenta. Singula autem ponderanti neutrum satisfacit; in primo ex idea perfectiōnis neque probatur neque probari potest, dari non posse plures Deos, quorum unusquisque haberet extra se aliquid a se non dependens. In secundo duo cumulantur argumenta, quorum alterum lubrico rationis sufficientis principio nititur, alterum multitudinem Deorum non productorum, cum multiplicatione productionem involvente confundit. Tertium non ferit Polyteum, qui plures Deos pro summis perfectiōnibus amicissime inter se conspirantes concipit. In quarto argumento 1) negatur existere indicium pluralitatis Deorum, & e contrario unitas universon monumentum unitatis divinæ habetur, quod unicum mihi videtur argumentum; 2) quæ subjunguntur de unitate Solis pro tellure, & Mentis pro corpore, ne quidem probabiliter adstruunt unitatem Dei, ut potius Polytheus invertere argumentum, atque ex multitudine Solium & Mentium, κατ' ἀντίθετον disputando, Polytheismo speciem dare possit. Quintum argumentum auguratur, ipsos Atheos admissa veri Dei existentia nonnisi Deum unum admissuros

missuros esse; id ipsum vero neque probatum est, neque probabitur: quod additur, ratione sic exigente, sine dubio provocat ad reliqua argumenta; tunc vero quintum hoc non differt a reliquis. Sexto argumento a gentium Polytheorum consensu, Deum supremum tantum esse unum, cui reliqui Dii subordinati sint, eandem tribuerem vim probandi unitatem Dei, quam consensui gentium quoad existentiam vidicavi Specim. V. §. II. agnoscerem etiam, Unitatem Dei ita simul cum existentia ejusdem demonstrari posse, nisi minorem hujus argumenti Ipse Vir Celeberrimus subjuncto statim Corollario infregisset; dum enim duo principia æterna & independentia, boni & mali, summæ absurditatis accusat, in memoriam revocat Manichæismum, cujus universalem ferme apud omnes gentes receptionem erudite ostendit S. R. Wolffius in Manichæismo ante Manichæos. Non ignoro, alios Unitatem Dei ex infinitate essentiæ divinæ colligere, quæ plures Deos excludat; Ast novi etiam infinitatem hanc essentiæ divinæ vel esse vacuum sensu sonum, vel extensionem infinitam denotare, adeoque materiam involvere a Deo quam longissime removendam. Stat igitur sententia, in Philosophia non nisi probabiliter, in Theologia autem revelata demum certo cognosci Dei unitatem.

§. X.

Controversiæ de Atheismo, an tollat omnē jus naturæ, & corruptionem morum necessario inducat, itemque an pejor sit superstitione, exigui sunt momenti, & maximam partem in Logomachias abeunt.

Quoad priorem quæstionem res omnis redit ad discrimen officiorum vel quorundā vel omnium, externorum vel internorum, sub motivo propriæ utilitatis vel sub motivo divinæ pœnæ vel præmii consideratorum, itemque ad discrimen juris naturæ late vel strictè sic dicti: priora distinctionum membra Wolffius Atheist tribuit in Moral. §. 21. Annot. ad Metaph. §. 426. posteriora tantum Langius negat Ausf. Entd. p. 211. sqq. conf. Bulfinger Dilucid. §. 505. Vnicum annotabo ad sequentia Wolffii verba ex Annot. ad Metaph. §. 426. excerpta: *In Philosophia mea Morali disquiro, an Atheus vi Atheismi sui immunem se reputare queat ab obligatione naturali, atq; omnibus officiis, itemq; an ex Atheismo scelerata vita necessario consequatur? utriq; questioni negative respondeo, atq; respondere teneor, eo quod cum Theologis nostris intrinsecam moralitatem actionum assero, adeoq; naturalem obligationem statuo, antequam ponatur, Deum nos eo obligare, unde non possum non etiam in impossibili Atheorum bypothesi, non esse Deum, moralitatem & naturalem obligationem statuere.* Confundit hic Celeberrimus Author sententiam peculiarem Grotii cum recepta non tantum nostrorum veterum Theologorum, sed ipsorum etiam Scholasticorum sententia. Isti enim, quamvis actiones per se honestas aut turpes antecedenter ad voluntatem & decreta Dei statuerint, ad Dei tamen sanctitatem & justitiam easdem retulerunt, adeoque a sententia Grotiana sunt alienissimi, v. B. Jægerus in Observ. in Grotium p. 38. sqq. Quod ad posteriorem attinet quæstionem, modo diversæ quoad mores aliasque circumstantias constituentur classes Atheorum æque ac Superstitiosorum, divortia sententiarum sine difficultate in concordiam rediguntur. Ceterum extra Controversiam est, Atheismum gravissimum esse malum non in intellectu tantum, sed Voluntatis etiam maxima corruptione consistens.

OBSERVATIONVM ECLECTICARVM

DE

METAPHYSICA LEIBNITIO - WOLFFIANA

SPECIMEN VII IDQUE VLTIMUM

DE ORIGINE MALI.

§. I.

ARdua hæc quæstio sicut omni ferme Controversiæ de Me-
taphysica Leibnitio - Wolffiana primam dedit occasionem,
a) ita ultimo demum loco de decisione ejusdem dispicere
licet. b)

a) Bælii nimirum Paradoxon: *Originem mali Philosophice non nisi adoptato Ma-
nichæismo explicari posse*, atque edita hac de re plurima Scripta Eristica
(quæ accurate recensent Summe Vener. Tubingensium Cancellarius D.
Pfaffius in Diss. Anti-Bæliana de Origine Mali p. 6. sqq. S. R. D. Wolffius in
Manichæismo ante Manichæos Sect. III. §. 8. sqq. p. 329. sqq. & S. R. D. Christ.
Langhansen in Diss. Regiomontana a. 1724. de Necessitate omnium quæ
existunt absoluta in Theodicæa G. G. Leibnitii, cui Wolffianum Meta-
physicæ Systema superstructum est, asserta §. I. II.) excitarunt III. Leibni-
tium ad conscribendum celeberrimum librum cui tit: *Essais de Theodicée
sur la Bonté de Dieu, la liberté de l' Homme & Origine du Mal*, ubi ori-
ginem Mali cum summis unius Dei perfectionibus philosophice conciliare
conatus est. Ex hujus autem Tentaminis potioribus doctrinis maximam
partem exstructum est Systema Metaphysicum Wolffianum.

b) Concurrunt enim in solutione quæstionis Principia Ontologica, Cosmolo-
gica, Psychologica, Theologica; hæc igitur ut primum expedita sint,
methodus requirit naturalis.

§. II.

Malum naturale est, quicquid rerum conservationi, per-
fectioni, delectationi obest, sive in ipsis sit rebus, sive extra
easdem: *Malum Morale* est *avopia* s. disharmonia actionum
humanarum atque divinæ legis.

Reapse cum hac descriptione consentiunt, quamvis verbis differant, descri-
ptiones Gulielmi King de Origine Mali Cap. 2. Leibnitii in Theodicæa §. 21.
& Bulffingeri de Origine & permissione Mali §. 243.

G

§. III.

Malum defectus vel imperfectionis Kingii numerum malorum præter necessitatem multiplicat.

Per malum imperfectionis intelligit absentiam perfectionum aut commodorum, quæ alibi aut aliis rebus adsunt. l. c. Cap. 2. §. 2. conf. Cap. 3. Comparativa hæc est imperfectio, quæ absolutam non tollit e. g. Mens humana, quod non est omniscia, imperfectior est ente omniscio, insectum imperfectius reliquis animalibus, lapis imperfectior animalibus. Sed perfectio ex naturali capacitate & fine cujusque rei æstimari debet: nihil igitur obstat, quo minus e. g. insectum sit perfectum: nulla igitur adest imperfectio proprie dicta, nullum malum, nullus scrupulus, siquidem etiam in imperfectioribus Deus summas suas perfectiones declaravit: Et levis est cæpes, qui probet esse Deum. Ex eadem causa mortalitas & mors corporis, modo non sit nimis præceps, inter mala philosophice referri nequeunt: quamvis enim immortalis Spiritus corpore mortali sit perfectior, mortalitatis tamen & mors cum natura corporis & vi propagandi admodum congruunt. Quæ Scriptura S. de morte peccati pœna tradit, de amissione divini beneficii *adversitas* commode intelliguntur. Alio sensu Leibnitiu Malum Metaphysicum in rerum etiam non intelligentium imperfectione collocavit, quod ad malum physicum reduci posse Bulfinger l. c. concessit. Quod vulgo dicitur Metaphysicum absolutum Bonum, vanus terminus est, ab essentia & perfectione essentiali minime quoad sensum distinguendus. Omne ens hoc sensu dicitur Bonum, E. non datur oppositum ipsi Malum.

§. IV.

Malum omne relatio est & maximam partem a) absentia convenientiæ quæ adesse debebat; Ergo correlata distincte considerare & comparare oportet, b) atque abstractio ab iisdem locum habet nullum. c)

- a) Non omne malum in sola absentia boni consistere vel solum vulneris exemplum declarat: gladius, ejusdem ictus, laceratio partium corporearum, dolor subsequens sunt realia positiva, nec aliud quidquam excogitari potest, quod ad mali hujus naturalis constitutionem pertineat, converantur quæ subtiliter hæc de re disputat Bulfinger l. c. §. 243. sqq.
- b) Ita morbus est malum naturale, dum e. g. materia peccans in sanguine motum hujus sistit, sanguinis aliarumque partium functiones ordinarias impedit (in quo accidentalis imperfectio consistit) dolores causatur, ipsamque mortem accelerat. Ita error est malum naturale, dum Mens (cujus perfectio est verum cognoscere, bonum velle, ita quidem, ut majus præferatur minori) a scopo & perfectione aberrat, atque periculo aliorum etiam gravissimorum errorum, variæque miseriæ temporalis ac æternæ se ipsam que corpus

corpus exponit. Ita Peccatum Commissionis est malum morale & naturale dum Homo vult & agit, quod velle & agere per leges divinas harumque, pœnas & præmia prohibebatur; Peccatum omiſſionis, dum homo non vult, non agit, quod tamen velle & agere per leges divinas tenebatur. Sicut commiſſio ſine committente cogitari nequit, ita multo minus poſſibile eſt omiſſionem ſine omittente concipere.

c) ut alias nunc præteream obſervationes Metaphyſicas & Logicas de abſtractione & relatione, contradictorius eſt conatus, relationes h. e. comparationes ſine correlatis & comparatis conſiderare velle. Ita nobis omne peccatum eſt ens reale poſitivum ſed relative ſpectatum ad legem divinam, cum qua non convenit. Ita opus non eſt, ut entia moralia a phyſicis toto cœlo diverſa ſigamus, qua fictione Certitudo ſcientiarum Moralium labefactatur. Ita nos non ferit Objeſtio ſatis valida Eruditiffimi Autoris Actœrum Erud. Germ. qui Parte 99. ubi Dn. Bulſfingeri Tr. de origine Mali recenſet. p. 204. exiſtimat ſententiam de privativa peccati indole repugnare Apologiæ Auguſtanæ Confeſſionis. Ita nos etiam cum Bulſfingero miſſam facimus diſtinctionem inter Cauſam Efficientem & deficientem.

§. V.

Porro malum aliud eſt actu tale, aliud potentia tantum: a) aliud eſt neceſſarium & inevitabile, aliud contingens per Cauſam liberam dirigentem, applicantem, occurrentem, adeoque evitabile. b)

a) e. g. venenum imprudenter hauſtum atque in corpore jam operans eſt malum naturale actuale; alias, quamvis poſſit nocere, non tantum non nocet, ſed etiam bonum eſſe, atque animali venenato inſtar ſalivæ, aliisque inſtar antidoti inſervire poſteſt. Sola igitur mala naturalia actu talia malis annumerare oportet. In Moralibus aliter ſtatuendum eſt, ſi propenſiones & habitus mali ſub malo potenciali comprehendantur, hos enim malos eſſe nimis eſt manifeſtum.

b) In hoc diſcrimine maximum eſt momentum, ubi de origine Mali diſquiritur: Si enim eſſet malum ſive naturale ſive morale neceſſarium & inevitabile, Cauſa unica mali & effectuum ejusdem eſſet Deus ſupremus rerum omnium Conditor, per Axioma quoad ejuſmodi neceſſaria certiffimum: Cauſa Cauſæ eſt Cauſa Cauſati. In haſ Syrtis incidunt Leibnitius, Wolffius Bulſfingerus per Systema Harmoniæ Præſtabilitæ, quo actio Animæ in Corpus negatur, adeoque actionibus in corpore naturaliter & moraliter malis neceſſitas adſcribitur Mechanica, eaque major, quam quæ Phyſica alias audit, unde ſigunt, perfectiffimam Mundi ideam mala continere, nec ſatis declinare poſſunt Buddei Objeſtionem n. VI. Reſponſi de Philoſ. Wolff. Deum ita ſtatui Cauſam Mali. Emollitur quoddammodo ſententia, quando conſideramus, Viros Celeberrimos malum ad eſſentiam Mundi perfectiffimam referre, eſſentias ab Intellectu divino derivare, eſſentiam autem Mundi, atque ſolam permiſſionem Mali a Voluntate divina deducere; aſt quam male

essentia & existentia dilacerentur Spec. I. Ontol. ostendit. Quare refutat
 tis jam supra his aliisque principis obstantibus secure assero neque malum
 morale neque naturale esse necessarium. Quoad moralia dubium oriri pos-
 set ex naturali inclinatione ad mala, & habitu ac consuetudine peccandi,
 quibus omnis ferme libertas tolli videtur: at quantacunque hæc sit cor-
 ruptio & libertatis imminutio, omnem tamen libertatem & activitatem in-
 de non tolli vel ex eo manifestum est, quia tunc cessaret omnis imputatio,
 atque tale peccatum non esset actio moralis. Plura addere hoc loco non licet.

§. VI.

Præter hucusque indicatas relationes & comparationes in
 uno aliquo malo occurrentes, nova commemoranda est com-
 paratio plurium malorum, qua minus malum ob declinatio-
 nem majoris bonis, sicut ex opposito minus bonum ob jactu-
 ram majoris malis annumeratur.

Minus accurate id fieri ex definitione mali patet; æquis amputationem bra-
 chii dolorificam & mutilantem bonis annumerabit, quamvis ob evitatio-
 nem majoris mali, præmaturæ mortis sit necessaria? Nec video, quid in-
 de pro Scopo nostro lucremur; quantum enim ex una parte bonis, tan-
 tum ex altera malis accedit. Quæstio hoc loco moveri potest, ad quam
 actionum classem pertineant actiones in quibusdam circumstantiis bonæ, in
 quibusdam malæ, an malæ sint habendæ, an sint bonæ? putaverim cir-
 cumstantias principales ab accessoriis esse discernendas: *avouia* quoad ipsam
 actionem, motiva & fines ejusdem facit actionem moraliter malam, ita ut
 e. g. Eleemosynas dare ex motivo ambitionis malam sit: at defectus in ac-
 cessoriiis e. g. tempore, quantitate totam actionem non corrumpit. Ce-
 terum officia imperfecta, si vel maxime sint mala moralia, inter bona ta-
 men naturalia locum habere possunt.

§. VII.

In Mundo hoc, præsertim inter homines, a) plurima oc-
 currere mala moralia & physica, tristis docet experientia;
 nec dubium est, quin moralia mala longe plura sint, quam
 bona moralia; b) naturalia autem mala pauciora bonis na-
 turalibus. c)

a) De his cum primis Bælius disputat autor Controversiæ, quod patet ex not.
 D. sub tit. de Manichæis Tom. III. Diss. p. 1899. editionis recentissimæ:
 Les cieux & tout le reste de l'Univers prêchent la gloire, la puissance, l'
 unite de Dieu: l'homme seul, ce chef d'oeuvre de son Createur entre
 les choses visibles; l'homme seul, dis-je, fournit de tres grandes ob-
 jections contre l'unite de Dieu, Voici comment: L'homme est méchant
 & mal-

& malheureux & chacun le connoit par ce qui se passe au dedans de lui, & par le commerce, qu' il est obligé d' avoir avec son prochain.

b) pauci enim sunt pii, & ne isti quidem ab omnibus malis moralibus immunes: magnus autem malorum hominum numerus ab omnibus ferme bonis moralibus est remotissimus.

c) Postquam integras classes, quæ malis alias assensentur, nimirum mala imperfectionis §. 3, potentia & comparative talia §. 5. & 6, e numero malorum naturalium eliminanda esse ostendi, eo minus dubia videbitur hæc assertio, quam experientia etiam comprobare possit.

§. VIII.

Tanta igitur cum sit generis humani corruptio, cumque dubio careat, Deum supremum esse humani generis conditorem, contradictionem autem involvat, primos homines cum tanta corruptione a Deo fuisse conditos, agnoscere oportet primos homines ab hac corruptione, minimum ab initio, fuisse immunes.

Abstini a terminis perfectionis & imperfectionis, ut proluxa evolutione terminorum ambiguum supersedere possem. Cum enim perfectum accidentaliter optime definiatur, quod adaptatum est finibus a Deo præfixis, imperfectum, quod ineptum, unde Mundi & præsertim hominum pro præsentis statu maxima imperfectio elucescit; Leibnitiis, Wolffius, Bulfingerus in gratiam suarum hypotheseon perfectionem definiunt per contentum in varietate, ab homine ascendunt in universum Mundum, & Malum perfectioni totius Mundi non obesse, quin potius in Mundo optimo inevitabile esse asserunt v. Bulfinger de Origine & permissione Mali, ubi definitionem perfectionis exponit, §. 78. sqq. Missis his sub aliis terminis proposita Thesis stabit immota. Quæcunque autem sit Virorum Celeberrimorum de Mundo perfecto idea, non nisi a potiori, & ne id quidem certo, Mundum nominare possunt perfectum, h. e. denominatione minus philosophica.

§. IX.

Per saltem a) a præsentis statu Mundi corrupto Leibnitiis & Wolffius illico ascendunt ad Deum, disquirentes, quomodo Ens perfectissimum tanta corruptione laborantem Mundum eligere & producere potuerit. b)

a) Aquo alias abhorret Wolffius Metaph. §. 688. & 350.

b) fuisset enim primum disquirendum de primitivo statu Mundi & generis humani, id quod etiam requirit status Controversive a Bælio formatæ, atque ad hominum mala moralia & naturalia restrictus, uti §. VII. not. a) observavi. Oritur autem hic saltus ex definitione Mundi Leibnitiana & Wolffiana, qua est series possibilium simultaneorum & successorum inter se connexorum, cujus vitia Specim. II, Cosmog. §. II, detexi: cum hac definitione

8) ratione sententia Mundum instar Machinæ consideras, atque Systema Harmoniæ Præstabilitæ arte coherens.

§. X.

Causa efficiens mali moralis primi æque ac alius cujuscunque, cum quoad internas volitiones, tum quoad externas executiones, corpore factas, solus est Homo libertate sive activitate sua abutens.

Supponuntur hæc ex antecedentibus Speciminibus Psychologico III. & IV. Anthropologico: non ignoro, quoad actiones comprimis externas a concursu Dei dubium aliquod formari posse: at sufficiat h. l. observasse, concursu divino non tolli imputationem harum actionum.

§. XI.

Mala hominis naturalia, sicut ex moralibus unice oriuntur, a) pariter ad hominem ceu autorem referre oportet.

a) Consentit III. Leibnitius P. III. des Essais §. 241: Nous voilà débarassés enfin de la cause morale du mal moral: le mal physique, c' est a dire des douleurs, les souffrances, les miseres, nous emabarasseront moins, étant des suites du mal moral.

§. XII.

Præcipua in omni hoc argumento difficultas est in Objectione qua Deus Ens perfectissimum Causa Moralis statuitur tot tantorumque malorum, eo quod non impediverit eadem, & cum prævidisset, nihilominus Mundum atque homines creaverit.

Huc redit nervus Objectionum Bælianarum v. Pfaffii Diss. Anti-Bæliana de Origine Mali, Wolff de Manich. ante Manich. Sect. III. Leibnitius in Appendice Tentaminis, ubi Objectiones in formis Syllogisticis exhibet.

§. XIII.

Leibnitiana hypothesis: Deum non posse non velle optimum, cum vero præsentem mundum malis mixtum præ aliis Mundis possibilibus elegerit, inde concludendum esse, optimum in suo genere Mundum sine malis esse non posse; præterquam, quod falsis innititur principiis, a) non satisfacit b) Bælianis objectionibus.

a) Nimirum, non dari duo vel plura æqualiter bona, adeoque Deum libertate sua propter sapientiam necessitate morali non potuisse nisi unum eligere Mundum,

nam, quæ principia cum aliis remotioribus e. g. mundum esse machinam, mentem humanam *αυτοματον* spirituale, jam supra confutavi.

- b) Etenim hic a priori redditur ratio permissionis mali, teste Bulffingero de Origine Mali e. g. §. 477. ast a priori absurditatis facile convinci Systema Manichæorum concedit imo demonstrat Bælius in dict. p. 1899. Deinde Bælius vel urgeret, in hypothese hac Deum non tantum esse Causam, sed unicam etiam Causam, saltem malorum actionum moralium externarum, atque naturalium, quæ inde oriuntur, malorum, id quod difficultates quam maxime auferret, tantum abest, ut tollat; vel regereret, dum malum necessarium, inevitabile, indeclinabile statuitur in idea optimi Mundi, ita ut Deus non potuerit non eligere Mundum, in quo sint mala mixta bonis, hunc ipsum Mundum idealem aut possibilem vel esse alterum principium Mali Manichæorum, vel quam proxime ad illud accedere.

§. XIV.

Nec sufficit, allegare gratiam redemptionis, qua non tantum moralia, sed naturalia etiam mala tolluntur: namque huic etiam responsioni obviam ivit Bælius.

Allegato exemplo duorum principum, quorum alter subditos suos in summam incidere patitur miseriam, ut deinde satis afflictos redimere possit, alter subditos in perpetua conservat prosperitate: posteriorem nimirum meliorem multo, magisque misericordem altero judicandum esse, persuasissimus est in Dict. sub tit. Pauliciens p. 2205. Certissimum tamen est, considerationem divinæ redemptionis a peccatis, & Providentiæ divinæ circa Peccata tum demum insignes præstare usus morales, quando primum objectiones ante indicatæ aliis responsionibus sunt solutæ.

§. XV.

Respondendum igitur est, Causam Moralem, quæ non impediens appellatur, ad solos quadrare homines, aliosque Spiritus creatos, Deo autem applicari sine contradictione non posse.

Id ipsum declarant consuetæ limitationes, qua is demum Causa existimatur moralis, qui non impedit, cum impedire posset & deberet; cum vero debitum hoc leges respiciat vel divinas vel humanas, Deo, qui nullis subiectus est, legibus, applicari hæc nequeunt. Ex sola hac observatione refutantur, quæ Bælius magna cum specie profert de matre, quæ permitteret filiabus interesse choreis, nec revocaret permissionem, licet certo præsciret filiarum lapsum; non putat sufficere matris exhortationes, quo minus jure accusari possit, neque amasse filias, neque castitatem. D. & p. 2206. Optime regeffit Pfaffius Diss. Anti-Bæliana de Orig. Mali p. 11. Jam
“vero simile hoc, quo Deus cum ejusmodi matre quadam modo plane
“ino

DISSERTATIO LOGICA
DE
METHODO MATHE-
MATICAE

QVAM
PRAESIDE
IACOBO VVILHELMO FEVERLINO

PHILOS. PRIM. ET RATION. PROF.

IN ORDINE CIRCVLARI

d. II. MARTII A. dō 13 ccxxvi

DEFENDET

IOHANNES ANDREAS GEBHARDVS

NORIMBERGENSIS

PHIL. ET THEOL. STVD.

ALTORFII

TYPIS IOD. GVIL. KOHLESII ACAD. TYPOGR.

~~17.~~

a. d. d. d. d. d. 48.

Coll. diss. A
33, 48

DISSERTATIO LOGICA

METHODO MATHE-

MATICA

QUAM

PRÆSIDIO

JACOBO WILHELMO FEUERLINGO

PHILOS. PRIM. ET RATION. PUBL.

IN ORDINE PUBL.

ET H. MARTINI

DEFENDIT

IOHANNES ANDREAS GERHARDVS

NORIMBERGENSIS

PHIL. ET THEOL. STUD.

ALTDORFI

THOMAS IOD. GUL. KOHLERII ACAD. TYPOGR.

17

B. C. D.

DISSERTATIO LOGICA
DE METHODO MATHEMATICA.

PRAEFATIO.

Methodus Mathematica, si ulla res alia, tantum laudatur ab his, quantum culpatur ab illis. Sunt, qui ad caelum usque laudibus extollunt, atque non tantum optimam & certissimam, sed unicam etiam esse omnis Veritatis inveniendam viam perhibent; nec desunt ex altera parte, qui methodum Mathematicam a Philosophica non tantum toto caelo diversam esse, sed, quod maxime mireris, si Philosophicis disciplinis applicetur, ad ipsum Spinozismum & Atheismum deducere arbitrantur. Hae tanta sententiarum discrepantia fecit, ut altius saepiusque de iisdem meditarer, utriusque rationes accurate expenderem, & quid de Methodo Mathematica ejusdemque discrimine a Philosophica, atque in reliquis scientiis usu vel abusu sentiendum sit, disquirerem. Nec aliena fuit meditatio ab officii mei ratione; ex quo enim Logicam docere iussus sum, mearum esse partium duxi, conquirere ex variis eruditionis partibus, quae ad regularum Logicarum amplificationem, certitudinem, soliditatem, confirmationem, illustrationem pertinere poterant: cumque persuasissimus essem, post Physicam Matthesi plurimum debere Logicam, eo lubentius controversias has de Methodo Mathematica examinavi, quo jucundius fuit, studia Mathematica, meas quondam delicias, hac occasione ex parte repetere. Praesens igitur Dissertatio Tibi, Benevole Lector, meditationes exhibet nec a studiorum & officii mei ratione alienas, nec precipitatas, nec turbulento affectu turbatas, sed solo Veritatis & pacis inter eruditos amore excitatas, quas ut equi bonique consulas, etiam atque etiam rogo.

*Certitudo
Matheseos,*

Ut de Methodo Mathematica, & inprimis ejusdem certitudi-
ne ac universalitate accurate judicare possimus, necessarium vide-
tur de ipsius Matheseos certitudine quadam præmittere, & Præju-
dicia nonnulla removere. Certitudine insigni plerasque gaudere
doctrinas Mathematicas, accuratiori examine doctrinarum Arith-
meticarum & Geometricarum edocemur. Solas nunc nomino pri-
mas Matheseos partes, non tantum, quod vel sola Geometria,
ratione certitudinis, instar omnium haberi, atque methodus Ma-
thematica alias etiam Geometrica dici solet; verum ex hoc etiam
capite, quod reliquæ Matheseos partes, quas mixtas vocant,
omnem suam certitudinem ab Arithmetica & Geometria mutuan-
tur, in iis autem, quæ physicæ vel rationali vel experimentalibus
debent, vel probabiles tantum sunt, vel veritatibus experimentalibus
nituntur, quibus veritatis Speciebus prætermisissis de sola ratioci-
niorum certitudine h. e. demonstratione hoc loco disquirere o-
portet.

§. II.

*Male pro-
batur ex
consensu &
defectu con-
troversia-
rum.*

Abstinendum puto a consensu & Mathematicorum & aliorum
eruditorum in adstruenda Matheseos Certitudine, atque a defectu
Controversiarum in doctrinis Mathematicis, quibus indiciis alias
certitudo nobilissimarum scientiarum commendari solet. Quis
enim non illico animadvertit, omnem hujus argumenti vim niti
præjudicio autoritatis, & illam sapere ineruditorum consuetudinem,
qua sententiæ alicujus certitudinem vel incertitudinem ex eruditorum
consensu vel dissensu æstimare solent? Adhæc alia esse potest ratio,
cur pauca sint in Mathesi controversiæ: si quis enim suspicetur,
plerosque sagaciores a studio Mathematico ob difficultatem alias-
que causas abstinere, ideoque non posse formare objectiones; alios
superatis difficultatibus defatigatos esse, & de intellectis tandem
doctrinis Mathematicorum ita gaudere, ut easdem accuratius ex-
aminare, & dubia adhibere nolint, nihil sane statuet, quod ab-
surdum

furdum fit, omnemque vim argumenti tollet. **BAELIUS** in
Diction. Art. de Zenone Epicureo not. D. ubi de opere ejusdem con-
tra Mathematicos agit, sequentibus verbis mecum sentit: Il est vrai
que peu de gens sont capables de les bien combattre: car pour bien réussir
dans ce combat il faudroit être non seulement un bon Philosophe, mais un
très profond Mathématicien. Ceux qui ont cette dernière qualité sont si
enchentés de la certitude & de l'évidence de leurs recherches, qu'ils ne
songent point à examiner, si il y a là quelque illusion, ou si le premier
fondement a été bien établi. Ils s'avisent rarement de soupçonner, qu'il
y manque quelque chose. Deinde tantum abest, ut sententiarum divor-
 tia & controversiæ certitudinem scientiæ alicujus labefactent, ut po-
 tius eidem stabiliendæ, Veritatis studioso a partium studiis alieno, in-
 serviant: Vel enim Controversiæ illæ sunt Logomachia & mo-
 dum proponendi concernunt (quales haud paucæ sunt omnium
 disciplinarum Controversiæ) vel realia sunt dissidia; illis confirma-
 bitur, utrisque cautus reddetur Eclecticus, ut evitatis extremis &
 defectibus, quos sibi mutuo detegere solent dissentientes, mediæ in-
 sistat veritatis viæ omnemque *αριβειαν* vel in ipso proponendi modo
 adhibeat. Exempli loco provocabo ad **HOBBSII** bina scripta
Eristica Mathematica, quorum alterum inscribitur. Examinatio &
Emendatio Mathematica hodierna, qualis explicatur in libris Jo. Wallisii;
 alterum Euclidi & Clavio oppositum: *de Principiis & Ratiocinatione*
Geometrarum, ubi ostenditur incertitudinem falsitatemque non minorem
inesse scriptis eorum, quam Scriptis Physicorum & Ethicorum, contra fa-
stum Professorum Geometriae. Quibus plures Tractatus opposuit **WAL-**
LISIVS in Operibus ipsius Mathematicis reperiundos. Occurrunt in
 his Controversiis Logomachia & hallucinationes utriusque partis;
 nihil vero inde decedit, imo plurimum accedit certitudini Geome-
 tricæ, modo debita cum accuratone lites istæ considerentur.

§. III.

Deest con-
sensus, ad-
sunt contro-
versia.

Exinde simul patet falsissimum esse, quod in vulgari illo argu-
mento assumitur, carere Mathesin controversiis, ipsiusque in uni-
versum certitudinem apud Mathematicos aliosque eruditos esse extra
controverfiam. Quod ad posterius attinet, prolixum exhibere
possem Catalogum eruditorum, qui Mathesin esse scientiam in uni-
versum negant. Non dicam de SEXTO EMPIRICO ejusque non
contemnendis Objectionibus *adversus Geometras*, has enim
WILH. LANGIVS Tractatu rariuscule *de Veritatibus Geometricis*
solide refutasse dicitur, quamvis MARCVS MEIBOMIVS in
Responsione ad Epistolam Langii (quam ceu Appendicem *Dialogi*
Meibomiani de Proportionibus possideo) Tractatum hunc acerrime
perstrinxerit. Paucissimos nominabo, eosque neque ofores ne-
que ignaros Mathematicum, ne tritum illud: *Ars non habet ofo-*
rem, nisi ignorantem, occini possit. PLATO & PROCLVS,
Viri in Historia Mathematicorum admodum celebres, existimant,
Mathematicos somniare circa quantitatem, & in tractandis suis de-
monstrationibus non scientificè, sed ex quibusdam suppositionibus proce-
dere, quamobrem non volunt doctrinam eorum appellare intelligentiam
aut scientiam, sed tantum cogitationem, quam sententiam non
tantum refert, sed pluribus etiam argumentis corroborare ni-
titur PERERIVS *de communibus omnium rerum naturalium prin-*
cipiis & affectionibus Lib. 1. cap. 12. & Lib. 3. c. 4. Non diffi-
teor, plerasque Pererii rationes fundari in male fundata Aristo-
telicorum doctrina de demonstratione, qua ex solis causis de-
ducenda existimatur, in spuris demonstrationum requisitis, & in
incongrua illa distinctione inter notiora nobis & notiora natura;
ut silentio nunc prateream ea, quæ B. noster ABDIAS TREW
Pererio opposuit *Diss. de scientiis Mathematicis §. 12. seq.* Qua-
dam tamen habet e. g. de Propositione illa: Tres angulos cujus-
que trianguli æquales esse duobus rectis, quæ cum pro agno-
scendo discriminae inter ipsas demonstrationes Geometricas, tum
pro applicatione Methodi Geometricæ ad alias scientias caute insti-
tuenda

tuenda admodum sunt proficua. De PASCALIO primum excellenti Mathematico & quidem *αυτοδιδάκτω*, post contemptore harum scientiarum evolvi meretur BAELIVS in *Diēt. l. c. p. 1918. edit. recensissima.* HVETIVS, quem Mathesi haud leviter tinctum fuisse ex *Comm. de rebus ad eum pertinentibus p. 29. seqq.* discimus, in *Demonst. Evang. praf. ad Defin. XII. & Axioma IV.* copiose Geometricam certitudinem impugnat, refutatus a L. C. STVRMIO *Tr. de Natura & Constitutione Matheseos p. 64. seqq.* III. THOMASIVS *Cautelarum Cap. XI.* ex quo simul peritia Ipsius Autoris in Mathematicis elucescit, nimia de scientiis Mathematicis elogia variis observationibus perstrinxit, cum quibus Eclecticis non sine fructu conferet Celeberrimi Wittembergensium Mathematici WEIDLERI *Apologiam pro Mathematicis*, puae in *Miscell. Lips. Tom. I. est Obs. XVII.* Quod attinet ad particulares doctrinas Mathematicas & cumprimis Geometricas, de iisdem plurimas esse inter Mathematicos controversias, non tantum Hobbessii & Wallisii supra commemoratae controversiae docent, sed alia etiam exempla probant. Vtar verbis BAELII. l. c. *Ce qu' il y a de bien constant est, qu' il regne beaucoup de disputes entre les plus fameux Mathématiciens, ils se refutent les uns les autres; les Repliques & les Dupliques semultiplient parmi eux tout comme parmi les autres Scavans. Nous voions cela parmi les Modernes & il est sur, que les Anciens ne furent pas plus unanimes conf.* HVETIVS in *Demonst. Evang. Axiom. IV. p. 28. 29.* WERENFELSIUS Controversias a Clavio contra Peletarium, Hobbessio contra Mathematicos, Stevino contra Euclidem motas recenset, atque Logomachiis annumerat *Diss. de Logomachiis Cap. II. §. 9.* Instar omnium esse possunt lites de Quadratura Circuli, de quibus ACTA ERVDITORVM LIPSIENSIA multa referunt, ubi optime mihi videntur ii sentire, qui impossibilem judicant: contradictorius enim merito videtur conatus, curvam lineam rectae, cui contradictorie opponitur, aequiparare velle. Imo ipsi illi eruditi, qui Matheseos certitudinem defendere, atque e defectu controversiarum praeter alia argumenta evincere conantur, non negant controversias, sed distinctione

distinctione inter Mathesin in abstracto & in concreto consideratam h. e. inter Mathesin & Mathematicos resolvi objectionem, atque argumentum vindicari sibi persuadent; siquidem horum controversiæ & lapsus illi imputari non debent. v. S. R. D. IOH. MICH. LANGII *solutio Philos. questionis cur Mathesis Controversiis careat?* quam Jenæ proposuit a 1690. pro loco in Facultate Philosoph. obtinendo p. 19. Tetigerunt eandem distinctionem, & applicationem ejusdem rejecerunt HOBBSIVS & BAE LIVS ll. cc. ostendendo eodem jure quasunque scientias alias, Physicam, Moralem, a. Controversiis immunes haberi posse. Quid vero est illa Mathesis extra Mathematicos, præter vacuum sonum? Cui Substantiæ Modus iste inest? quis aliam quam Mathematicorum Mathesin intelligit, quando de Matheos certitudine & applicatione sermo est?

§. IV.

Sunt errores in Mathesi.

Ratio nunc in promptu est, cur plerisque tantum doctrinis Mathematicis certitudinem supra §. I. asseruerim, omnibus enim hanc eandem tribui non posse, ea, quæ de Controversiis Mathematicis modo observavimus, satis evincunt. Addam pauca Specimina manifestissimorum errorum, quos acutissimi Mathematici, humanum quidpiam passi, commiserunt: *Circulum equalem esse triangulo, cujus basis Peripheria, altitudo radio sit equalis*, post ARCHIMEDEM, KEPLERVS, PARDIES, STVRMIVS, & imprimis Excellentissimus WOLFFIVS in *Elementis Geometria* §. 388. inter Theoremata retulerunt. ita ut universalis ferme hic habeatur Geometrarum consensus. Demonstratio hoc nititur fundamento, quod, si concipiatur Polygonum plurimorum laterum circulo interiptum, tandem chordæ cum Peripheria coincidere debeant, ita ut arcus infinite exigui supra chordam suam excessus sit quovis dato minor seu inassignabilis, adeoque revera nullus. Verissima esset Propositio, si Problema diceretur, Praxin circa lineas physicas, quæ angustiarum linearum & demonstrationum Mathematicarum respuunt, in charta, tabula, campo concernas: **est in Theoremate**

mate recordari oportebat lineæ Mathematicæ, quæ in definitione lineæ unice exprimebatur, itemque discriminis inter lineam rectam & curvam, quod tantum est, ut majus esse nequeat: opponuntur enim sibi invicem contradictorie; sicut *linea recta definitur, cujus singula puncta versus eandem plagam posita sunt*, ita *linea curva est, in qua puncta diversa non versus eandem plagam, sed versus plagas diversas posita sunt*; aut sicut *linea recta describi dicitur, quando punctum Mathematicum per viam brevissimam movetur*, ita *in curva a via brevissima recedit & per ambages incedit*. Impossibile, igitur est, ut unquam in ullo casu linea recta sic curva, & curva recta, aut falsum erit Principium, quod vocant Contradictionis: Impossibile est, idem simul esse & non esse. Axioma igitur est, lineam curvam circularem non posse haberi præ basi trianguli recti linei. Quacunque igitur specie ex Analyticis methodis indivisibilium aut infinitesimali demonstratio petatur, certissimum tamen est, nonnisi Paralogismum esse posse & Sophisma, unde porro cognoscimus, etiam Algebraica ratiocinia non esse ab errore prorsus immunia. Manifestum etiam est præsentem errorem ex confusione, communissimo errorum fonte, ortum esse, nimirum ex confusione lineæ physicæ cum Mathematica, ne quid dicam de Præjudicio Præcipitantia & autoritatis, quorum utrumque hoc in argumento sese exferere videtur. Nihil etiam facilius est, quam evitare & detegere hunc errorem, modo definitio lineæ menti semper obversetur, quæ eum in finem secundum methodi Mathematicæ leges præmittitur, ut quotiescunque nomen occurrat, definitionem ejus mente repetamus. Paulo prolixior fui in evolvendo hoc errore, lineas curvas cum rectis confundente, quod fœcundus admodum videtur: siquidem contradictorii conatus demonstrandi Quadraturam Circuli, proportionem Diametri ad Peripheriam similiaque *πασορσµατα* eidem originem debent. Nemo existimet in contemptum Matheseos vel summorum Mathematicorum ambitiose hac a me urgeri: namque, quo magis veneror, atque omnibus cujuscunque eruditionis cultoribus commendo nobilissimam

B

lissimam

lissimam scientiam, eo magis opto, ut quantum fieri potest, a defectibus liberetur: tantum vero abest, ut Virorum alias acutissimorum παραρηματα ambitionem apud me excitent atque titillent, ut potius modestiam & circumspectionem inspirent atque commendent. Subjungere liceat exemplum ex Mechanicis: Celeberrimus WOLFFIVS *Elem. Mech.* §. 149. *Corporis humani centrum gravitatis, propter observationem BORELLI inter nates & pubim existere asserit*, de corpore humano in universum aut de plerisque hominibus id intelligere, ex collato §. sq. patet. Ast BORELLVS de Motu Animalium Propos. 134. nonnisi unum hominem experimento suo exploravit, atque magna circumspectione ita concludit: *Quare Centrum gravitatis illius hominis extensi in illo situ existebat.* En unum errorem, ασυλλογιστίας defectu laborantem, siquidem a singulari ad universale concludebatur! succedit alter error in Scholio §. 150. quo motus in generatione facilitari dicitur per ipsum centri gravitatis situm, citato §. 88. h. e. *Corollario 3. definitionis de Centro gravitatis: Totam corporis gravitatem in centrum gravitatis coactam supponere licet*, ex quo tamen, nisi omnia me fallunt, contrarium, nempe difficultas illius motus, immediate & evidentissime colligitur, ita ut manus humana, quo remotior est a centro gravitatis, eo aptior ad motum judicetur. Ipsum hunc errorem Mechanicum detexit, atque cum sale satyrico nimis acerbe perstrinxit *Autor Anonymus des Vertraulichen Gesprächs über H. D. Buddei Bedencken und H. P. Wolffens Anmerckungen, p. 21.*

§. V.

*Mathesis
ratione Cer-
titudinis
comparata
cum aliis
scientiis.*

Hucusque seorsim solam consideravimus Mathesin, ejusque certitudinem, nunc demum comparare eandem licet cum aliis scientiis Philosophicis, ut constet, an æquiparanda iisdem sit, an præferenda ratione Certitudinis. Difficultatem aliquam omnis habet comparatio: primum enim singula, quæ comparantur, exacte cognoscere, deinde partes singulorum inter se sollicitè conferre oportet, quando de integris systematibus judicium est ferendum, Facillimum

cillimum igitur est præcipitanter hic judicare & aberrare cum in singulorum consideratione, tum præcipue in illorum collatione. Qui Philosophiam stricte dictam nimio amore prosequuntur, facillime non animadvertunt nævos atque defectus suæ Philosophiæ, atque uti suum cuique pulchrum est, sibi persuadent, eam ita perfectam esse, qualem optant atque qualis esse debebat, deinde quando Mathematicas nonnullas demonstrationes a suis multum differte, iisdemque inferiores esse observant, illico omnem Mathesin inde judicant, omni certitudine destitutam existimant, suæ autem Philosophiæ soli demonstrationes perfectissimas vindicant. Qui Matheos, amore occæcati sunt, suam scientiam perfectissimam esse, cumque in aliis defectus quosdam deprehenderit, has omnes demonstrationibus carere, suam vero Mathesin sine defectu optimis demonstrationibus abundare arbitrantur: Huc spectant verba *Celeberrimi WOLFFII in præfatione Logica sua p. 3. reperiunda: Nun vware derjenige entweder hæchst unverschæmt, oder überaus einfältig, vvelcher vorgeben vvolte, man kænnte auffer der Mathematick eben so gründlich erwvisene oder demonstrirte Wahrheiten und so richtige Erfindungen antreffen, als in derselben.* Probatio, quæ subjungitur, ponit, extra Mathesin vel Mathematicam adhiberi Methodum, vel aliam: In hac asserit magnam deprehendi a Viris perspicacibus confusionem, quod definitiones nominum vel nullæ vel ineptæ adhibeantur, multa sine probatione asserantur, aut insufficienter & inepte probentur. Illam Mathematicam methodum a nemine adhuc in aliis disciplinis bene applicatam esse arbitratur, id quod exemplis Cartesii, Raphsonii, Spinosæ probare conatur. In contrarium observo, quamvis de Spinosæ Paralogismis sub Schemate Methodi Mathematicæ in Ethica propositis dubium nullum sit apud sapientes, Cartesii tamen & Raphsonii demonstrationes de Deo nondum ita universaliter Paralogismis esse annumeratas, ut pudorem exuisse aut mentis non bene compos dici possit, qui Geometricam evidentiam iisdem tribuit. Deinde paucula hæc exempla nondum evincunt, nemini hucusque bene

cessisse applicationem Methodi Mathematicæ in allis disciplinis. Miror Celeberrimo Viro non succurrisse PUFFENDORFIVM, cujus *Elementa Jurisprudentiæ Universalis* methodum illam non infeliciter adhibuerunt. Forte a Puffendorfo alienum reddidit LEIBNITII autoritas, qui acerba censura doctrinas Puffendorfianas, nominatim in libello de officio Hominis & Civis comprehensas, perstrinxit in Epistola, quam exhibet Neuer Bücher Saal Tom. I. p. 836 quamvis, ut libere sententiam meam exponam, Vir de omni re litteraria in plurimis optime meritis nonnisi Præjudicia Philosophiæ Scholasticæ aut Logomachias Puffendorfo opponat. Miror etiam, omissam esse mentionem ERH. WEIGELII, cujus *Philosophia Mathematica & Analysis Aristotelica ex Euclide restituta* plura habent egregia, utut illud institutum, quo quantitates improprie dictas, e. g. Moralem, logicam sub uno quantitatis h. e. valoris, æstimationis genere comprehendere, atque hinc Mathesin ceu complementum omnis eruditionis haberi voluit, a Philosophis æque ac Mathematicis non immerito fuerit desertum. Magno etiam applausu recepta est HVETII *Demonstratio Evangelica* secundum Mathematicæ Methodi regulas conscripta. Ne quid dicam de particularibus doctrinis ac singularibus Dissertationibus eadem methodo consignatis, quarum non parvus Catalogus colligi posset. In primis autem urgendum esse videtur discrimen, externi schematis ab interna essentia Methodi Mathematicæ, quod ipse agnoscit WOLFFIVS in *præfatione Philosophiæ Moralis*; excerptus autem ex præf. Log. locus, ubi de Methodo Mathematica agit, solum externum schema intelligit, alias enim errorum Spinosæ aliorumque demonstrationes accusare non potuisset. Quid igitur obstat, quo minus Philosophi, qui ab externo Schemate abstinerunt, essentielles atque internas Methodi Mathematicæ leges observasse potuerint? Imo factum id esse, inde colligo, quod pleræque Veritates Morales Wolffianæ una cum argumentis suis jam dudum ab aliis Mathefos non æque gnaris, æque fuerunt demonstratæ. Mediam ergo inter duo extrema teneamus viam, quam accuratius examen Mathe-

mati-

maticarum aliarumque Philosophicarum doctrinarum suppeditat : utraque sua gaudent certitudine, negari tamen nequit, plures hucusque in Mathesi repertas fuisse demonstrationes, quam in aliis disciplinis, atque hanc ob causam pauciores hic occurrere controversias, pauciores errores.

§ VI.

Si Causa hujus Prærogativæ quærat, ut aliis etiam disciplinis inde lux accendi possit, non illico ad Methodum Mathematicam confugere, & in hac sola Causam eximiam Certitudinis statuere licet: objecti ante omnia est habenda ratio, hoc enim sine dubio peculiari ad certitudinem gaudet aptitudine, qua reliquarum scientiarum objecta destituuntur. Primum, cum reliquæ scientiæ Philosophicæ omnes, sola excepta Physica, objecta habeant a sensibus remota, immaterialia, intelligibilia, objectum Matheseos omne est sensibile vel imaginabile. De Geometriæ objecto dubitare nemo potest, qui linearum Mathematicarum, figurarum, corporum ideas mente sua tenet, easdemque debita cum attentione observat: solo enim Intellectu, quem purum hac de causa appellamus, sine imaginatione hæc talia cogitare impossibile est. Arithmetices objectum ambiguum videri posset, siquidem non corpora tantum, sed Spiritus etiam numeramus, numerus ergo in genere intelligibilis esse videtur, quod corpori æque ac Spiritui applicatur. Verum enim vero, quamvis certissimum sit, Spiritus numerari, atque ut exemplum mere philosophicum proferam, tot esse mentes, quot corpora humana, quando tamen ad modum attendimus, quo e. g. tres Spiritus concipimus, deprehendimus, unum collocari in medio, reliquos ad dextrum ipsius latus, & sinistrum vel anterius & posterius, superius vel inferius. En imaginationem! Ergo vel Spiritus omnes materiales agnoscere oportet, vel fateri citra imaginationem & extra sensibilia non dari claros & distinctos numerorum conceptus. Exinde patet (quod *ως εν παραδει* observare liceat) mysterium Trinitatis eo minus objectionibus Philosophicis impugnari posse, quo ineptiores sumus ad cognoscendum *το διotti* in numero

Causa certitudinis Math. primum in objecto quaerenda.

vel Spirituum creatorum. Id vero, quod in Arithmetica præcipuum est, Praxis & inventio numerorum incognitorum ex cognitis, characteribus numerorum, & ordini quo scribuntur, ita alligatum est, ut sine sensibus & imaginatione nulla sit Problematum Arithmeti-
corum solutio. Falluntur igitur, Cartesiani, qui Intellectu Puro entia Mathematica percipi sibi aliisque persuadent, & Chiliogonum illustre specimen Intellectus Puri esse existimant: etenim, angulos Chiliogni æquales esse 1996. angulis rectis non ex idea clara & distincta Chiliogni (quæ deest, & si adesset, ad imaginationem pertineret) sed ex Theoremate imaginabili: tres angulos cujusque Trianguli æquales esse duobus rectis; ex numero mille laterum & totidem Triangulorum, quæ ad centrum protensa imaginamur, ex multiplicatione per duos angulos rectos, denique ex subtractione quatuor angulorum rectorum, quibus mille anguli ad Centrum sunt æquales, adeoque per operationes Arithmeticas & imaginationem conficimus. Errorem hunc vel produxit vel saltem confirmavit Scholasticorum incongrua de abstractione doctrina (de qua vid. B. ROETENBECCII Præceptoris quondam mei æternum venerandi Diss. cui tit. *Cum scientiarum divisione male concrefcens Abstractio*) siquidem Mathesi abstractionem a materia singulari & communi, sed ratione tantum tribuerunt, atque materiam intelligibilem non sine contractione effinxerunt, quam etiam BLANCANVS *de natura Mathematicarum* citatus a BAELIO l. c. RENALDINVS aliique citati THOMASIO *Cautel. Cap. XI. §. 21. not. u.*) objectum Matheseos puræ fecerunt. Equidem non nego, abstractiones occurrere in Geometria, ita ut lineas ceu longitudines, non negata sed neglecta omni latitudine & profunditate, figuras ceu Plana sine omni crassitie (qua observatione pleræque cadunt cavillationes SEXTI EMPIRICI, HOBBSII, BAELII abstractionem cum negatione confundentes atque impossibilitatis entia Mathematica arguentes) verum subsistit hæc abstractio intra imaginationem & sæpissime non nisi verbalis est sine Phantasmate vel idea e. g. quando de Triangulo in genere sermo est, ut deinde ratione angulorum & late-

late-

laterum dividi possit, vel nullam habeo ideam, vel specialem aliquam & determinatam, e. g. ideam trianguli acutanguli æquilateri, quod etiam in figuris Geometricis pro exprimendo triangulo in genere delineari solet. Ergo Triangulum in genere est abstractio mere verbalis. Secundo cum materiali & sensibili objectorum indole cohæret peculiaris in cognitione facilitas, qua carent pleræque aliæ scientiæ Philosophicæ, quæ in ipso limine difficiles esse solent, unde ideæ obscuræ, confusæ, atque errores frequentissime oriuntur. Tertio Mathematicæ veritates omnes æque experimentales sunt ac demonstrabiles, ita ut singulorum Theorematum veritatem praxi vel in charta vel opere ipso experiri quodammodo liceat. Quid? quod historia philosophica docet, primos Geometras praxi didicisse veritates atque conclusiones, quibus demum recentiores demonstrationes quæsiverint atque addiderint. Nondum oblitus sum inculcati supra discriminis inter lineas physicas & Mathematicas, quarum illæ in praxi, hæ in Theoria locum habent: - Verum hac occasione observare juvabit, lineas physicas, modo tanta subtilitate atque accuratatione, quanta fieri potest, ducantur, oculis nostris propter ipsorum hebetudinem ita repræsentari, ut defectus illos, in quibus ab accuratatione lineæ Mathematicæ recedunt, observare non liceat, adeoque ipsa sensatio imaginationem lineæ Mathematicæ promoveat, unde nova horum objectorum facilitas elucescit. Tandem Matheseos puræ objectum id habet peculiare, quod Ens rationis sit, fictum, possibile h. e. compositum quid, cuius ideæ singulæ sibi mutuo non repugnant, ita ut Mathematicus in demonstrationibus suis non disquirat, an exemplar suarum idearum extra Mentem existat nec ne, & solus ferme ISAACVS BARROW Lect. V. p. 85. (quam citationem Bælius l. c. exhibet) ægre ferat, VOSSII BLANCANI aliorumque Mathematicorum ingenuam confessionem, objectum Matheseos non existere extra Intellectum. Philosophiæ autem & Matheseos mixtæ objectum esse revera & actu existens manifestissimum est. Physica nimirum corpora existentia horumque essentias, modos operandi, Causas; Theologia

logia

logia Naturalis Dei, cujus existentia primum demonstratur, attributa; Ontologia ens existens in genere, sicut reliquæ scientiæ species existentium; Pneumatologia Spiritus existentes; Jurisprudencia Naturalis decreta Supremi Numinis actualia non tantum considerant, sed etiam considerare tenentur, si scopum attingere h. e. felicitatem hominum revera existentium promovere velint. Hic dissentit a nobis cum LEIBNITIO Celeberrimus WOLFFIUS in possibili totius Philosophiæ objectum collocans, ut eo melius certitudo Methodi Mathematicæ ibidem obtineri possit; consentit autem rursus, dum precipuum & frequentissimum medium obtinendi ideas & definitiones nominales quarere jubet in observatione rerum actu existentium, unde per argumentum, quod *ab esse ad posse* appellant de realitate Idearum & definitione convincamur, *Log. c. 1. § 5., & 29. Diss. de Methodo Math. Elementis Mathesos Latinis præmissa §. 19. & 23.* Ex his tacitam elicio confessionem Philosophiæ & Mathesos mixtæ primaria objecta esse existentia. Apertius & plenius nobis cum sentit Celeberrimus RVDIGERVS, dum Physicæ divinæ Lib. I. Cap. I. §. 41. Mathesos objectum esse ens possibile, sicut Philosophiæ ens reale asserit. Quando vero insigne discrimen ratiocinationis sive methodi Mathematicæ a Philosophica inde exsculpere conatur, in eo non possum non dissentire: etenim non obstante objectorum diversitate eadem esse utroque potest demonstrandi ratio, imo non potest non esse una eademque, id quod uberius jam nunc demonstrabitur.

§. VII.

Essentiales Methodi Mathematicæ partes & regula absolvuntur

Methodi Math. essentialia. 1) *definitionibus*: nulla scilicet occurrat sive in conclusione sive in præmissis vox alicujus momenti, cujus non præmittatur definitio.

2) *Axiomatibus* h. e. Propositionibus, quæ per solas subjecti & Prædicati sui definitiones evidentissime certæ sunt, ita ut contrarium manifestam implicet contradictionem, quæque universales sunt, ut alias magis particulares comprehendant, atque has ex illis concludere

cludere liceat. 3) *Theorematis*, quæ ceu conclusiones non-
 nisi ex præmissis definitionibus, Axiomatibus, aut Propositioni-
 bus jam ante demonstratis, quas nunc *Lemmata* appellant, pro-
 bantur & necessario nexu deducuntur. Reliquas, quæ in demon-
 strationibus nonnullis Mathematicis reperiuntur, partes accidenta-
 les esse, exinde patet, quod sine istis esse possit perfecta demon-
 stratio. *Postulata* alia sunt Axiomata Practica v. WOLEFII
Diss. de Methodo Matth. §. 30. adeoque vel simpliciter annume-
 randa sunt Axiomatibus, vel Praxin illam concernunt, quam de-
 monstrationis accuratæ minus esse capacem supra observavimus, alia
 autem sunt Lemmata, vel suppositiones ex alioem concessione,
 vel confessione in demonstratione κατ' ἀνθρώπων assumta v. §. 32.
Diss. cit. Corollaria s. Consectaria sunt conclusiones ex Propositione
 aliqua per consequentiam adeo facilem deductæ, ut quamvis
 demonstrari possint, demonstratione tamen non indigeant, *Scho-
 lia* ex argumentis iliustrantibus et explicantibus constant. e. g. evo-
 lutione ambiguitatis vocum, resolutione objectionum, historia
 dogmatis. *Experimenta* ceu propositiones minores & *Proble-
 mata* ceu conclusiones Practicæ in Mathesi mixta occurrunt, in
 pura autem Mathesi, de cujus methodo unice solliciti sumus, lo-
 cum non habent. Denique accidentalibus Methodi Mathematicæ
 partibus annumerari etiam meretur Schema externum sive ordo
 ille, quo primum definitiones, quotquot in posterum necessariae
 judicantur deinde Axiomata, & ultimo loco Theoremata una
 serie exhibentur, atque singulæ istæ partes numeris suis distinguun-
 tur, ut in ipsa demonstratione præmissas hæc solo numero compen-
 diose allegare liceat. Etenim habemus integra Compendia Mathe-
 seos, quæ neglecto hoc ordine, veritates tamen suas accuratissime
 demonstrant e. g. B. STVRMII nostri Mathesin Juvenilem. Et
 quid obstet, quo minus in demonstratione alicujus Propositionis
 illas demum proferre liceat definitiones & Propositiones Axioma-
 ticas, ex quibus conclusio elicitur? Tantum etiam abest, ut ordo
 iste externus in quarumvis veritatum Mathematicarum sive inven-
 tione

C

tione

tione five communicatione sit necessarius, ut potius, quando nimis serupulose ubivis adhibetur, rædium pariat, atque confusioni & errori locum faciat, siquidem definitionum longo intervallo præmissarum facile oblivisci, earumque loco alios significatus atque ideas æque vel magis familiares substituere possumus, id quod exemplo erronei illius Theorematis Geometrici probari potest, quod supra §. IV. fusius est refutatum.

§. VIII.

Eadem sunt partes in demonstr. Philos.

Philosophicæ demonstrationis omnis ultima fundamenta sunt *Axiomata* h. e. Propositiones universales sine omni probatione certissimæ, ex quibus reliquæ veritates Philosophicæ ceu magis particulares concludantur. Non tangam nunc controversias illas; an unicuique aliquod sit totius Philosophicæ cognoscendi principium, an duo, an singulæ genuinæ Regulæ Philosophicæ principiorum instar haberi possint? quas Logomachias esse et solum proponendi modum concernere in *Cursu Philosophico* (cui propediem ultimam admovebo manum) Tab. XXVII. docui: namque citra controversiam est certissimum, nisi darentur Axioma vel Axiomata, nullam fore demonstrationem, & quicquid sub splendido hoc nomine exhiberetur, vitiosum fore circulum aut petitionem principii. *Definitiones*, præsertim nominales, partim pro intelligentis atque adstruendis Axiomatibus, partim pro intelligenda atque liberanda ab ambiguo sensu conclusione vel quæstione non tantum utiles, sed etiam maxime necessarias esse, est evidentissimum. Ut vero absolvatur demonstratio Philosophica, nihil requiritur amplius, quam ut Axiomati ceu Propositioni majori subjiciatur loco minoris Axioma magis particulare, vel Lemma h. e. Propositio jam ante demonstrata, atque ita per vim ratiocinii eruatur Conclusio necessario vera. Conveniunt ergo demonstratio Mathematica & Philosophica in essentialibus Methodi Mathematicæ partibus, conveniunt etiam in accidentalibus, siquidem in Philosophicis etiam Postulata, Scholia, Experimenta, Problemata adhibere non tantum licet, sed pro argumenti conditione oportet. conf. *Summe Reverendi Domini GE. JEREM. HOFFMANNI Diss. Propositi onem hanc: Bonam Methodum tradendarum scientiarum non esse nisi unicam, eam.*

eamque Geometricam ipsa Geometrica methodo adhibita, egregie demonstrans, quam *Jena* edidit, A. 1690. Verissimam hanc Veritatem labefactare videntur defectus definitionum & ratiociniorum in demonstrationibus Philosophicis. Non omnia definiri posse in Philosophia, sed esse quasdam ideas primas, simpliciores e. g. motus, colorum, quæ sine definitione intelligantur, & in aliarum magis compositarum rerum definitionibus adhibeantur, res est Logicis notissima; ergo deesse quandoque videtur in Philosophia, pars methodi Mathematicæ essentialis, unde non leve emergeret inter demonstrationem Philosophicam et Mathematicam discrimen: Ast in ipsa etiam Mathesi non omnia definiri posse, facillimum est probatu: Celeberrimus WOLFFIVS Log. Cap. I. §. 43. universalem suppeditat rationem, quæ ad Philosophiam æque ac Mathesin quadrat: Jedoch ist es nicht moeglich von allen Dingen eine Wort-Erklärung zu geben. Denn sie mus aus Merkmahlen zusammen gesezet werden, dadurch eine Sache von allen andern unterschieden wird. Alle diese Merckmahle werden durch Woerter angedeutet. Derowegen ist vonnoethen, das etliche Woerter müssen unerklæret angenommen werden, die wir lernen, wenn wir die gegenwärtige Dinge nennen hoeren: nulla igitur hinc probatur demonstrationis Philosophicæ differentia. Deinde cum definitiones tantum signa sint idearum, substituamus signatum in locum signi, atque regulam de definitionibus ita inflectamus, ut prohibeamur quidpiam sive in conclusione sive in Præmissis assumere, cujus non habeamus ideam, quæ si fieri potest, verbis etiam exprimat, ut novo indicio summa elucescat harmonia inter demonstrationem Philosophicam & Mathematicam. Quod attinet ad ratiocinia, Mathematici hodie celeberrimi facile concedunt, omnem demonstrationum suarum vim consistere in ratiocinio, ita ut omnes in Syllogismos formales transmutari possint ad exempla HERLINI & DASIPODII qui VI. priora Elementa Euclidis in forma Syllogistica exhibuerunt, quamvis id non ubivis necessarium esse, sed enthymematice Præmissam satis evidentem omitti posse existiment v.

LEIBNITIVS in Act. Erud. Lips. a. 1684. p. 541. & WOLF-
FIVS Diss. de Meth. Math. §. 45. sqq. Inter Philosophos autem
Viri acutissimi reperiuntur, qui pertasi ineptarum & superfluarum
doctrinarum Syllogisticarum omne ratiocinium omnem Syllogis-
mum, ceu minus aptum pro veritatibus inveniendis rejicere viden-
tur, qua sententia rursus nostra Methodorum Philosophicæ ac Ma-
thematicæ harmonia infringitur. Non diffiteor, impune negligi posse
plerasque Aristotelicorum doctrinas de figuris, modis, regulis Syl-
logisticis, quæ saepe nonnisi formulas a naturali ratiociniorum ra-
tione nimis recedentes, atque captiosæ disputationi & ostentationi
magis quam veritati inveniendæ aut communicandæ adaptatas conti-
nent; ast sunt tamen aliquæ Syllogismorum & ratiociniorum for-
mæ e. g. quæ sub. terminis technicis Barbara & Darii in prima fi-
gura, Camestres, Barocco in secunda apud Aristotelicos indican-
tur, quarum fundamenta sine ambagibus ex Subalternationis doctri-
na & paucissimis regulis in Arte Cogitandi lib. 3. c. 10. reperiendis
eruantur, quarumque usus pro veritatibus inveniendis ita naturalis est
& necessarius, ut rudes etiam, inprimis in conscientia, iisdem utan-
tur. Video autem acerrimos Syllogismorum impugnatores, quod
sub Syllogismi nomine negant, sub Syntheticæ Methodi nomine
concedere, ita ut non tantum Enthymemata sed plenos Syllogis-
mos majore, minore & conclusione constantes exhibeant: Ergo re ipsa
nobiscum sentiunt, omnisque quæ inde susciperetur controversia
esset Logomachia. Ne novus oriatur scrupulus, vel duobus ver-
bis observo inter methodum Syntheticam & Analyticam non inter-
cedere tantum discrimen, quantum plerisque videtur eruditis:
sive enim ab Axiomatibus incipiamus, & ex his conclusiones per
modum Confectariorum deducamus, sive a quæstionibus incipiamus,
& principia quæramus, ex quibus conclusiones decidantur, quo-
rum illud in Synthetica, hoc in Analytica methodo observatur,
utrobique res omnis redit ad ideas, definitiones, Axiomata, ratioci-
nia, atque una eademque est vis demonstrationis. Firmo igitur stat
talo sententia nostra, nullum esse inter methodum demonstrandi Ma-
thematicam & Philosophicam discrimen.

§. IX.

§. IX.

Operæ pretium est, generales, quas hucusque proposuimus *Exemplum demonstrationis Mathematicæ.* doctrinas, uno alterove declarare exemplo. Ex Mathematicis repetemus Propositionem I EVCLIDIS, quæ, quamvis Practica sit seu Problema, in formam tamen Theorematis facillime mutari potest: *Super data recta linea terminata A B, triangulum æquilaterum A B C constituere*: Resolutio, quæ simul est demonstratio, hujus est tenoris; *Centris A & B, eodem intervallo A B vel B A describe duos Circulos (vel imaginare descriptos duos Circulos) se interfecantes in puncto C per postulatam 3. (quovis centro & intervallo circulum describi posse) ex puncto illo C, duc rectas C A, C B per postul 1. (a quovis puncto ad quodvis punctum duci posse rectam lineam) Erit $AC = AB = BC = AC$ per defin. 15. (Circulus est figura plana, sub una linea comprehensa, quæ peripheria appellatur, ad quam ab uno puncto eorum, quæ intra figuram sunt posita, cadentes omnes rectæ lineæ inter se sunt æquales) & per Axioma. 1. (quæ eidem æqualia & inter se sunt æqualia) Quare triangulum A C B est æquilaterum per defin. 23. (æquilaterum est triangulum, quod tria latera habet æqualia) Quod erat faciendum. CLAVIVS in Comm. in Euclidem Operum Tomo I. p. 28. demonstrationem eandem sequentibus tribus proposuit Syllogifinis: 1. O. triangulum habens tria latera æqualia, est æquilaterum per defin. 23.*

Triangulum A B C tria habet æqualia latera.

Ergo Triangulum A B C est æquilaterum.

II. minorem antecedentis ita probat:

Quæ eidem æqualia sunt, inter se quoque sunt æqualia per Ax. 1.

Duo latero A C, B C æqualia sunt eidem lateri A B.

Ergo duo latera A C, B C inter se æqualia sunt.

Ac propterea omnia tria latera A B, B C, A C æqualia existunt.

III. minorem proxime antecedentis ita colligit:

Linea recta a centro ducta ad circumferentiam Circuli inter se sunt æquales per defin. 15.

*Linea AB, AC, sunt ducta a centro A, ad circumferentiam
CBD*

Sunt igitur linea AB, AC, aequales inter se.

Eademque ratione erunt linea AB, AC aequales, cum ducantur a centro B ad circumferentiam CAD. Quamobrem minor praecedentis Syllogismi tota confirmata erit. Ad Syllogismos hos Clavianos annoto 1.) Syllogismum primum plane otiosum esse ac superfluum, imo petitionis Principii accusari posse, siquidem minor nihil aliud indicat, quam conclusio. Si simili scrupulositate uti voluisset Clavius in reliquis, vix quinque aut sex Syllogismis demonstrationem exprimere potuisset. 2.) Melius exprimi omnem demonstrationem unico hoc Syllogismo:

Quaecunque lineae sunt duorum Circulorum inter se aequalium radii, illae inter se sunt aequales.

Tres lineae praesentis Trianguli sunt duorum Circulorum inter se aequalium radii,

Ergo Tres lineae praesentis Trianguli sunt inter se aequales h. e. Triangulum hoc est aequilaterum per defin.

Major nititur definitione Circuli & radii, minor inspectione vel imaginatione figurae. 3.) Sine formalibus Syllogismis easdem demonstrationes sua gaudere certitudine & accuratione, ita quidem, ut minores propositiones subinde praemittantur, majores vel sequantur, vel enthymematice omittantur, & allegatione Axiomatum, & definitionum indicentur. Exemplo Mathematico subjungam Philosophicum, demonstrationem existentiae Dei, quam quisque ex se deducet. Initium faciant definitiones Causae efficientis & effectus: Illa est ens agens, actione sua quidpiam producens, hic est ens actione alterius ortum vel productum. Seqantur Axioma Causam dividens in Principalem ac minus Principalem, quarum illa sufficientem habet pro effectu producendo virtutem; haec, quamvis aliqua polleat pro effectu producendo virtute, & ejusdem exercitio ad effectum producendum quidpiam contribueris, virtutem tamen habet minime sufficientem. Axiomata pariter sunt sequentes Propositiones: Causam Principalem scire

*& Philo-
pbica.*

def. 1.

def. 2.

Ax. 1.

def. 3.

def. 4.

Scire atque intendere effectum, ejusdemque partes, scire modum, quo *Ax. 2.*
 singulas produxerit: Siquidem hæc nescire & Causam principalem esse
 sunt contradictoria; unde fluit Corollarium; Causam quæ neque scit *Cor.*
 neque intendit effectus partes, non nisi minus Principalem esse; Cau-
 sam minus principalem certissimum esse indicium Causæ Principalis, ut *Ax. 3.*
 hujus existentia ex illius & effectus existentia certissime concludatur;
 Causam aliam esse secundam, aliam Primam, illa definiatur quæ alio *Ax. 4.*
 respectu sit Causa, alio effectus; hæc, quæ nullo respectu sit effectus; *def. 5.*
 in Scholio statim indicetur Causam primam etiam dici Ens Indepen- *def. 6.*
 dens, & ens a se in sensu negativo: Causæ secundæ indicant Primam, *Schol.*
 ita ut si non existeret Prima, non esset secunda & daretur Pro- *Ax. 5.*
 gressus infinitum, quod tamen est absurdum. Definiatur homo *def. 7.*
 ex experientia propria interna & externa substantia composita ex
 corpore & Mente, hisque ita unitis, ut passiones corporis sequan-
 tur perceptiones Mentis, hujusque volitiones certæ corporis mo-
 tiones. Ex experientia supponatur me ceu hominem existere: *Exper. 1.*
 postuletur concedi, me ceu filium ex patre & matre esse natum, *Post. 1.*
 horumque ceu causarum effectum. Tandem ex experientia summa *Exper. 2.*
 tur, parentes nescientes, quibus partibus constet filius, æque ge-
 nerare filium ac eruditos harumque rerum gnaros. Ex his Præ-
 missis facile nunc esset more Geometrarum demonstrare existen-
 tiam Dei, sed brevitatis studio duobus Syllogismis principalibus
 rem expediam:

Quicquid habet Causam minus principalem, habet etiam Causam
 principalem:

Atqui ego habeo Causam minus principalem, parentes;

Ergo etiam habeo Causam principalem h. e. Deum, cujus, quamvis
 minus adæquata notio ita demonstratur, magis adæqua-
 tam ideam suppeditat sequens argumentum:

Quicquid habet Causas secundas, habet etiam Causam Primam:

Atqui ego habeo Causas Secundas, Parentes;

Ergo etiam habeo Causam Primam h. e. Deum, cujus infinita Per-
 fectio ex independentia porro colligitur, unde etiam constat Deum
 esse

esse ipsam illam causam sufficientem, quam prius argumentum demonstravit. Pro-Syllogismi ex antecedentibus aliisque notissimis veritatibus facile eruentur. Putaverim autem non ovum ovo magis simile esse, quam demonstratio hæc Philosophica præpositæ Mathematicæ demonstrationi.

§. X

Fontes solutionum objectionum Rudigerianarum.

Sine difficultate dijudicari nunc possunt argumenta, quæ pro ostendendo discrimine inter methodum Mathematicam & Philosophicam magna copia produxerunt Celeb. RUDIGERVS in *Instit. Erud. s. Philos. Synthet. lib. 1. Tract. 1 P. 1. Sect. 2. c. 7. de sensu veri & Falsi lib. 2. c. 4. in Physica divina lib. 1. Cap. 1. Sect. 1. §. 40. sqq.* & M. POPPO in *Spinozismo detecto oder Vernünftigen Gedancken von dem wahren Unterscheid der Philosophischen und Mathematischen Methode*, cum quibus conferri possunt CAMINI *Vindicie Methodi Mathem. adversus Rudigerum*, & *Continuatio earundem R'spnsioni Auditoris Rudigeriani opposita* atque M. TILESII *Diss. von der Art zu urtheilen in der Philosophie und Mathematic*, cujus annotationes objectionibus Poppianis respondent. Paucis instar confectariorum ex antecedentibus Veritatibus deductorum indicabo fontes solutionum præcipuos. Quamvis per objectum Possibile Mathesis pura a reliquis Philosophiæ partibus differat, methodus tamen ideo non distinguitur, & nihil obstat, quo minus eadem methodus in veritatibus existentium objectorum demonstrandis adhiberi possit, imo debeat. Falsum est definitiones Mathematicas sensum repudiare, cum circa sensibilia unice versentur, & inspectione sensibilibum inveniantur. Falsum est, in Mathesi ex pluribus propositionibus confici unam, in Philosophia plures ex una: siquidem ex unico Axiomate; Quæ eidem tertio sunt æqualia, ea inter se etiam sunt æqualia, innumera Theoremata & Problemata concluduntur. Falsum est Mathematicam veritatem perpetuo respuere regulas Syllogismi. Falsum est divisiones philosophorum ordinarias esse genus & speciem, Mathematicorum Totum

tum & partes, utraque enim divisio in utraque scientia æque frequens est. Falsum est solum Philosophum post definitionem dividere, cum Mathematicus e. g. circa lineas, figuras, Triangula, Quadrangula, Corpora idem facere soleat & teneatur. Falsum est Philosophum sine Axiomatibus immediate ex definitionibus ratiocinari posse. Falsum est ratiocinia Mathematica nisi sola dependentia partis a toto, totius a parte, siquidem de paucissimis demonstrationibus Geometricis id asseri potest. Paralogismi a Cartesio, Spinoza, aliisque in applicatione Methodi Mathematicæ commissi, ipsius methodi ἀνεπιβεβαιῶν non infringunt, alias enim nulla omnino esset Philosophiæ methodus, quid? quod accuratiori Methodi Mathematicæ applicatione Spinozismi errores & πρῶτον ψευδὸς unice demonstrari possunt. In plerisque autem horum argumentorum deprehendo vitium in comparationibus admodum frequens, considerantur ex utraque parte (nimirum demonstratione Philosophica & Mathematica) exempla quædam inter se diveria, quod de quibusdam vere fuit observatum, tribuitur omnibus, quod accidentale tantum est, essentialiter existimatur, atque ita formatur conclusio, methodum Mathematicam in universum & essentialiter differere a philosophica, cujus tamen conclusionis falsitas statim elucescet, modo vel alia exempla utriusque demonstrationis substituerimus, vel (quod præcipuum est) essentielles utriusque & perpetuas partes inter se contulerimus.

§. XI.

Non autem unius generis & ejusdem perfectionis omnes sunt demonstrationes Mathematicæ, plura namque earundem genera jam observarunt CAR. RENALDINVS *de Mathematicæ Natura atque constitutione lib. 1, c. 31.* qui etiam integro cap. 27. de Paralogismis sive Fallaciis Mathematicis, ipsorumque diversis modis atque fontibus copiose agit; JO. WALLISIVS *in Mathesi. Universali, Operum Mathem. Tom. 1. p. 23.* M. FIRNHABER *in Diss. priori sub presidio S. R. D. KLAUSINGII Witteb. 1715. edita de Methodo demonstrandi Mathematica ad res Theologicas non applicanda Aphorismo 3. aliique.* Non

Discrimina demonstrationis Mathematicæ & Philosophicæ eadem.

D

MORA

morabor nunc discrimen Mathematicorum Veterum ac recentiorum, quorum hi complures demonstrationes compendiosas atque faciles fecerunt, a veteribus non sine tædiosa prolixitate traditas, neque de Paralogismis nunc prolixius agam, sed varietatem demonstrationum Mathematicarum nomine suo dignarum considerabo, ut vel exinde harmonia ipsarum cum demonstratione Philosophica denuo cognoscatur. Primum alius demonstrandi modus est *directus*, alius *indirectus*, illum *ostensivum*, hunc *ducentem ad impossibile vel absurdum* appellant. Ob posteriorem imprimis frequentius, quam par & necessarium fuerit, adhibitum Mathematicos carpunt CLERICVS Long. Part. 3. cap. 12. §. 6. *Ars Cogitandi Part. 4. cap. 9.* Concedit Celeb. WEIDLERVS in *Diss. Wittembergensis de A. 1713. cui tit: Vindicia Mathematicum §. 13.* parcius esse adhibendam hanc demonstrationem, consentit autem in eo cum adversariis suis, quod directa demonstrandi ratio potior, & indirecta nonnisi deficiente directa sit usurpanda. Ceterum in Philosophia etiam demonstrationem indirectam, citra certitudinis detrimentum adhiberi posse sapiusque adhiberi debere, argumenta a falsitate posterioris ad falsitatem prioris, Propositionum contradictorie oppositarum conditio, qua ex falsitate unius veritas alterius concluditur, pleraque applicationes Axiomatis illius: Impossibile est, idem simul esse & non esse, probationes Axiomatum, quæ nonnisi indirecto modo institui possunt, aliaque documenta ostendunt. Secundo ostensiva demonstratio vel est *ꝛa dī* vel *ꝛa dīōi*, cum qua distinctione ferme convenit discrimen inter demonstrationem a priori & a posteriori (vid. B. ROETENBECCII *Log. Qu. 21. 25.* & conf. WALLISIVS locs cit.) Demonstrationem a Causa petitam Demonstrationi ab effectu longe præferunt Aristotelici, imo solam Demonstrationis nomine dignam judicant (v. RENALDINVS l. c. VIOTTVS *de Demonstratione lib. 4. c. 10.*) vel male intellecto Aristotele Causam Analyticam confundentes cum Metaphysica, vel talem fingentes demonstrationis ideam, ut exemplum ejusdem proferre nequeant, qua de causa gravissime ipsos perstrin-

Sic

xit NIZOLIVS lib. de veris principiis contra Pseudo-Philosophos. In Mathesi nullæ vel paucissimæ demonstrationes ex Causa Metaphysica petuntur, quædam ex conceptu vel definitione deducuntur, quas demonstrationes a priori nominant, pleræque ex effectibus concludunt. In Philosophia nullæ vel paucissimæ sunt ex Causis demonstrationes, multæ ex conceptibus, pleræque ex effectibus; quamvis enim in moralibus leges naturales ex Causa, h. e. Deo Demonstrari videantur, hujus tamen supremi Numinis cognitio argumentis effectuum ultimo innititur, neque inde certitudini ratiocinatorum quidpiam deccedit, modo conclusio ex necessario veris principiis necessario nexu deducatur. Tertio quædam demonstrationes Mathematicæ præter ideas & definitiones supponunt constructionem aut Mechanicam effectionem e. g. tres angulos cujusque trianguli æquales esse duobus rectis probatur per lineam, quæ basi ducenda est parallela, ut habeantur anguli alterni, verticales, interni, externi, ex quorum comparatione demum Theorema demonstratur; similiter duo Triangula vel uno angulo & duabus lineis ad hunc angulum, vel una linea & duobus angulis ad hanc lineam, vel tribus lineis inter se æqualia, prorsus quoad lineas & angulos inter se esse æqualia inde probatur, quod ejusmodi triangula sibi mutuo imposita necessario congruant; quædam sine talibus constructionibus & suppositionibus Mechanicis ex solis ideis & Axiomatibus concludunt. Hanc perfectiorem, illam imperfectiorem existimo, mirum igitur non est, a PERERIO *de rerum naturalium principiis lib. 3. c. 4.* illius prius exemplum, a PELETARIO citante B. STVRMIO in Mathesi Juvenili Tom. I. p. 324. posterius imperfectioris demonstrationis exemplum impugnatum fuisse & rejectum. Non ignoro, ipsam mechanicam constructionem & operationem non semper requiri, sed sufficere imaginationem ejusdem; concedo necessarias plane & universales esse veritates: *cuilibet lineæ duci vel ductam concipi posse parallelam lineam; quævis triangula sibi mutuo imponi aut imposita concipi posse*, unde sequitur, firmissimas atque certissimas has etiam esse demonstrationes; Ipsi tamen Mathematici sentiunt atque

fatentur imperfectionem earundem comparativam, ita ut ob defectum meliorum his contentos esse oporteat. Ita STURMIVS *l. c. simplici*, inquit, *mentis intuitu veritas Theorematis evidentissime conspicitur, tanquam principii cujusdam, quod aliam, quam ejusmodi demonstrationem non admittit.* Jam vero cum in Mathesi pauca non tantum *Problemata sed etiam Theoremata sint, in quibus non construendum aliquid & efficiendum sit prius, ut demonstretur id, quod proponitur,* quæ verba sunt CLAVII ad Prop. I. *Euclidis*, in Philosophia autem nulla talis demonstratio, vel quidpiam eidem *αναλογον* reperiatur, insignis inde conspicitur demonstrationum Philosophicarum prærogativa. Fateor tamen male me semper habuisse, quod allegata Theoremata, quorum prius ceu Specimen demonstrationis Mathematicæ ab Aristotele aliisque allegatur, alterum præcipuis Praxeos Geometricæ Problematibus fundamenti loco inservit, perfectiori modo nondum fuerint demonstrata, ideoque de supplendo hoc defectu sapius cogitasse, neque irritò conatu. Quoad prius recordabar Triangulum omne, quando area ejusdem est invenienda, concipi ceu dimidium Parallelogrammum ejusdem baseos & altitudinis: ast omnis Parallelogrammi angulos æquales esse quatuor angulis rectis quoad rectangula, ex definitionibus manifestum est, quoad obliquangula ex generi earundem possibili per regulam parallelarum linearum cognovi, porro omne Parallelogrammum, quando in duo Triangula æqualia dividitur, vel divisum concipitur, per Lineam Diagonalem, ita dividitur, ut simul anguli oppositi dividantur: Ex his recta via, & nisi fallor, perfectiori demonstratione inveni, cujusvis Trianguli tres angulos simul sumtos non posse non esse æquales duobus rectis. Hoc meum *ευρημα* paulo post in RENALDINI lib cit. cap 12. ubi eandem hanc Propositionem duodecim distinctis demonstrationibus probat, numero 4. legere non sine voluptate licuit. Quod ad alteram attinet Propositionem, concipio Triangulum ceu angulum, cujus crura ratione longitudinis primum erant indeterminata, post determinabantur, ducta linea ab uno illorum determinationis pun-

ctorum

torum ad alterum : Exinde statim colligo , sine mutua illa & ima-
 ginaria impositione , Triangulum quodvis alteri prorsus esse æqua-
 le, modo uno angulo & duobus cruribus ipsi sit æquale , quod pri-
 mum erat Theorematis membrum. Ipsam hanc demonstrationem
 jam proposui *Cursus mei Philosophici Tab. XI.* qua Geometriæ Com-
 pendium exhibeo. Simili modo demonstro , triangula quod ba-
 sin & duos angulos ad basin æqualia prorsus esse æqualia : conci-
 pio duo Triangula ceu duos angulos ad unum baseos extremum
 se æquales , cum vero bases sint æquales , adeoque alterum ejus
 extremum æque determinatum , denique angulus ad hoc alte-
 rum extremum utrobique æqualis is , linea tertia ita determinata
 non potest non utrobique angulum æqualiter claudere , ut Trian-
 gula sint perfectissime æqualia , Q. E. D. Tandem duo Triangula
 tribus lineis prorsus esse æqualia ex chorda arcus , quo angulum
 metimur , utrobique æquali concludo , unde patet duo hæc trian-
 gula angulo uno , duobusque hujus anguli cruribus , esse æqualia ,
 adeoque per demonstrationem membri I. prorsus æqualia. Non du-
 bito , quin pari felicitate plures imperfectiores demonstrationes mutari
 possint in perfectiores , Quarto in ratiociniis Matheseos mixtæ & Phi-
 losophiæ adhibetur quandoque hypothesis probabilis , ob quam totum
 argumentum , ipsaque conclusio (quæ hoc etiam in sensu partem de-
 biliorem sequitur) certitudine destituuntur ; certa enim esse nequit
 conclusio , nisi omnes ejusdem Præmissæ sint certæ.

§. XII.

Generalibus , quas de Methodo Mathematica hucusque dedi,
 observationibus speciales nunc subjicere oportet , de partibus ejus-
 dem præcipuis , essentialibus , Præmissis h. e. Definitionibus & Axio-
 matibus. Quantumcunque sit alias inter definitiones nominales
 atque reales discrimen , in Mathesi tamen Pura istud secure ne-
 gligitur , siquidem objecta ipsius ita sunt comparata , ut neque
 plura , quam in definitione imperfectiori h. e. nominali com-
 prehendantur , neque pauciora , quam definitio perfectior h. e. rea-
 lis exprimit complectatur , adeoque definitio nominalis & realis
 coincidunt , id quod exempla figuram satis declarant , quibus et-

*Specialia
 monita de
 definitionibus.*

iam de causis definitiones reales demonstrationibus loco fundamentorum præmittere licet: Ast in Philosophia admodum differunt a nominalibus definitionibus reales, quæ plerumque ultimum locum in veritatum inventionem occupant, difficiles sunt, conclusiones vel potius plurimum conclusionum Compendia. Facile igitur mihi persuaserant Logici atque Mathematici e. g. STURMIVS in *Mathesi Juven.* p. 319. definitiones in Methodo Mathematica adhibitas esse nominales, cumque nonnisi arbitrariæ acceptiones & explicationes sint, extra disputationis aleam positas, ideoque demonstrationes quascunque commode ab iisdem inchoari, postea vero, cum in III LEIBNITII sæpius laudatis *Meditationibus de Cognitione in Act. Erud. Lips. A. 1684.* legissem, Hobbesium ex eodem capite concludere. Veritates esse arbitrarias, mox in scepticismum incidissem, nisi tempestive succurrisset distinctio inter nominis impositionem & nominis impositi explicationem, quamvis enim illa sit aut minimum fuerit arbitraria, hæc tamen minime est arbitraria, sed attributa rei, nomine definiendo insignitæ, realia, perpetua, cognitu facilia recensere tenetur, e. g. quamvis bovis nomen potuisset animali volatili bipedi assignari, nunc tamen, impositione facta, non potest per animal bipes pennis instructum definiri, sed animal grandius, quadrupes, cornutum, mugiens describi debet. Ex his porro sequitur aut non omnium rerum dari definitiones nominales sine probatione certas atque indubias (ita nimirum Theologia Naturalis & Philosophia Moralis carerent definitionibus nominalibus & demonstrationibus) aut non omnes definitiones citra probationem assumi, & fundamenta demonstrationum haberi posse (ita e. g. Dei & entium moralium definitiones nominales adhiberi possent, ad intelligendas & ab ambiguitate liberandas Conclusiones, non autem ad demonstrationem earundem) De meliori igitur & securiori demonstrationum fundamento sollicitum recurrere oportuit ad ideas, harumque origines, quas in sentatione & reflexione quærendas esse, ex LOCKII præcipue *libris de intellectu Humano* didiceram. Nempe Mens nostra rerum corporearum ideas individuales singulares primum

mum nascitur a rebus ipsis per sensationes, ita ut objecta unice agant
 in organo sensorio, Mens autem recipiendo easdem passive se ha-
 beat, & dum omnino ab actione in producendis his ideis abstinet,
 male agere, atque corrumpere easdem nequeat; istæ ergo ideæ
 sunt reales, h. e. rerum existentium repræsentationes, verissimæ,
 certissimæ, clarissimæ, distinctissimæ, atque uniformes apud omnes
 omnino homines, qui eadem objecta ipsorumque partes similibus
 organis sensoriis similique attentione & passione mentis experiuntur.
 Proprias actiones & passiones Mens reflexione, quam etiam con-
 scientiam sui appellant, addiscit paræ certitudine, veritate, charitate,
 realitate, uniformitate. Post comparat Mens nostra singulares has sen-
 sationis & reflexionis ideas (quas primas nominare liceat) atque sepo-
 sitis iis, in quibus differunt, unice ea tenet, in quibus conveniunt (id
 quod abstractionem nominamus Universalem) hæc autem in repræsen-
 tatione consistit idea abstracta universalis, quæ æque realis, certa, clara
 est, ac quævis idea prima: unice enim in eo differt idea ejusmodi uni-
 versalis abstracta ab idea prima, quod illa seorsim exhibeat, quæ in hac
 junctim cum aliis attributis repræsentantur. In his ergo ideis primis &
 universalibus, quæ exprimis abstractæ sunt, prima habemus cognita,
 prima eaque indubia fundamenta omnium demonstrationum. Ergo
 illorum objectorum, quæ neque sensus afficiunt neque ad reflexionem
 pertinent, e. g. Dei entium moralium, insensibilium minutiarum corpo-
 rearum, Angelorum, ideas, existentiam & idearum realitatem primum
 probare oportet, nunquam autem sine probatione supponere licet.
 Ergo definitiones, sive nominales sint sive reales, modo ideas primas, &
 universales ex primis abstractas accurate exprimant, fundamenta legi-
 tima sunt, demonstrationum, sicubi vero verba deficiunt & definitiones,
 ideæ sufficiunt, sine ideis autem vacui toni inutiles sunt. Definitio rea-
 lis mihi est recensio attributorum essentialium constitutivorum f. est
 conceptus primus, unde reliqua attributa deducuntur. Descriptio est
 recensio attributorum essentialium consecutivorum, propriorum, quæ
 relationem essentiali ad accidentalia involvunt. Quænam modum vero
 essentia unius rei est una, propria autem plura esse possunt, ita unica
 datur

datūr unius rei definitio realis, descriptiones autem esse possunt innumeræ atque singulæ in demonstrationibus adhiberi, modo ad ideas primas fuerint reductæ. Definitio nominalis attributa rei continere debet perpetua, uti supra initio hujus §. observavi, ergo vel est definitio realis vel descripto, Discrimen quod Celeberrimus WOLFFIVS cum LEIBNITIO inter definitiones nominales & reales statuit e. g. *in Diss. de Methodo Mathem.* §. 17. 18. exiguum est aut nullum. *Nominalis dicitur enumeratio notarum ad rem oblataam ab aliis distinguendam sufficientium; Realis notio distincta rei genesis h. e. modum quo fieri potest, exponens.* Nihil enim obstat, quo minus genesis inter notas illas definitionis nominalis referatur, quo ipso cadit omne discrimen: Deinde genesis non pertinere ad definitionem exemplo Circuli facillime ostendam; definitur is *quod per motum linea recta circa punctum fixum describi concipiatur*: genesis aut intelligitur actualis aut possibilis: Si prior, accidentalis esset hæc explicatio, siquidem circulus esse potest alia ratione constructus, adeoque neque descriptio esset, neque definitio nominalis, neque realis: de possibili igitur geniſi intelligenda est Circuli definitio: Verissimum quidem est, omnem Circulum hac ratione generari posse, verum id est proprium consistens in relatione essentiaæ ad accidentalem illam circuli constructionem, fundatur autem ceu conceptus secundus in definitione Euclidea: Circulum esse *figuram planam sub una linea comprehensam, qua peripheria appellatur, ad quam ab uno puncto eorum, qua intra figuram sunt posita, cadentes omnes recta linea inter se sunt æquales.* Ex hac demum definitione intelligimus omnem circulum posse generari lineæ rectæ circa punctum fixum gyratione. Ergo hæc Euclidea est genuina definitio per §. 3. *Diss. cit.* qua Definitio in genere dicitur *prima rei notio, cujus ope distinguitur ab aliis & unde, qua de ipsa concipiuntur, reliqua deducuntur*: Genetica autem definitio nonnisi descriptio est aut definitio nominalis. Quæ de definitionibus cogitationum clararum & obscurarum, distinctarum & confusarum monui in *Observ. Eclecticis ex Controversiis de Methaphisica Leibnitio - Wolffiana Spec. III. §. 2. 3.* nunc non
repe-

tam. Neque sententiam de origine idearum Lockianam contra WOLFFIVM propugnabo, qui in Metaphysica eandem destruxit, in Praxi Logica adstruxit v. Observ. mearum Eclect. Specim. I. §. 16. not. a.)

§ XIII.

Axiomata sunt Propositiones ex duabus ideis universalibus, ^{de Axiomatibus.} quas abstractio ex ideis primis suppeditavit; compositæ, ubi sola comparatio Subjecti & Prædicati necessariam affirmationem vel negationem docuit. Ex idearum igitur suarum evidentia certitudine ac realitate Propositiones istæ propriam habent evidentiam certitudinem ac realitatem quam Theoremata ex aliis Propositionibus, & ultimo ex Axiomatibus mutuo petunt. Ergo probatione non indigent, neque probari directo possunt: terminorum enim explicatio, sive substitutio definitionum in locum definatorum non est probatio: indirecta autem probatio Axiomatis ostendit contrarium esse absurdum, unde Axiomatis necessitas h. e. maxima Certitudo elucescit. Exinde etiam patet, Propositiones, quarum una vel utraque idea non ex sola abstractione idearum primarum, sed interveniente iudicio aut ratiocinio orta est (quales sunt idea Dei, & pleræque ideæ morales e. g. pacti) Axiomatibus annumerari non posse. In parato nunc sunt characteres discernendi Axiomata genuina a spuris & medela Metaphysicæ vulgaris, *conf. Specimen meum I. Observ. & Emend. Metaph. Præf. §. 1.* Hic neglectum sui vindicat origo idearum apud Celeberrimum WOLFFIVM, ideo enim, quod Ipsius ideæ fundamento in rebus carent, loco Axiomatum assumendæ. Ipsi videbantur Propositiones identicæ: *Diss. cit. §. 33. Immo, inquit, si verum fateri fas est axiomata non sunt nisi propositiones identicæ.* Hinc in Latinis Matheseos Elementis varias reperire licet Propositiones ad instar Theorematum demonstratas, quæ in Germanicis Axiomata nominantur. Rectissime B. KOCHIVS Helmstadiensum Celeberrimus Theologus atque Philosophus in Epistola ad DN. WOLFFIVM (quam exhibent *Annales Academia Juliae Semestri III. p. 194. seqq.*) urget nihil dicere Propositiones identicas, neque Propositionibus esse accen-

E

accen-

accensendas propter ipsam Wolffianam Propositionis definitionem Log. c. 3. §. 2. Wenn wir urtheilen, verknüpfen wir wenigstens zwey Begriffe miteinander, oder trennen sie voneinander. Responsio WOLFFII l. c. p. 197. sqq. reperiunda huc tendit, usum propositionum identicarum in Algebra æque ac Geometria esse inevitabilem, *ita ut e. g. in Geometria sæpius assumendum sit instar præmissæ rectam $A B$ esse rectæ $A B$ h. e. sibi met ipsi æqualem, aut si mavis, prorsus utendum sit hoc Syllogismo: Omnis recta est sibi met ipsi æqualis: atqui recta $A B$ est ipsa recta $A B$, ergo sibi met ipsi æqualis. Neque enim assumere licet instar præmissæ in aliquo Syllogismo, esse $A B$ ipsi $A B$ æqualem, nisi mediante hoc Syllogismo; cum alias nulla apparet ratio, cur hunc præmissam assumamus ex intuitu figuræ, in qua recta $A B$ occurrit: Conferri cum his merentur exempla Analyseos perfectæ in Elementis Arithmeticæ Latinis §. 73. sqq. extantia, ubi ex Axiomate: Idem est æquale sibi met ipsi, ceu Theoremata demonstrantur: Totum est majus qualibet sua parte; Totum est æquale omnibus suis partibus simul sumtis; Ast quæ necessitas, quis usus eo nos adigere possint, ut contradictorio conatu Propositiones existimemus, quæ per definitionem non possunt esse Propositiones, ut Syllogismum existimemus, qui ne quidem una est Propositio? Proposita de ideis & Axiomatibus monita declarant, sine omni probatione certissimas esse has Propositiones: Totum est majus parte; Totum est æquale partibus simul sumtis; vel accuratius: Totum nihil est aliud quam partes simul sumtæ; æqualitas enim est species comparationis, omnis comparatio minimum duo requirit, quæ comparantur; est ergo contradictio in adjecto, rem aliquam sibi ipsi esse æqualem. Non ergo omnino injuste accusantur Mathematici ab *Auctore Artis Cogitandi* & CLERICO II. cc. quandoque probare, quod probatione non indiget. Neque sufficit provocare ad tritum illud, Superflua non nocent; error enim adeoque damnum est, Propositionis, imo Syllogismo loco habere, cui definitiones Propositionis & Syllogismi minime competunt; inde mala oritur*

con-

consuetudo vacuis adhærendi sonis atque vocabulis, atque dum non attenditur propria Axiomatum evidentia, ut major quærat, facillimus hinc est in Pyrrhonismum lapsus, quod DN. de CROSA observavit Log. Part. 2. cap. 5. §. 7.

§. XIV.

Certissimum ergo est, easdem esse philosophicæ ac Mathematicæ demonstrationis partes essentielles; æque autem certum est, methodum hanc, sive Mathematica dicatur, sive Philosophica, locum non habere, ubi nullum inveniunt locum demonstrationes philosophicæ. Ergo applicari nequit in probabilibus disciplinis, quales sunt e. g. Critica, Historia, & magnam partem Physica: Ergo non quadrat ad disciplinas, quæ sine ratiocinio certæ sunt, sive per experientiam, sive per Axiomata, sive per divinam revelationem: Ergo locum non habet in Physica Experimentalis, & plerisque Mathematicæ mixtæ partibus, quæ experientis nituntur, e. g. Mechanica, in Ontologia, in Theologia revelata. Quæ in contrarium proferuntur, vel concernunt probationes Mathematicis tantum analogas, vel intendunt demonstrationes hypotheticas, quæ non sunt veræ demonstrationes, cum conclusiones producant minime certas, vel confundunt externum fallax schema cum essentialibus Methodi Mathematicæ partibus, atque aliam observant in proponenda veritate methodum, quam quæ in veritate invenienda observari debebat atque poterat. De Methodi Mathematicæ applicatione ad Theologiam inter se conferri merentur duæ Dissertationes, altera præside B. STVRMIO a SCHVLENBURGIO Altdorfii habita A. 1694. quæ *Mathesin ejusque indolem Theologie applicandam esse* affirmat, altera Wittebergensis Anno 1715. M. FIRNHABERI *de Methodo demonstrandi Mathematica ad res Theologicas non applicanda.*

Vbi Methodus Mathematica locum non habeat?

§. XV.

Vltimo tandem loco paucis ventilabo quæstionem ab *Autore* *der mit ihr selbst streitenden Harmonie der Neuen Welt-Weisen* *p. 96. sqq.* motum, an excell. Mathematicus simul etiam possit excellere

An Mathematicus esse possit Metaphysicus?

excellere in Metaphysica & reliquis, quæ ex hac dependent, Philosophicis scientiis? Non morabor loca excerpta ex CARTESII Epist. 33. Part. 2. WOLFFII §. 861. Metaph. & Præf. secundæ editioni præmissa, quæ, ceu ingenuas confessiones, negativæ favere responsioni existimant *Autor Anonymus l. c. S. R. D. LANGIVS Ausführl. Entdeckung der Wolffianischen Philosophie p. 266. Clariss. WALTHERVS in Eröffneten Eleatischen Gräbern p. 33. edit. post.* Notissimum est, summos Mathematicos in aliis disciplinis, ipsaque Mathesi mixta, quandoque gravissimos commisisse errores. v. BECHERI *Weise Narrheit.* Quando vero in causas horum lapsuum inquirimus, præcipuæ istæ videntur, quod neglecta objectorum diversitate possibile & ficta cum revera existentibus, abstracta cum concretis, Intellectum Purum cum Imaginatione commiscuerunt, spiritualia ad imaginabiles & Mechanicas rationes exigere voluerunt, externo Methodi Mathematicæ schemate infallibilitatem quandam sibi polliciti in definitionibus, Axiomatibus & ratiociniis humanum quidpiam passi sunt; quas Syrtes cum præternavigare liceat, non video, quid obstet, quo minus excellentes Mathematici in Metaphysica etiam ex reliqua Philosophia possint excellere, imprimis cum demonstrationibus suis habitum aliquem accuratationis sibi acquisiverint, in aliis scientiis, mutatis mutandis, optime applicandum. Exemplorum loco nomino *Illustrem LEIBNITIVM & Celeberrimum WOLFFIVM*, e quorum doctrinis Philosophicis, quamvis cæco ductu easdem non amplectar, sed a nonnullis publice, ea tamen, qua par est, modestia dissenserim, multa me didicisse, grata mente profiteor.

Coll diss A. 33, misc. 48